

Partium

Irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat

BAKONDI JÓZSEF (KISÚJSZÁLLÁS)
BAKOS KISS KÁROLY (BEREGÚJFALU)
BAKOS PÁL (VÁC)
BARCS JÁNOS (SZIGETHALOM)
BERTHA ZOLTÁN (DEBRECEN)
BÍRÓ JÓZSEF (BUDAPEST)
BOGÁR LÁSZLÓ (BUDAPEST)
ÉBERT TIBOR (BUDAPEST)
FELHŐS SZABOLCS (VÁSÁROSNAMÉNY)
GÁSPÁR FERENC (BUDAPEST)
HAMAR PÉTER (FEHÉRGYARMAT)
KERESZTESI SZILÁRD (BEREGSZÁSZ)
KINCSES ZOLTÁN (SZEGHALOM)
KOPPÁNY ZSOLT (BUDAPEST)
KOVÁCS JOLÁNKA (MUZSLA)
KOZÁK MIKLÓS (DEBRECEN)
KÖDÖBÖCZ GÁBOR (EGER)
KÜRTI LÁSZLÓ (MÁTÉSZALKA)
LACKFI JÁNOS (BUDAPEST)
LŐRINCZ P. GABRIELLA (BEREGSZÁSZ)
MARCZINKA CSABA (BUDAPEST)
MÁTÉ KRISZTINA (MÁTÉSZALKA)
NAHIMI PÉTER (BUDAPEST)
OLÁH ANDRÁS (MÁTÉSZALKA)
ORBÁN JÁNOS DÉNES (KOLOZSVÁR)
RIMÓCZI LÁSZLÓ (BUDAPEST)
SARUSI MIHÁLY (BALATONALMÁDI)
SZABÓ PÁL (HÓDMEZŐVÁSÁRHELY)
VARGA JÁNOS (NYÍREGYHÁZA)

Fedőlap: **Kárpáti P. Zoltán** fotója: Égőfa
Borítóterv: **Filep Anita** (Mátészalka)

A lapban közzétett abrosz- és törölközőminták a Beregi Múzeum textilgyűjteményéből valók.
A fotókon látható farafaragások Kuti Zoltán debreceni unitárius farafaragó munkái.

Szerkesztők:

Költészet: **Bakos Kiss Károly** (Beregújfalu)
Széppróza-olvasószerkesztő: **Varga János** (Nyíregyháza)
Tanulmány, közélet, vallás: **Felhős Szabolcs** (Vásárosnamény)
Kiss Lajos András (Nyíregyháza)
Kiadványszerkesztés, tördelés: **Deák József** (Vásárosnamény)
Felelős szerkesztő: **Felhős Szabolcs** (Vásárosnamény)

Állandó munkatársak:

Demeter Szilárd (Nagyvárad)
Lengyel János (Beregszász)
Orbán János Dénes (Kolozsvár)
Ószabó István (Debrecen) alapító főszerkesztő

Kiadja a Kelet-Magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör megbízásából
Az Unitárius Alkotók Társasága (UART)

Védnökök:

Kalász Márton, író, költő (Budapest)
Kamer Ottó, az UART elnöke (Budapest)
Pomogáts Béla, irodalomtörténész (Budapest)

Megjelenik negyedévente

ISSN 1216-7525

WEB: www.partium.unitarius.eu

E-mail: partiummuhely1@freemail.hu

A szerkesztőség címe:

Partium Műhely 4800 Vásárosnamény, pf.2.

Tel.: 06-20/567 8597

Nyomda:

Örökségünk Könyvkiadó Kft.

Nyíregyháza, Bercsényi 13.

E-mail: oroksegunk@chello.hu

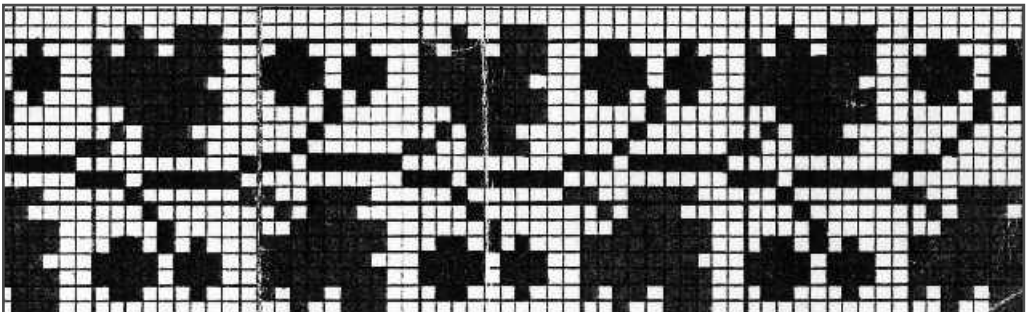
Tartalomjegyzék

Lackfi János	
Még nem jut át	5
Darts	6
Mások mozdul	6
Kürti László	
Hajnali kísértés	7
Bakos Kiss Károly	
Része még	8
Kiskutya	8
Útlevél	9
Vámhatár	9
Kincses Zoltán	
A sárkány nyomában	10
Hamar Péter	
Dzsentr-történet	26
Bakondi József	
Három korsó	33
Kovács Jolánka	
Az ölelés	36
Szabó Pál	
A szekcsői caesarhoz	37
Amor sanctus	38
Petőfiáda – A költő visszatér... ..	39
Orbán János Dénes	
Nem párnák közt	40
I. Töredékek töredéke	40
II. Barguzin kalapácsa	41
III. Nem párnák közt	44
Lőrincz P. Gabriella	
Téged írnak ujjaim	45
Üresség	46
Ködöböcz Gábor	
Jelentés a völgyből	47
Máté Krisztina	
Kistérség és kultúra?	54
Bogár László	
Gondolatok a „fürdőben”... ..	57
Marczinka Csaba	
Ipériumváltozás fazonigazítással – A pénzuralom történetéből	59
Felhős Szabolcs	
Egyetemes tudású Ábrahám	62
Kozák Miklós	
Egy igaz pásztor emlékezete	64

Marczinka Csaba	
Unitárius vallás és kereszténység	67
Bíró József	
Magyarország	69
Rettenet ne szü - ... -	69
Confession	69
Bacs János	
Megfordult a felhő	70
Bakos Pál	
Üdvösség	71
Táncot jár a Hold	72
Rimóczi László	
„Eddie Murphy kocsijában mindent szabad!”	73
Gáspár Ferenc	
Jó pásztor-e a <i>Bonus pastor</i> ?	76
Keresztesi Szilárd	
Nyolcvanadszor rendezték meg az Ünnepi Könyvhetet	78
Sarusi Mihály	
Minapi könyvheti dünyyögés	79
Koppány Zsolt	
Morbusz és hungarikum	81
Ébert Tibor	
Hazatérés...	83
Üzenet	84
Oláh András	
rövidzárlat	85
[tépelődésed]	85
takarékos üzemmód	86
el semmi sem múlik	86
Varga János	
Oláh András ötven éves!	87
Nahimi Péter	
Könnyek nyomában fakadó virágzás	88
Bertha Zoltán	
Élő nyelv – élő irodalom	96
Lezsák Sándor	
A legyőzhetetlen nyugodt erő	100
A szeretet szivárványhídján	101
Hírek	102

Még nem jut át

A vonat megállt velem
a párhuzamos sinen
veszteglő mozdony ablakán
tükrözött trükközött a nap
s a fény-folyás mögött
a masiniszta koponya-fényes arca
nyelvével épp fogsorát tisztogatta
napszemüvege mögött
szemgödrei mélyén
valaki kávéét kavargatott
Aztán meg gépi kávéét
ittam az egyetem nagy üvegajtájánál
a kapu zárva
ki is van írva meddig
az a fickó mégis rázta-rázta
a kilincset majd odaállt elé
és bámult befelé
szemüveg-nagyította
higanyos tekintete
befolyt a szememen
akár a gépi
kávé nyelősövembe
arcán mint egy anatómiai ábrán
minden ín lecsupasztva
áll az üveg mögött
nem jut át még ma rajta

Darts

Viszi őket a szél
A szelet ők viszik
Mint a pitypang-magok
Úgy röppen mindegyik

Csupa termés a föld
Csupa lyuk már az ég
Emígy pereg-forog
Megannyi semmiség

Mindig mellé talál
Aki most célbadob
Az összes repülő
A nap mellé potyog

Mások mozdul

A mások mozdulatait
használom, ahogy idegen
papucsba lép a vendég
Aki őrizetlenül
hagy egy-egy kézlegyintést,
vállrándítást, hunyorgást,
fintorodást lesheti később,
viszem-viszem boldogan mintha
gumicsontot, már át is másolom
magamba, a többihez hozzá-
koptatom, s ha már egészen
törékennyé vékonyodtak,
eldobom őket,
helyettük újakat lopok

Hajnali kísértés

Minden reményem eltörött, pedig
én aztán vigyáztam, hidd el.
Mit kezdjek sebeimmel?

Lődörgök az utcán, kóbor ebek
óvnak: csontos, korcs lidércek.
Emelj, taszíts, csak te védj meg!

Utcaköveken fénylik a léptem,
s amit elgondoltam némán,
több, mint száz bogaras vénlány

összes látomása. Illesztgetem
a kint cserepeit *a benttel*.
Küszködök málló szerepekkel.

Fényed sárgult, hajnali utcafény,
árnyékom, oly hatalmas úr.
Fázok irgalmatlanul.

Szólongatlak zárt ablakok alatt.
Átkozhatnálak, hiába.
Istenem, ha szeretsz, úgy
gyötörj, jobban, mint ahogy kijárna!

Része még

És része még az elgázolt kutyák
A világnak a hajhullás a rák
A megnagyobbodott szívizom
Angyaltetem a grádicson
Szinusz-csomó a bordaprés
Csak eső esik mint a kés
A bőrre ami mindig olcsó
Kicsi kézben kis koporsó
És nézed és csak nézed
A híradót a létet
Ami csak a katasztrófa
Ami volt is akasztófa
Az álmot is úgy kiszúrja szeggel
Hogy metró elé ugrik a reggel
Hogy kinyitja magát a gázcsap...
Hogy nem tart meg más csak a láz csak
E harminchat fokon is égő
E mégis mindenséget érő
Tehetetlenségi törvény...

Méretre szabott isteni önkény

Kiskutya

A kiskutyát a vízbe fojtják...

„Fölös számú”, ahogy mondják.
Akárcsak az Anya nyála...
Hány csepp jut egy kiskutyára?
Hogy szopjuk a Világ tejét?
Hogy együnk a létfehérből?

Kicsi tálkánk elnehezül...
Elsötétül...

Útlevél

(vers vendégszöveggel)

Az útlevélben nem lakom
A kép se rajt' nem én vagyok
Ha visszahoz mi el se hajt
A sorompó se végtagom
A pult mögött nem áll az őr
Nem kérdi merre mért megyek
És nem vigyázza puskacsőr
Sem ide-oda léptemet
A négyzetek betétlapok
Aggálya engem nem kerít
Kitölti bár a megszabott
Időhatárt a létem itt
Hogy meddig szól a vízumom
Azt halandó nem éri át
Csak önmagamnak mormolom
Te bolond hány hét a világ
S ahány a hét hát annyi táj
Akár ha el sem mozdulok
Mert szól a szív és szól a száj
De az útlevél nem én vagyok

Vámhatár

Amíg ha belső
    Vámhatár van
Nem alliterál
    A száj a szívvel
Nem alliterál
    A szív a szájjal
És nem énekel
    Az „l” az „l”-el
Addig csak drótban
    Jár az áram
Amíg a belső
    Vámhatár van

A sárkány nyomában

(részlet)

1.

A férfi izgatottan sietett át a Duna csatornán átívelő karcsú Svéd-hídon. A nagy rohanásban nem is nézett az alatta hömpölygő szürke folyamra, a langyos déli szélről felborzolódva játékos hullámokkal szaladt a nagy testvére, a Kék Duna felé, hogy aztán azzal egyesülve folytassa hosszú útját országokon át a Fekete-tenger felé.

A hídon futó férfi alacsony termete köpcös alkattal párosult, de inkább izmos volt, mint kövér. A haja a halántékánál már őszült, és a fejtetőnél erősen kopaszodott. Tömpe, széles orra alatt egy keskeny, ritkás bajuszka kandikált előre, amely itt-ott rálógott vastag, húsos ajkaira. Apró, mélyen ülő szemei egy percre se nyughattak, folyton a környéket pásztázták, mintha valami titokzatos veszély leselkedne rá. Egész megjelenése, de leginkább a szemei arra utaltak, hogy ősei között volt néhány ázsiai típusú ember is. Alighanem valamelyik kelet-európai országban látta meg a napvilágot. Rövid lábai ellenére nagyokat lépett, hogy mielőbb megtegye a néhány száz méteres távolságot, amely a túloldali U-bahn megállótól elválasztotta.

Tudta, hogy ha elér a Svéd téri földalatti vasút csomópontjához, akkor megúszhatja. Ezen a helyen még ilyenkor, a kora esti időszakban is nagy volt a nyüzsgés, mivel innen indultak a különböző turistajáratok át a csatornán vagy a Hundertwasser ház, vagy a Práter felé, hogy megcsodálják a Riesenradot, a már-már Bécs szimbólumává vált óriáskereket, amelyről az ide látogatók szinte az egész várost megcsodálhatják.

A hídon átsiető férfinak azonban eszébe sem jutott, hogy efféle turistalátványosságokkal foglalkozzék. Még hosszabbra fogta a lépteit, mert úgy gondolta, hogy az Unterbahn megállójának zajos forgatagában könnyedén el tudna vegyülni a tömegben, és elrejtőzhetne a fekete öltönyös férfiak elöl. A komor megjelenésű fickók már azóta követték, hogy kilépett a Lipót császárról elnevezett városrész, Leopoldstadt egyik kis házából.

Néha hátra-hátrapillantott, hogy a nyomában vannak-e még követői, és azt kellett látnia, hogy bármennyire igyekezett is, nem tudta őket leszakítani magáról. Idegesen nyomogatta mobiltelefonja nyomógombjait, és már sokadszorra próbálta tárcsázni ugyanazt a számot, de mindig csak az üzenetrögzítő sípoló hangját hallotta a fülébe dugott fejhallgatón keresztül.

A zsebébe vágta a készüléket, és futni kezdett a megálló felé, ahol a kis, háromajtós Opel-jét hagyta. Remegő kézzel matatott a zsebei mélyén a kocsikulcsai után, de a nagy igyekezetben sehogy sem találta. Végül mégis megakadt a keze a hosszú, fémes tárgyban, és már úgy ötven méterről megnyomta a riasztó gombját, amire a kocsikulcs éles, sivító hanggal válaszolt, felriasztva néhány, a téren békésen sétálgató galambot.

Reggel, amikor az osztrák fővárosba érkezett, még nem sejtette, hogy alig néhány óra múlva már az életéért kell menekülnie. Megbízói pedig figyelmeztették, hogy a küldetései nem lesznek veszélytelenek. Ő maga is tudta, amikor belépett a közösségbe, hogy előállhatnak ehhez hasonló szituációk, de a lelke mélyén soha nem hitte el igazán. Azt pedig álmában sem gondolta volna, hogy a pillanat ilyen hamar bekövetkezhet.

Vonattal érkezett a városba Pozsonyon keresztül Berlinből, ahol az utóbbi néhány évet töltötte. Amióta elhagyta a papi hivatást, az újraegyesített Németország régi-új fővárosának

egyetemén végzett levéltári munkát. A szervezet is itt talált rá néhány hónappal ezelőtt, és ő két-három hosszúra nyúlt találkozó után átesett a beavatáson, miután elkötelezte magát egy életre, hogy vállalja az ezzel járó következményeket.

Tegnap este kapott egy rövid elektronikus levelet az e-mail címére az összekötőjétől, hogy megtalálták azt az iratot, amely után már közel tíz éve kutatott. Egész éjszaka álmatlanul forgolódott, folyton csak a következő napra gondolt, és arra, hogy mit fog tenni, hogyan szerzi meg a számára oly értékes feljegyzéseket. Reggel első dolga volt vonatra szállni, és már száguldott is Bécs felé, ahol élete talán legnagyobb felfedezése várta.

Kora délután ért Leopoldstadtbba, Bécsnek abba a városrészébe, ahol a második világháború alatt a zsidókat gyűjtötték össze, és mind a mai napig sok zsidó él. Az üzenet egy kis könyvesbolt felé irányította, amely egy kopottas vakolatú, kétszintes ház alagsorában rejtőzött. Többször el is haladt mellette, mire végre felfedezte a szűk lépcsőlejárót, amely a bolthoz vezetete.

Egy idős, hajlott hátú férfi nyitott ajtót. Amikor kezét fogtak, felfedezte a ráncos, vékony csuklón a tetovált számsort. Ekkor már tudta, hogy jó helyen jár. Órákig tartott a puhatolózó beszélgetés, amíg az elaggott, meggyötört ember kellőképpen megbízott benne, hogy átadja neki a megsárgult paksamétát, amely a számára oly fontos leletet rejtette. Remegő kézzel nyitotta fel, és a kutató elme megszállott tekintetével futotta át az elé táruló régi lapokat. A papírok között egy cirkalmas, női kézírással írt levél is volt, régies német nyelven fogalmazva, és mellé egy szépen felrajzolt családfát csatoltak. A férfi mellkasából majd kiugrott a szíve, amikor meglátta az ágakon az általa keresett két nevet, amelyből az egyik a huszadik század talán legrettegettebb emberét takarta.

Néhány percre volt szüksége, hogy újra az előtte álló feladatokra tudjon koncentrálni. Két nagyalakú borítékot kért az idős férfitől, majd mindkettőt gondosan megcímmezte. Az egyikbe egyetlen lapot tett, a másikba pedig beleszuszakolta a régi iratokat tartalmazó dossziét. Ezek után elbúcsúzott az öregtől, és a hóna alá kapva a két borítékot, kiviharzott a boltból.

Odakint a Nap már leszálló ágban volt, és vöröses fénnel festette be a csatorna vizét. Az alacsony férfi azonban mit sem törődött a pompás égi látványossággal, hanem a környezetét folyamatosan kémlelve elindult az autója felé. Az egyik rejtett sarokban meglátott egy postaládát, és gyorsan belesúsztatva az oldalán található nyíláson át az egyik borítékot, majd az árnyékba húzódva telefonálni próbált, de nem járt sikerrel, mivel a villogó kijelző szerint nem volt elég térerő a híváshoz. Abbahagyta a hiábavaló kísérletezést, és zsebre vágva a telefonját újra nekiindult. Az alsó rakparton átvágva fedezte fel a követőit, és most előlük menekülve próbálta beindítani az öreg Opel köhögő motorját.

Az indító csak negyedszerre vagy ötödszörre kapta össze magát, hogy felhangozzék a jól ismert bűgő hang. Ekkor a kormányt élesen jobbra rántva a gázpedálba taposott. Az autó nagy lendülettel vágódott ki a parkolóból, kis híján belegázolva a földalatti kijáratából kihömpölygő embertömegbe, amely sikoltásokkal és szitkozódásokkal hangosan nyílt meg előtte. Az éppen akkor odaérkező két sötét öltönyös férfit is hajszal híján elütötte, akik látva célpontjuk elmenekülését egy a csuklójukra erősített mikrofonba beszélve értesítették társaikat a szökevény lehetséges útirányáról.

A vasútállomáson kölcsönzött gépjármű átszárguldott vissza a Svéd-hídon, de alighogy átért, már a nyomába is szegődött két elsötétített üvegű BMW az alsó rakpart felől, így nem mehetett más felé, csak egyenesen előre, a Práterhez vezető úton.

A két nagyteljesítményű autó pillanatok alatt utolérte volna a kis Opelt, ha váratlanul nem kanyarodik ki eléjük egy fiatal nő az oldalsó parkolóból. A nagy gázzal gyorsító autók épp csak meg tudtak állni a nő régi Mazdája előtt. Hangos túlköléssel jelezték nemtetszésüket, ami azonban a nőt nyilván nem zavarta, mert a tapasztalatlan sofőrökre jellemző feszült koncentrációval kanyarodott ki a türelmetlenül dudáló BMW-k elé.

A két fekete autó sofőrije azonban nem sokat tévovázott, hanem kihasználva a szembejövő

sávok pillanatnyi kiürülését, csikorgó kerekkel kikanyarodva megkerülték az ügyetlenkedő fiatal nőt, és csikorgó kerekkel ismét az Opel nyomába eredtek.

A két fekete BMW a Nepomuki Szent János templománál érte utol a kis Opelt. Két oldalról közrefogták, és beszorították a Rotenstern gasse-be. A Vöröscsillag utca szűknek bizonyult a három autónak, így fékezniük kellett. A kis Opel megszabadulva a szorításból túl nagy lendületet kapott, és irányíthatatlanná vált, majd megpördülve nekivágódott egy öntöttvas kandelábernek. Ekkor szaladt bele az egyik, fékezni már nem tudó BMW, amely fel is borította. A piros autó néhány métert csúszott még a járdán, mint egy hátára fordított katicabogár, majd tetetlenül nekicsapódott a templommal szemközti falnak. Az öltönyös férfiak kiszálltak a járművből, és odasétáltak az Opel mellé.

A férfi eszméletlenül lógott a műszerfalnak nyomódva. A fejéből vér szivárgott, és az ernyedtt testet csak a biztonsági öv tartotta, így úgy nézett ki, mint egy kifacsarodott testű marionett figura.

Az egyik öltönyös egy hangtompítós pisztolyt húzott elő a zakója alól, és rezzenéstelen arccal kétszer egymás után fejbe lötte az eszméletlen férfit, míg a társa az anyósülés felől tépte fel az ajtót, hogy kivegye a nagy, sárga borítékot, amely az ülésről a zuhanás után ki tudja, hova keveredhetett. A férfi lázasan vizsgálta át a járművet, és miután megtalálta a kesztyűtartó mögé szorulva, átnyújtotta az éppen akkor odaérkező vezetőjüknek.

– Gróf úr! Megtaláltuk.

– Rendben. Tüntessétek el a nyomokat! – válaszolta a grófnak szólított férfi, aki jóval idősebbnek látszott a többiekénél. – Kár volt ilyen hamar végezni velem, ki kellett volna szedni belőle, hogy ki a fene küldte ide.

– Már nem sok élet volt benne uram.

A idős gróf erre bosszúsan legyintett egyet, majd közelebb lépett az autóhoz, hogy jobban megnézhesse magának az áldozatát. Kissé hajlott tartásával valósággal eltörpült a köré gyűlő férfiak mellett, de a tekintete olyan határozottságot sugárzott, hogy a nagydarab emberek le-sütött szemmel húzódtak félre az útból.

A haja a halántékánál már itt-ott ritkult, de az ívelt, furcsán előreugró sasorra felett össze-érő szemöldöke még dúsan feketélt, különös kontrasztot adva természetellenesen fehér bőr-ének. A szorosra záruló, kegyetlen szájából időnként kivillantak jókora fehér fogai, amelyekkel gyakran az alsó ajkát is harapdálta. Nagy fülei még különösebbé tették amúgy is szokatlan megjelenését. Amikor az ember ránézett, valamiféle megmagyarázhatatlan, nyomasztó érzés támadt benne, és igyekezett a közeléből mielőbb eltávolodni.

A különös külsejű férfi tejfehér bőrű, ráncos kezébe vette a borítékot, majd egyik mutató-ujja hosszú körmével felhasította a papírt. Csak egy rövid levél volt benne.

„Üzenet a Sárkánynak!

Úgy tűnik, ismét a saját farkadba haraptál.”

A férfi dühösen hajította a földre a borítékkal együtt a levelet, majd szó nélkül megfordulva visszament az autóhoz. A hajánál fogva megemelte az élettelen férfi lekonyuló fejét, a homlokán tátongó sebből kiömlött vértől mázgás arcát vizsgálgatta, majd gúnyosan lebiggyesztve a szokatlanul vékony ajkát. Felegyenesedett, és a háta mögött tornyosuló épületre nézett.

– Kell lennie itt még egy másik borítéknak is. Azonnal essetek neki a kocsinak és kerítsétek elő! – utasította pribékjeit, szinte sziszegve a düttől.

A sötét öltönyösök ruhájukat sem kímélve préselték be magukat a vértől áztatott kocsiba, de percekig tartó kutatásuk sem hozott eredményt.

– Dobjátok a folyóba a testét – adta ki az utasítást végül az öregember a templom felé fordulva, mintha magához a templomhoz beszélne. – Hadd járjon úgy, mint az a Nepomuki – majd fémvégű botjával dühösen nagyot húzott az amúgy is összetört Opelre.

Az öltönyösök kiemelték a testet a felfordult roncsból, és a csatorna felé indultak vele. A

halott férfi zsebében ekkor csörrent meg a mobiltelefon. A testet cipelő férfiak egy pillanatra zavarodottan megálltak, mint akik nem tudják, hogy mitévők legyenek. A telefon azonban kérlelhetetlenül csörgött tovább nem törődve a hústornyok tanácsalanságával.

A férfiak letették a holtat, és segítséget kérve a vezetőjükre néztek, aki egy fejbőlintással jelezte nekik, hogy keressék meg a készüléket.

A megölt férfi zakója zsebéből előkerült egy apró Nokia készülék, amelynek a kijelzője narancsos fényben égve jelezte, hogy gazdáját valaki türelmetlenül keresi. Az egyik öltönyös megnyomta a zöld gombot, és óvatosan a füléhez illesztette a mobilt. A vonal túlsó végéről egy fiatalember hangját hallotta:

– Itt Péter. Többször is kerestt, segíthetek valamiben?

– Elnézést uram, az ismerősét sajnós nem tudom adni önnek. Hát, hogy is mondjam, izé autóbaleset érte – szólt bele zavartan a gorilla.

Addigra az öregember is odaért és újult reménnyel intett a fickónak, hogy beszéltesse a hívót, hátha elárul magáról valamit.

– Jézusom! Autóbaleset? De hát hogyan? És pontosan hol? Bécsben? – kérdezett vissza a hívó.

Az öltönyös tanácsalanul állt, kezében a telefonnal. Látszott, hogy az efféle szellemi rög-tönzés nem tartozik az erősségei közé. Próbált ugyan válaszolgatni a feltett kérdésekre, de a szürkeállományának szokatlan megerőltetése hamarosan gyöngyöző izzadságcseppekkel jelentkezett a férfi homlokán. Az öregember látva pribékje kínlódást, dühösen hozzá lépett, majd egy félreérthetetlen jelzéssel mutatta neki, hogy adja át a telefont.

– Elnézést, adom a főnökömet – szólt bele még utoljára a zavarában szinte összezsugorodott gorilla, akit a gróf még jól bokán vágott a botjával, mielőtt beleszólt volna a telefonba.

– Jó napot, tisztelt uram. Itt Kleinbach nyomozó a leopoldstadti rendőrkapitányságról. Mint azt a beosztottam is említette, a barátját autóbaleset érte. Megkérdezhetem, hogy milyen kapcsolatban volt az illetővel? Úgy hallom, önt kereste a baleset előtt.

A hívó azonban hallgatott. Végül egy bűgő hang jelezte, hogy megszakította a vonalat. De a vonalban hallott durván reszelős, letagadhatatlanul vénemberi, mély hangot nagyon jól megjegyezte magának.

Nyilvánvaló volt, hogy nem rendőrökkel beszél. A férfi, akit vissza akart hívni, tíz perccel ezelőtt kereste utoljára. Most pedig egy visszataszító hang, amely akaratlanul is a félelem húrjait pendítette meg a lelkében, már múlt időben beszélt róla. Ennyi idő alatt nem érhetek oda a nyomozók, még ha közvetlenül a telefonhíváskor érte is baleset. Rá kellett jönnie, hogy már soha nem fogja tudni utolérni a férfit. És azt is tudta, hogy a gyilkosával beszélt épp az imént. Átkozta magát, amiért nem volt óvatosabb, és nem tiltotta le a hívás előtt a hívószám kijelzést.

Megpróbálta felhívni a boltot, ahova az ismerőse látogatott el nemrég. Tudni szeretete volna, hogy mi történt a fontos dokumentummal, amit át kellett volna vennie az alacsony, testes férfinak. A boltban azonban nem vette fel senki a telefont.

Másnap reggel a rendőrség egy zömök férfi felpuffadt testét fogta ki a Dunából, Bécsből kissé délre, a fejében két golyónyommal. Nagyjából ugyanakkor egy leopoldstadti könyvesbolt hátsó szobájában egy idős férfi hullájára bukkantak. A teste az unokája talált rá, amikor a szokásos ebédjét vitte el neki.

A fiatal nő rémülten esett össze a szoba ajtajában, amikor meglátta az eléje táruuló látványt. Hosszú perceknek kellett eltelnie, míg fel tudta hívni a rendőrséget. Újságíróként sok szörnyűséggel találkozott már, de ez minden eddigit felülmúlt. Korábban persze érzelmileg is távol tudta tartani magát az esetektől, de most ez, hogy a saját idős nagyapjának brutálisan megkínzott testét látta maga előtt, lehetetlen volt. A nagyapja túlélte a világháború alatt a lengyelországi haláltábor borzalmait, de most még valami annál is sokkalta szörnyűbb dologgal kellett szembenéznie.

A szerencsétlent igazi középkori módszerekkel kínozták, még sóval is beszórták sebeit, hogy így tegyék elviselhetetlenné kínjait. A meztelen kezén és lábain számtalan égésnyom volt látható, a hátáról egy nagy darabon lenyúzták a bőrt, a szemeit kivágták, és mindkét kézfejről egyenként levágták az ujjait. Végül felhasították a hasát, és a beleit kihúzták, hogy aztán körbetekerjék vele a lekötözött testét. Szemmel láthatóan több órába telt, míg elérkezett hozzá a megváltó halál, amelyet gyilkosaik kegyetlen szakértelemmel igyekeztek minél későbbre halasztani.

A helyszínre kiérkező rendőrök megdöbbenve álltak az eléjük táruló látvány előtt. Még a legtapasztaltabb nyomozók is felkavarodott gyomorral fordultak ki a vágóhíddá vált, büzlő szobából, hogy a friss levegőn nyugtassák meg háborgó bensőjüket. Tudták, hogy még évek múlva is erre a képre fognak emlékezni legsötétebb rémálmaik idején.

2.

A magasra törő fák szinte egymásba kapaszkodtak, amikor a dél felől rájuk törő orkánszerű szél a lombjaiknak csapódott. Megvénült ágaik úgy tekeregtek az elsötétült ég alatt, mint a halálukra készülő erdei nimfák, amikor utolsó, legszebb táncukat lejtik.

A Vértes öreg fái már sok nagy vihart átéltek, de ehhez hasonlóval még egyikük sem találkozhatott. Az ég alja sötétvörösén izzott, mintha valamilyen hatalmas istenség vérét öntötték volna végig az egyre homályosabb horizonton.

Az égen egyre sűrűbben keresztülcikázó villámok fénye egy lovát hajszoló férfi alakját világította meg, amint remegő inú hátasát próbálja a lehető legnagyobb sebességre ösztökélni.

Szent György napjának előestéje volt, a kísértetek, démonok és lidércek éjszakája, amikor mindenki igyekezett a házában maradni, és jól magára zárni az ajtót, nehogy a sötétség rejtélyes szörnyei vagy más gonosz erők magukkal ragadják. A falusi emberek ilyenkor tövist szögeznek a bejáratra, és fokhagymával kenik ki az ajtófélfákat, mert a hiedelem szerint ez távol tartja a vérivó démonokat, akik szintén ilyenkor indulnak portyájukra, hogy begyűjtsék maguknak az óvatlan lelkeket.

A fiatal férfi azonban nem azért hajtotta ennyire lovát, mert ezektől a gonosz lényektől félt. Fontos küldetésben járt, amely nem hagyott időt az illetén gondolatokra. Még kora délután elindult a budai várból, hogy megtalálja a királyi vadászat helyszínét, amely itt volt valahol a Vértes valamelyik lejtőjén, de a vihar és a rászakadó sötétség jócskán megnehezítette a tájékozódást, így már hosszú ideje bolyongott a rémisztő erdőben.

A lovas fiatal volt, kinézetre aligha lehetett sokkal több húsz-huszonöt esztendősnél. Magas homloka és élesen csillogó, sötét szemei különös értelemről tanúskodtak, míg széles válla és karcsú, izmos teste arra engedtek következtetni, hogy folyamatosan edzésben tartja magát, mint ahogy az a király lovagjainál valóban szokás.

Az általa viselt sűrű szemű, mégis könnyű sodronying és a nyereg mellé tűzött hosszú, kétélű kard is arra utalt, hogy a férfi egy gazdag főúr vagy a király szolgálatában álló lovag lehetett. De leginkább mégis az jelezte ebbéli rangját, hogy a ló farán billegő pajzson ott díszelgett Zsigmond király és az Anjou-ház címere, amely csak a királyi ház lovagjainak öltözékén és harci szerszámain lehetett rajta.

A fiatal embert Vajknak hívták, és habár valóban fiatalos arca volt, közelebb járt már a harminchoz, mint a húszhoz. Egészen pontosan ezen a nyáron tölti be a huszonhetedik életévét. A nevét Magyarország első keresztény királyától kapta, aki mielőtt a keresztségben felvette volna az István nevet, ugyancsak a Vajk nevet viselte.

A fiatal lovag apja a szent uralkodó nevével is jelezni akarta hovatartozását, mert ambiciózus és tehetséges havasalföldi bojárként tudta, hogy csak a magyarok támogatásával szeretheti meg majd egyszer Havasalföld trónját. Bár családjának fő támogatója, Lajos király azóta

már meghalt, az udvarában nevelkedő fia akaratlanul is sokat segített Mirceának, hogy végül megszerezze a trónt és megszilárdítsa hatalmát Oláhországban.

Vajk a harmadik fiú volt a családban, bátyjai, Mihail és Vlad után, így nem is csodálkoztak azon a családban, hogy idegen helyre adja a gyermekét szolgálatra, míg két idősebb fiát maga mellett tartotta. Így került a fiú alig öt esztendősen az óriási birodalmat kormányzó Lajos király udvarába, ahol egy olyan világ tárulhatott nyíladozó értelme elé, amely örökre megváltoztatta az életét, és a világról alkotott képét.

A lovagkirály kifinomult udvartartása az újdonság erejével hatott rá, mivel otthon sohasem láthatott ehhez hasonlót. A Havasalföld durva és nyers világához képest ez maga volt a földi paradicsom. Nem is véletlen, hogy kortársai között úgy érezte magát, mint egy elvadult farkaskölyök, de Lackfi István kezei alatt, akire a király a nevelését bízta, az évek alatt lasscskán mégis megszeliődött.

A már idősödő vitéz hamar megkedvelte a fiatal fiút, aki vadsága ellenére nyílt tekintettel fordult az új világ felé. Esténként, amikor végeztek a napi munkával, és a visegrádi palota már elcsendesedett, ölébe ültette az ifjú Vajkot, és csodálatosabbnál csodálatosabb történetekkel szórakoztatta, amíg az el nem aludt.

Ízes szavakkal és nagy elánnal mesélte az öreg ifjú korának eseményeit, az itáliai hadjáratokat, hogyan foglalták el apja vezetésével kétszer is Nápolyt, Troi-t, Barlettát, Lucerát és Tranit, hogyan harcolt Toldi Miklós, a sereg legerősebb vitéze, és hogyan verték tönkre annak idején Tarantói Lajosnak a felesége, Johanna nápolyi királynő segítségére siető seregét.

A legkedvesebb történetek mégis Szent László királyról szóltak, aki magának a királynak is a kedvenc uralkodói közé tartozott. Nem véletlenül, hiszen Lajos király is egy magyar király és egy lengyel királyné házasságából született, akárcsak egykor László.

Vajk kedvenc története az volt, amikor a férfi nagybátyjának, Lackfi Andrásnak a vezetésével legyőzték a tatárokat. Az öreg a fiú kitaró unszolására számtalanszor el is mesélte a vitézi tettet, mindig egyre jobban kiszínezve a király lovagjainak hősiességét. A fiú csodálattal hallgatta, amint István mester szavainak hatására feléled előtte a történet.

Maga előtt látta a hatalmas túlerőben lévő tatár seregeket, akik már harmadik napja feszülnek neki a maroknyi székely vitéznek. És amikor már mindenki azt hitte, hogy felülkerekedik az Arany Horda a kereszt vitézein, egyszer csak megjelent a dombtetőn maga László király, fején koronával és a kezében egy hatalmas csatabárdal, míg a feje felett ott lebegett maga Mária Boldogasszony, Magyarország védőszentje, egész teste körül tündöklő glóriával. Az idős székelyek elmondása szerint Szent László király teste valóban eltűnt a csata ideje alatt a nagyváradi kriptájából, hogy onnan kiszállva segítse a magyarokat a pogányok ellen, akik az ő vezetésével szétszórták a tatár seregeket, hogy utána többé ne merészkedjenek Erdélyország közelébe, sőt később még Moldvából is kiszoruljanak.

Az ifjú Vajk élete új fordulatot vett, amikor kétévnyi visegrádi tartózkodás után átköltöztek Lackfival a budai várba. A férfi azt a megbízatást kapta, hogy kísérje el a királynét, aki éppen akkor szülte meg első leányukat, Katalint. Erzsébet királyné úgy érezte, hogy a csecsemő kislány jobb feltételek között nevelkedhet Budán, mint a lovagokkal és kalandorokkal zsúfolt Visegrádon.

A fiú képzését továbbra is Lackfi István irányította, így a költözködés ellenére az új környezet nem okozott különösebb törést a fiú életében. Vajk hamar megszokta a nyüzsgő városi életet a piacon zsvajgó fehérnépekkel és a hangosan kiabáló zsbárosokkal együtt. Ha csak tehette, kiszökött a városba, hogy az emberek között lehessen. Figyelte őket, ahogy reggel feltakarítják szűkös, kis portájukat, ahogy kipakolják a holmijaikat, és ahogy esténként fáradtan visszahurcolkodnak a házaikba, hogy kipihenjék az egész napos fáradaimaikat. Sokat tanult ezektől az emberektől a kitarásról, a munkabírásról, a szorgalomról. Szent László és Toldi Miklós hősiessége mellett meglátott bennük valami másféle hősiességet, valami valódit, va-

lami önmagától értetődött. Nem tudta, hogy merre irányítja a sors életének szekerét, katona lesz-e belőle, vagy hétköznapi ember, de nem látott egyikben sem kivetni valót.

Lassan teltek, múltak az évek, és Vajkból szálfatermetű ifjú lovag vált. Magas testalkata és erős izomzata ellenére megőrizte a karcsúságát és a hajlékonyságát. Nem volt túlzottan szép arcú, de vonásai kedvességet és őszinteséget sugároztak a környezete felé, így nem is lehetett csodálkozni azon, hogy egyre több ifjú leány fordult meg utána a piacon, ahogy feszes csikóbőr zekéjében végigsétált az árusok között. A bátrabbak olykor-olykor még incselkedtek is vele, fordultukban csókot dobtak felé, vagy elébe pattanva jó erősen megringatták a csípőjüket, hátha felfigyel rájuk az ifjú vitéz, de Vajk nagyobb zavarban volt annál, hogy a lányok cicázására válaszoljon.

A fiú időközben kitanulta a lovagi mesterséget és a hét szabad művészet tudományait is. Abban a szerencsés helyzetben volt, hogy Lajos király egykori tanítói és a trónörökös, Mária hercegnő jelenlegi nevelői oktatták őt ezekre fontos tudnivalókra.

A hét szabad művészet, a „*septem artes liberales*” tárgyait, a grammatikát, a dialektikát, a retorikát, az aritmetikát, a geometriát, a csillagászatot és a zenét Deméndi László váradi püspök és a már roskatag de nyílt elméjű Tótsolymosi Apród János küküllei főesperes tanította számára, akik mindemellett bevezették a teológia rejtelseibe is.

A lovagi készségeket, a lovaglást, az úszást, a nyilazást, a vívást, a vadászatot, az ostáblázást és a verselést Poháros Péter tanította neki. Poháros Drugeth Miklós és Kistapolcsányi Miklós tanítványa volt, akik egykor Zách Felicián merényletekora saját testükkel védték meg az akkor még gyermek Lajost és öccsét, Andrást, a két trónörökös Károly Róbert király lakomáján. Nem véletlen tehát, hogy az udvar egyik legjobb lovagjának tartották Vajkot a társai.

Első vitézi cselekedeteit a Dalmáciaért folytatott csatákban hajtotta végre, amelyet a Velencei Köztársasággal vívott Lajos király. Bátorságának és rátermettségének köszönhetően abban a megtiszteltetésben volt része, hogy ő is jelen lehetett a király oldalán a Szent Márk téren, amikor a torinói békében foglaltaknak megfelelően a velenceieknek fel kellett húzni az Anjouk zászlaját az ünnepi lobogók mellé.

A fiú hősként tért vissza Magyarországra a király seregeivel, de az uralkodó már nagyon beteg volt. A messze földről hívott orvosok és kuruzslók valami ismeretlen betegségről beszéltek, sokan leprát emlegettek, míg mások lassan ölő méregre gyanakodtak, de a nép tudni vélte, hogy az aversai mészárlás ülte meg a király lelkét, és az nem hagyja nyugodni éjszánként, amikor a palota sötét folyosóin bolyong.

Vajk nem tudta, hogy mi az igazság, de látta a jó Lajos királyon, hogy már évek óta nyomasztja valami sötét titok, valami szörnyű bűn, amit nem tudott feldolgozni. Lackfitól hallotta, hogyan ölték meg az öccsét, Andrást Johanna emberei Aversában, bár soha nem nyert bizonyítást, hogy a nápolyi királynő keze benne lett volna férje meggyilkolásában.

Lajos néhány évvel később, amikor elfoglalta Nápolyt, összehívta a rokonságát, a három durazzói és a két tarantói királyi herceget öccse halálának helyszínén, és a jó kedélyű lakomázás után elfogatta Johanna sógorát, Durazzói Károlyt, és még ott helyben lefejeztette. A többi herceget magával hurcolta Magyarországra, és többségük egészen a király haláláig élvezheték a vendégszeretetét.

Lajos később rájött, hogy Károlynak semmi köze nem volt öccse halálához, és sokak szerint éjszánként az ártatlanul megölt durazzói herceg szelleme kísértette a királyt, aki ebbe betegedett bele.

Hogy mi ebből az igazság, nem lehetett tudni. Tény, ami tény a király beteg volt, és nem sokkal utána el is távozott az élők sorából, mérhetetlen ürt hagyva maga után. A királyi udvartartás hetekig gyászolta az Anjou királyt, aki a trónt a kassai privilégiumoknak köszönhetően idősebb lányára, Máriára hagyta, mivel nővérét, Lajos első gyermekét, Katalint már korábban magához szólította a teremtő.

Vajk hetekig nem tért magához a gyásztól, hiszen Lajos királyt mindig is a jótevőjének tartotta. Elárvultnak érezte magát, hiszen egész eddigi életében Lajos szolgálata volt egyetlen célja és élete értelme. Napközben lázasan bolyongott az utcákon, nem evett, nem ivott, és már mindenki azt hitte, hogy ő is követni fogja szeretett uralkodóját a halálba, de a sors mást tartogatott a számára, és egy furcsa csavarral új irányba terelte az életét.

Egy ilyen átkóborolt éjszaka után a lábai egyenesen a király fehérvári kriptájához vezették. Órákig ácsorgott a boltozat alatt, és mielőtt az éhségtől és a fáradságtól elájult volna, örök fogadalmat tett, hogy életével mindig Lajos király utódait fogja szolgálni. Imára emelte a kezét, a síri csendben az ég felé suttozta a végzetes szavakat, majd elcsigázva ráborult a sír fedőkövére.

Arra tért magához, hogy gyengéd női kezek ébresztgetik. Felnézett, és a fáklyák lobogó fényének glóriájában a leggyönyörűbb arc nézett rá, amelyet valaha is látott. Először azt hitte, hogy a mennyországban van, és a Boldogságos Szűz Mária tekint le rá, de rá kellett ébrednie, hogy még mindig a kriptá hideg kövén fekszik elgémberedett végtagokkal és zúgó fejjel.

Az ismeretlen lány amint kinyitotta a szemét, hátrafordította a fejét, és a vállá felett hátra szólta a félhomályba.

– Magához tért úrnöm!

– Kérdezd meg, hogy ki ő, és mit keres itt az apám kriptájában! – hangzott a háttérből a vékony női hang.

– Hallottad a kérdést? – fordult vissza hozzá a lány. – Mondd, hogy hívnak!

– Vajk vagyok – jött a lassú és szaggatott felelet valahonnan mélyről a torkából –, a király hű szolgája.

– Ha csakugyan az vagy, akkor nem itt kellene őt szolgálnod – jött újra a válasz a folyosó sötétjéből. – Itt már nem sok hasznodat veszi.

Vajk igyekezett felkönyökölni, hogy maga is megláthassa, hogy ki beszél hozzá, bár igaz csak nehezebbre esett levenni a tekintetét a föléje hajoló tüneményről, akiről még mindig nem tudta, hogy ki lehet.

Néhány erőtlen kísérlet után sikerült feltápászkodnia, és ekkor meglátta a fáklyák pislákoló fényében az alig tizenegy esztendő királynőt, aki kézen fogva vezette a nálánál is fiatalabb kishűgát.

A fiatal lovag megindultan borult térdre a két királyi árva előtt, és a könnyeivel küszködve adott hálát az égnek, hogy a sors éppen ebben az órában ide vezérelte.

– Állj föl katoná! – hangzott a parancs a gyermek királynő cérnavékony hangján. – Ha van benned annyi erő, akkor elkísérsz minket a palotáig. Te leszel a védelmezőnk, mert az éjszaka leple alatt titokban lopóztunk ki, hogy tanúk nélkül búcsúzhassunk el apánktól.

– Igenis királynöm! – válaszolta rögtön a meglepett lovag.

– Erzsébet! Te kísérd ki a lovagot, és várjatok ránk odakint – jött az újabb ropogó parancs a közben szintén felegyenesedett fiatal lány felé, aki törekeny kezével visszatérítette az életbe Vajkot.

Vajk egy pillanat alatt magához tért kábulatából. Már tudta is, hogy mit kell tennie, s ez hetek óta végre jóleső érzéssel töltötte el. Kiment a kriptából, s kiérve megvárta, míg a mögötte kilépő lány becsukja maga mögött az ajtót.

Szótlanul vártak, s maga sem tudta, mennyi idő telt el. A lány lerakta kezéből a fáklyát egy tartóba, de halvány fényben is látszott, milyen gyönyörű teremtés. Csendben váraoztak, időnként egymásra nézve, majd zavartan félrepillantva, míg végül kinyílt az ajtó és kilépett rajta a két kis királynő.

– Erzsébet, te menj előre, és vezess minket vissza az úton! – szólt Mária. – Te pedig, ifjú lovag, szorosan kövess minket és figyelj minden gyanús zajra.

A gyönyörű fiatal udvarhölgy már tovább is lebbent. A lábai mintha nem is érték volna a

földet az éteri jelenségnek, csak a szoknyája suhogását lehetett hallani, ahogy átjáróról átjáróra vezette a két gyermeket és a hátuk mögött támolygó katonát.

Vajk nem is vette észre, mikor értek ki az utcára. Egy pillanattal korábban még egy alacsony árkád alatt lépkedett, aztán már a feje fölött érezte a végtelen, csillagos éjszakát. Minden erejét össze kellett szednie, hogy lépést tudjon tartani a lányokkal, akik a sötétség ellenére olyan könnyedén mozogtak, mintha a testük súlya nem is nehezítené a járásukat. A férfi csak három, fehérén lebegő árnyat látott maga előtt a telihold fényében, és ha nem tudta volna, hogy kik járnak előtte, akkor talán kísérteteknek is gondolhatta volna őket.

A harmadik kanyaron fordultak be, amikor meghallotta az első elfojtott sikoltást. Hosszabbra fogta a lépteit, és ahogy ő is a lányok után fordult, különös látvány tárult a szeme elé. A három karcsú alak körül sötét árnyak sziluettje mozgott.

Látta, ahogy a női alakok szinte táncolva próbálnak kisiklani az utánuk nyújtózó fekete karok közül. Csak amikor közelebb ért, akkor látta meg, hogy az általa sötét és gonosz árnyaknak vélt jelenések fekete csuhába öltözött férfiak, akik magukkal akarják ragadni védenceit.

Hihetetlen erő támadt fel benne, amelyről nem is sejtette, honnan meríthette. Nemrégiben még szinte a halálán volt, de most földöntúli energiával támadt neki a férfiaknak, akik talán hatan vagy heten lehettek.

Utólag azzal magyarázta magának ezt a hirtelen belészállt erőt, hogy bizonyára a gyermekeiket féltő Lajos király hatalma áramlott belé ott a kriptában. Ő akkor csak annyit érzett, hogy súlytalanná válnak a tagjai és kezében a markolatából kirántott kétélű kard, s mintha lelassult időben mozogna, úgy felfokozódtak érzékei.

Az első csapása valósággal kettéhasította az egyik meglepett támadót, a másodikkal a hozzá legközelebb álló fejét választotta el a törzsétől. Aztán már nem is számolta a csapásokat, csak szúrta és vágta a sötét árnyakat maga körül, mint valami láncaitól megszabadult harcos istenség.

Amikor újra magához tért a különös révületből, csak három riadtan egymásba kapaszkodó lányt látott maga előtt. A földön vérben tocsogó, szétszabdalt testek hevertek. Az egyik férfi leszakított karral és felvágott combbal próbált arrébb kúszni a helyszínről, míg egy másik térdelve, s a fájdalomtól elgyötörve igyekezett kezével elszorítani a hasfalán támadt rést, hogy megtartsa kibuggyanni igyekvő beleit, majd feladva a kilátástalan küzdelmet, felakadó szemmel ő is a földre zuhant. Vajk utána lépett a földön kúszó alaknak, és egy dőfessel átszúrta a testét, hogy megszabadítsa szenvedésétől.

Visszafordult a lányok felé, és akkor meglátta az egyik kapualjban az alacsony férfit, aki szinte meggömbült testtartással vicsorgott rá. Kámzsája alól fehérén villogó fogai szinte átdöftek a közöttük tátongó sötétséget.

A fiatalembert egy pillanat alatt kiverte a hideg veríték. A véresen ráfeszülő tekintetből valósággal áradt a gyűlölet és valami megmagyarázhatatlan körvonalú gonoszság. Végül Vajk összeszedte magát, és lerázta magáról a bénító félelmet, majd a kapualjba vetette magát, de addigra a különös férfi már sehhol sem volt.

Tizenhárom év telt el a rejtélyes éjszaka óta, és most Vajk, a felnőtté érett lovag még mindig magán érezte azt az iszonyatos tekintetet, ahogy száguldva próbálta átvágni magát a viharos erdőn, hogy megtalálja a királyi vadászat színhelyét, és beteljesítse küldetését.

3.

Langyos szél lengedezett a kora esti napsütésben, a fűben feketerigók és galambok hada szedegette a fű közül a szétszóródott magvakat, amikor hirtelen egy hatalmas üvöltés zavarta meg az idilli képet. Az elsőt egy újabb követte, amitől a madarak mind tovarebbentek, de még a parkot szegélyező fák is összerázkódtak ijedükben.

Az éhes hímoroslán hangja még sokáig visszhangzott a Regent's Park környékén, de a padokon üldögélő fiatal párok nem nagyon törődtek vele, mivel hozzászokhattak már itt London legnagyobb parkjában, hogy a közeli állatkertből át-áthallatszanak a vadállatok különböző zajai.

A hatalmas park az Outer Circle és az Inner Circle körútjai közé ékelődött be magasra nőt fáival és tágas, nyílt gyepterületeivel. Az ember azt hinné, amikor először látja, hogy mindig is itt állt már az ősidők kezdetétől fogva, de egészen 1790-ig itt nem volt más, csak földek és mezők. A városrész Camden grófjának, Charles Prattnek köszönheti a létezését, aki gazdag családokat telepített le a környéken, hogy birtokait felvirágoztassa. A kisváros mégis akkor vált igazán London részévé, amikor 1907-ben megnyílt az első metróállomás hozzákapcsolva ezzel a környéket zajos metropoliszhoz.

A II. világháború után számos ciprusi görög család telepedett meg itt tovább színesítve az egyébként is meglehetősen kozmopolita városrész hangulatát. A menekült famíliák sorra nyitották meg üzleteiket és éttermeiket a park körüli kis utcáskákban, így keresve maguknak biztos megélhetést a nagyváros ismeretlen közegeiben.

A Lemonia is egy ilyen kis görög étterem volt, amelynek kerthelyiségében ott üldögélt egy fiatal, huszonéves pár a boros borjúhúsból készült stifladója és kebabos szuflakija fölé hajolva. A férfi alacsony, zömök testalkatú volt, hollófeketén csillogó haján, nap barnította bőrén, ugyanakkor teljesen európai jellegű arcvonásain jól láthatóan tükröződött balkáni származása. Sűrű, szinte teljesen összenőtt szemöldöke alól hihetetlenül értelmes, barna szempár villogott rá a világra – bár jelen pillanatban leginkább a vele szemben üldögélő gyönyörű lányra, aki tökéletesen tisztában volt a rámeredő tekintet természetével, és fehér fogsorát felcsilantva mosolygott vissza a fiúra.

A lány karcsú volt, hosszú, arányos lábakkal és telt idomokkal. Élesen kék szeme, hosszú, göndörödve leomló haja és apró szeplőkkel telehintett tejfehér bőre arra utalt, hogy valahol a Brit-szigetek északi, hegyvidéki részén látta meg a napvilágot. Feszés, világoszöld blúza és valamivel sötétebb rövidke szoknyája csak még inkább kiemelte szinte tökéletes formáit. Egy lapos, lábujjközé bújtatós papucsot viselt, de még így is magasabbnak tűnt a szemközt ülő fiatalembernél.

A társaság harmadik tagja a kerthelyiség egyik távolabbi sarkába félrehúzódva telefonált a mobilján. A kettejükénél csak árnyaltnyival idősebb, harminc év körüli férfi magas volt és erőteljes, kisportolt testalkatú. Markáns, férfiasan kemény vonásai ellenére kimondottan jóképűnek volt mondható. Talán átható, mégis barátságos tekintete miatt tartották olyan vonzóknak a nők – ez a tekintet azonban most, a telefonbeszélgetés közben minden volt, csak épp barátságos nem.

Társai aggódva pislogtak felé, látva, ahogy egyre izgatottabb lesz a beszélgetés során. A párbeszéd alig tartott tovább egy percnél, mégis annyira felzaklatta a férfit, hogy egy ideig még nem ült vissza közéjük, csak a feldúltságtól reszketve motyogott az orra alá, izzadó tenyerében szorongatva a tenyerében szinte eltörpülő mobilt. Kisvártatva felpattant, és a telefont a fogához kocogtatva, a zsúfolásig tömött asztalok között fel-alá sétálgatva, szemmel láthatóan erősen gondolkodott valamin.

A vörös lány, akit skót felmenői után Mary-Rose Wallace-nak kereszteltek, áthajolt az asztal fölött, és megszorítva a szemben ülő fiatalember kezét a fülébe súgott.

– Mondd Radu, mi baja lehet a barátodnak? Kivel beszélhetett? Olyan zaklatottnak tűnik. Lehet, hogy valami nagy baj érte?

– Fogalmam sincs – válaszolta a vállát vonogatva a Radunak szólított férfi. A teljes neve Radu Giorgie volt, és Romániából érkezett, hogy társnőjéhez hasonlóan az itteni egyetemen hallgasson néhány szemesztert az irodalomtörténeti szakon. A fiatalember egyébként hazájában történelem szakon végzett, és itt Londonban csak kiegészítő tanulmányokat folytatott.

Barátnője eredendően leginkább a képzőművészet iránt érdeklődött. Első szakján a pre-raffaelitákból írta a diplomamunkáját, így a dolgozatában szereplő festőművészekhez hasonlóan őt is nagyon izgatta a középkor világa. Ezért örült különösen annak, hogy Radu meghívta erre a találkozóra, mivel a háttérben telefonáló férfi, akit Radu a barátjának mondott, nemrég tartott egy érdekes előadást az egyetemen, amely sokban érintette az őt leginkább foglalkoztató témákat is. Ebből kifolyólag egyre türelmetlenebbül pislogott az izgatottan járkáló alak felé, aki láthatóan nem igazán akart visszatérni a társasághoz.

– Nem kellene visszahívni az asztalhoz? Hátha tudunk neki segíteni valamiben – folytatta a lány a faggatózást.

– Hagyjuk inkább békén. Majd elmondja, ha segítségre van szüksége. Ha valami gondom van, én se szeretem, ha fölöslegesen zaklatnak. Hadd szedje össze magát, majd visszaül, ha jónak látja – mondta erre a fiatalember. – Inkább beszéljünk másról!

– Miről akarsz beszélgetni? – kérdezte a lány mosolyogó szemekkel, miközben kacéran megbillgettette a szemöldökét.

– Én inkább csak hallgatnálak. Úgy szeretem, amikor belendülsz. Olyan szenvedélyesen tudsz beszélni mindenről – mondta a fiú egy kissé elpirulva.

– És közben te mit csinálsz? – nevetett fel a lány.

– Számolgom azokat az édes kis szeplőket az arcodon.

– Jaj, úgy gyűlölöm őket! – szisszent fel Mary-Rose, miközben két kezébe temette az arcát.

– Én imádom mindegyiket. Főleg azt a kicsit ott az orrod tövén – mondta a fiú elhúzva a lány kezét, majd egy lágy csókot lehelt a kinyújtott tenyerébe.

– Meg vagyunk mi skótok átkozva ezekkel a szeplőkkel!

– Ezt hogy érted?

– Tudod, a Britannia északi részén élő őslakókat a rómaiak pikteknek hívták – mondta a lány. – *Apikti* festett arcút jelentett ugyebár latinul...

– Tényleg? Na ne mondd! – vetette közbe Radu szándékosan eltűzött érdeklődéssel az arcán.

– Jól van már! Azért még folytathatom? Nem felejtettem el, hogy a román újlatin nyelv! Szóval. Sokan úgy gondolták, hogy az őseink harci jelekkel festették ki magukat, mint az indiánok, és innen kapták a nevüket, de szerintem inkább a szeplőkről, amelyekkel egy bosszúálló istenség pingálta teli az arcunkat, mert elhagyták apáik vallását Krisztusért.

– Inkább kegyes volt az az istenség – mondta Radu nagyot kacagva. – Nekem legalábbis tetszik, főleg az a kis picit, na tudod hol?

– Ha látnád az öcsém ábrázatát, akkor nem mondanád – válaszolta Mary-Rose, mintha meg sem hallotta volna a Radu félreérthetetlen célzását, de már ő is a fiúval nevetett. – Olyan a képe, mint egy nagy tál tejszín teleszórva légy piszokkal.

– Jól van, kis tejszínes csuprom. Beszéljünk inkább másról. Áruel, hogy miért pont ide hívtál bennünket?

– Hát, mert úgy szeretem ezt a parkot. Egész álló nap el tudnék itt bolyongani. A legszebb része szerintem a Queen Mary's Rose Garden. A királyi kertész, Simon Nash tervezte még 1811-ben – emelte fel a mutatóujját leendő tanár nénihez méltón Mary-Rose. – Érted kisfiam?

– Igenis tanító néni, értettem. De hát olyan régi? Én meg nagy naivan azt hittem, hogy rólad nevezték el azt a rózsakertet – vigyorgott rá a lányra Radu tudván, hogy minél esetlenebb egy bók, annál jobban tetszik a nőknek.

– Szépen is néznénk ki! – húzta fel a szemöldökét a lány. – Skótként szeretem azt hinni, hogy Stuart Máriáról.

– És nem így van?

– Már hogyné lenne így, de ezt az angolok nem szívesen emlegetik.

– Még mindig ekkora a feszültség az angolok és a skótok között? Pedig a felszínen ez nem nagyon látszik.

– Persze, tudom, nincs igazi feszültség, főleg nem a hétköznapi életben, csak ha a történelem kerül szóba vagy a foci. Mi felföldiek mind Rangers vagy Celtic szurkolók vagyunk, és előrébb való számunkra William Wallace, mint Oroszlánszívű Richárd vagy a Tudor-ház.

– Nem is értem, miért lehet?

– Te beszélsz? Azt mondtad, nincs olyan alkalom, hogy ne vesznének össze Péterrel bizonyos történelmi témákon – mondta a lány tettetett felháborodással.

– Na jó, persze. Igazad van. Mi, románok és a magyarok állandóan ezt tesszük, de ezt sem szabad túl komolyan venni. Magánemberként jóban vagyunk, de Péter úgyse fogja megbocsátani nekünk, hogy Erdélybe csak útlevéllal mehet. Kár is szót fecsérelni rá.

– Akkor hogy lehettek ennyire jó barátok? – kérdezte a lány őszinte érdeklődéssel a tekintetében.

– Hát... Azt hiszem azért, mert annak ellenére, hogy mindketten nemzeti érzelműnek tartjuk magunkat – a szó jó értelmében véve –, azért vagyunk annyira intelligensek, hogy felérjük ésszel, a saját népünk iránti elkötelezettségünk nem jár együtt ellenségképek gyártásával.

– Azt még nem is mesélted, hogyan ismerkedtetek meg.

– Bostonban tanultam egy fél évet a Harvardon. Akárcsak most, akkor is irodalomtörténet az öreg Hartel professzornál, és Péter neki volt a tanársegédje. Jó párszor tartotta meg az órát az öreg helyett. Nagyon tetszettek az előadásai. Felkészült volt, szenvedélyes és szemléletes. De ebből most te is kaphattál egy kis ízelítőt – biccentett Radu a még mindig feldúlt Péter felé. – Azért ragaszkodtam hozzá, hogy összeismerkedjete. Hidd el, nem mindennapi figura.

– És egy cseppet sem vagy féltékeny erre a jóképű fiúra? – húzta egy kicsit Mary-Rose a fiatalembert.

– Ugyan. Eszembe se jut. Ifjú házas, és végtelenül szerelmes.

– Attól én még beleszerethetek – folytatta a lány Radu spannolását.

– Nem úgy megy az – mondta a fiú meggyőződéssel. – Ahhoz a férfinak is nyitottnak kell lenni.

– Akkor te nem ismered a nőket – paskolta meg anyáskodva Radu arcát Mary-Rose. – Halálisan szerelmesek tudunk lenni a megközelíthetetlen férfiakba.

– Akkor ne közelíts hozzám! – válaszolta a fiú nevetve.

– Jó válasz drágám, de már itt vagyok a közeledben – mosolygott vissza rá a lány, és az asztal fölött áthajolva egy könnyű csókot lehelt a meglepett fiú szájára.

– Hmmm, ez finom volt, sűrűbben is megtehetnéd!

– De hogy, ha nem közelíthetek hozzád?

– Na jó, ezt nem veszem közelítésnek – mondta Radu elgondolkodva.

– És a szexet? – villant rá a lány.

– Azt meg pláne nem.

– Nagy hóhányó vagy te, Radu barátom – nevetett fel Mary-Rose. – Van eszed az ilyesmirre. Bár másban is ennyire brillíroznál!

– Mit akarsz ezzel mondani?

A lány már éppen ki akarta fejteni a választ, ujjait maga elé tartva, mintha egy hosszas felsorolásba akarna kezdeni, de nem volt már rá ideje, mert éppen ekkor ért vissza hozzájuk Péter. A férfi láthatóan már sokkal nyugodtabb volt.

– Mi történt Péter? – ugrottak rá egyszerre mindketten. – Annyira idegesnek látszottál a telefon után.

– Az egyik ismerősömet baleset érte. És sajnos attól tartok, hogy ez a „baleset”, amit valószínűleg nem élt túl, esetleg nem baleset volt, hanem valami más.

– Úristen! – kapott a szájához Mary-Rose. – Ugye csak viccelsz?

– Sajnos nem vicc, de még egyelőre nem tudok semmi biztosat.

– De hát hogy történt? – kérdezte izgatottan Radu is.

– Még egyelőre én sem tudom. De hamarosan ki fogom deríteni. Ha nem haragszotok, még fel kell hívnom a feleségemet, aztán a tiétek vagyok – mondta Péter, és már tárcsázta is a számot, miközben a fiatalok aggódva nézték, ahogyan telefonál.

A telefon hosszan kicsengett, ami láthatóan egyre jobban bosszantotta Pétert. Hiába várta meg többször is a hosszú bűgő hangot, nem vette fel senki a telefont. Csak harmadik kísérletre sikerült elérnie az asszonyt, aki furcsállotta is a férje hívását.

– Szia kicsim, valami baj van? Úgy volt, hogy csak este hívsz! – hangzott a vonal túloldaláról. – Bocs, hogy nem vettem fel eddig, csak épp Ádámkát pelenkáztam, és...

– Most nincs erre idő Ági. Kérlek, nagyon figyelj rám! – válaszolt Péter, mielőtt a felesége belekezdett volna a mondókájába. – Csomagolj össze, fogd a gyereket, és menjetek oda, ahová megbeszéltük!

– Hová?

– Tudod te azt nagyon jól. Ahová vészhelyzetben menni kell. Amit már ezerszer megbeszéltünk. De kérlek, ki ne mondd, mert lehet, hogy már le is hallgatják a telefonomat!

– De hát mi történt?

– Még nem tudom pontosan, de úgy tűnik, újra ránk találtak.

– Azt hittem, hogy azoknak már vége. Vagy meghaltak, vagy örök életükre börtönbe kerültek.

– Ezek szerint nem. Vagy legalábbis nem mindegyiknek. Nem hiszem, hogy tényleg veszélyben lennétek, de azért jobb az óvatosság – igyekezett megnyugtatni Péter az egyre izgatottabb feleségét. – Ne szörözzetek sokat! Csak a legfontosabb holmikát csomagold be, és induljatok mielőbb! Megértettél drágám?

– Igen.

– Vegyél magadnak egy új mobilt, és csak arról telefonálj!

– És akkor te, hogy fogsz elérni?

– Azt majd én megoldom, ezzel most ne foglalkozz! Csak akkor hívj, ha nagyon muszáj, sőt, az lenne a legjobb, ha fülkéből telefonálnál.

– És veled mi lesz? Nem vagy veszélyben? – jött a vonalból az aggódó női hang.

– Ne aggódj értem. Ezt is túlélem. Tudod, hogy érzésem van hozzá.

– Egyszer még az örületbe kergetsz Péter a fura ügyeiddel.

– Pontosan egy ilyen fura ügynek köszönhetően találtunk újra egymásra, úgyhogy ne panaszkodj, pakolj, pakolj, pakolj! Most leteszlek, ha odaértél, felhívlak egy másik számról. Szeretlek Agicám.

– Én is szeretlek. És nagyon szépen kérlek, vigyázz magadra! Ne légy olyan önfejű, mint szoktál! És ne hősködj! Most már családos ember vagy.

– Tudom kicsim. Puszilom a hasadat. Siessetek.

– Rendben. Pusssz.

Péter ezzel letette a telefont, de még egy jó darabig nézett maga elé az asztalra, mintha valahol máshol járna. Valahol távol, Magyarországon a családjánál. A két fiatal megértően nézett rá, és nem is zavarták meg az elmélyült pillanatában. Végül a férfi megrázta magát, és mosolyt erőltetve az arcára asztaltársaihoz fordult.

– Nos, itt vagyok! Szóval, mi a helyzet? Mi ez itt előttem, nekem rendeltétek?

– Igen. Egy kis boros borjúhús, de biztos, hogy jól vagy? – kérdezte Radu a barátját. – Nem muszáj most beszélgetnünk.

– Nem, nem. Semmi baj. Ki tudja, hogy mikor keveredünk megint így össze.

– Rendben. Elsősorban szeretném bemutatni neked egy kedves barátomat – kezdett bele a román fiatalember a lány felé fordulva. – Mary-Rose Wallace, egy évfolyamtársam. Ööö... és a barátnőm – vigyorodott el a kissé zavarban lévő Radu. – Ott volt ő is az előadásodon, és sze-

retne tőled néhány részletet megkérdezni. Persze nekem is vannak kérdéseim, de azt hagyjuk végére, nem akarok rögtön az elején megizzasztani.

– Láttalak benneteket az előadáson. A te busa szemöldököd kirí a tömegeből, egy ilyen gyönyörű lányt meg nős emberként is mindig észreveszek – mondta Péter a rákvörös lányra vilantva a tekintetét.

– Ho,ho,ho! El a kezekkel! – nevetett fel Radu. – A hölgy nem a te súlycsoportod.

– Az lehet, de nézni azért csak szabad?

– Férfiak! – nézett az ég felé feltartott kézzel Mary-Rose – Csak egyszer ki ne essen a szemetek. Egyébként nem szorulok védelemre – vágott közbe a lány a férfiúi civódásba, miközben határozottan megszorította Péter felé nyújtott kezét. – Mary-Rose Wallace, a híres-nevezetes Wallace klánból.

– Ágoston Péter, az Ágoston családból – mondta a férfi mosolyogva a lány határozott fellépésén. – Ha már ilyen jól összeismerkedtünk, kérdezz csak nyugodtan! Szívesen válaszolok mindenre, amire tudok.

– Először is arról az alapítványról szeretnék többet megtudni, aki ezt az előadást szervezte.

– A Bonus Pastor Alapítvány egy nemzetközi csoport, aki a világban szétszóródott unitáriusokat szeretné összefogni, terjeszti a vallást, és Dávid Ferenc, az egyház alapítója életművét és az általa teremtett hagyományokat gondozza. Bár azt hangsúlyoznom kell, hogy nem az unitárius egyház keretein működik. Ez inkább afféle civil kezdeményezés. Sokkal többet nem tudok elmondani, de jelen helyzetben nem is kell többet tudni róla.

– Nem tudsz, vagy nem akarsz többet elmondani róluk? – kérdezte a lány.

– Mindkettő és egyik sem – vonogatta a vállát Péter, de lerítt az ábrázatáról, hogy a legszívesebben már más témáról beszélne.

– Jól van, értem. Ne feszegessük a témát. Inkább azt mondd el, hogy miért pont Londont választottad az előadássorozat nyitó helyszínévé?

– Na ez már egy jóval érdekesebb kérdés.

– Na ugye, tudok én, ha akarok! – mondta Mary-Rose mosolyogva.

– Szemmel láthatólag. De a kérdéssre válaszolva, emlékszel, amikor az általam emlegett dráma motívumairól beszéltem?

– Emlékszem, de melyik dráma is volt ez pontosan?

– Madách Imre egy eléggé ismeretlen és méltatlanul elfeledett darabja, a *Mária királynő*.

– Miért mondd, hogy elfeledett?

– Madáchot még nálunk is elsősorban egyműves szerzőnek tartják. A fő műve valóban *Az ember tragédiája*, amit nemzetközi szinten is sokan ismernek, és egy hétköznapi magyar ember is csak ezzel találkozik, de azért jó tudni, hogy számtalan más művet is írt, csak azok nem kerültek be az irodalmi köztudatba. Így járt a *Mária királynő* is.

– Oké, de még mindig nem válaszoltál arra, hogy miért London, miért Anglia?

– Válaszoltam volna, ha nem kérdezel közbe. Voltaképpen már bele is kezdtem, amikor rátértem a műben szereplő motívumokra.

– Igazad van, bocsáss meg! – hagyta jóvá a lány.

– Két folyton visszatérő motívum van a darabban, a sárkány és a rózsa, amely az én értelmezésem szerint mélyebb szimbolikát takar.

– Mire gondolsz?

– Csak egyet említve a sok közül, Mária nagyapja a Szent György Lovagrend megalapítója Magyarországon, míg a férje, Luxemburgi Zsigmond a Sárkányos Lovagrenddé.

– Jó, de még mindig nem értem, hogy jön ide London.

– Mi jut eszedbe, először például a sárkányról?

– Szent György.

– Szent György bizony. Már közelebb járunk. És Szent Györgyről mi jut eszedbe?

– Sárkányölő? – kérdezett vissza a lány bizonytalanul.

– Az addig rendben van. De mi jut eszedbe még? – faggatta tovább Péter. – Ne segíts Radu!

– intett oda figyelmeztetően a már éppen válaszolni készülő másik fiúnak.

– Lovag???
 – Lovag bizony. A lovagokról meg a lovagrendek juthatnak az eszedbe, azokról pedig a Szent György kereszt, amely a brit nemzeti zászlónak is az alapját képezi. Ugye ez a fehér alapon vörös kereszt.

– Igazad van. Sőt a Térdszalag Rend is Szent Györgyre vezethető vissza.

– Na látod, most már érted miért London – mondta Péter. – Britanniában még most élő kultusa van Szent Györgynek és a rajta keresztül áttételesen a sárkányoknak is, de ugyanerre az eredményre jutnánk a rózsával is. Emlékszel például a Rózsák Háborújára? Persze nem a Michael Douglas filmre gondolok.

– Igen, persze, mindig is érdekelt ez a téma – mondta a lány felcsillanó szemmel. – Állítólag a legrégebb lovagrend éppen a Térdszalag Rend.

– Na ez például tévedés. Egyrészt csak akkor beszélhetünk elsőségről, ha az úgynevezett világi vagy királyi lovagrendekről beszélünk, mert a klerikális rendek jóval korábbiak. Mint például a Templomosok. Otto Henne am Rhyn valóban a III. Edward 1349-es Térdszalag Rendjét tartja az elsőnek az 1895-ben kiadott *Königlicher Ritterorden in Europa* című művében, de megfeledekzik a Károly Róbert által létrehozott Szent György rendről, amely huszonhárom évvel előzte meg a Térdszalag rendet. Így valószínűleg az első világi szervezet az Anjou király által életre hívott rend volt.

– Ez szinte hihetetlen – tátotta el a száját a lány. Őt is elképesztette a fiatalember felkészültsége.

– Ha nem is hihetetlen, de legalábbis érdekes.

– Gondolom a Térdszalag Rend tagjai nem nagyon örülnek ennek a felvetésnek.

– Igen enyhén fogalmaztál. Egyébként ez nem felvetés, hanem tény. Az, hogy a hivatalos történeti álláspont elfogadja-e, az számomra másodlagos.

– Az a Mária királynő érdekelne még, akiről a dráma kapcsán beszéltél, ugyanis sok hasonlóságot véltem felfedezni a mi Mária királynőnk sorsával.

– A skót és a magyar nép története között egyébként is sok a párhuzam.

– Ezt elmondhatjuk a román nemzetről is – vágott közbe Radu.

– Persze Radu komám, persze. Ezt már ezerszer megbeszéltük – bólogatott elmosolyodva Péter a fiú közbevetésén, majd visszafordult a lányhoz. – Milyen párhuzamokra gondoltál?

– Mindkét nő fiatalon került a trónra, kiházásítások révén próbálták a trónjukat megszilárdítani, a saját népük sem nagyon akarta elfogadni a feje fölött a női uralkodót, és nagyon fiatalon haltak meg.

– Stuart Mária azért már nem volt annyira nagyon fiatal. Negyvenöt évesen ítélték halálra. A többi nagyjából stimmel.

– Na jó, oké, nem volt már annyira fiatal, de ő is a nagypolitika játékszere volt, mint a ti királynőtök.

– Ez igaz – bólintott rá Péter. – Pontosan mire is vagy kíváncsi?

– Beszéltél a drámáról és a valós történelmi tényekről, de úgy éreztem, hogy azokban a tényekben elég sok ködös folt van. Mintha rejtélyek öveznék annak a fiatal királynőnek a sorsát.

– Jól érzékelted. Madách Imre Mária királynő című drámája csak egy vékonyka szeletet ölel fel a királynő életéből, azt a szakaszt, amikor apja halála után házasságba kényszerült Luxemburgi Zsigmonddal, előtte önállóan uralkodik, majd Durazzói Károly vagy más néven Kis Károly elbitorolja a nemesi lázadók segítségével tőle a trónt, és utána már ugyan csak társ-

uralkodóként visszakerül Zsigmond oldalán a hatalomra. Az igazi kérdőjelek az ezt megelőző és az ezt követő időszakra tehetőek.

– Milyen kérdőjelekre gondolsz? – faggatta tovább a lány.

– Például a kapcsolatára Luxemburgi Zsigmonddal. De még ennél is nagyobb titok övezi, hogy kitől volt várandós, és hogyan halt meg.

– Állítólag egy vadászbalesetben halt meg. Egyesek szerint leesett a lováról, és a koraszülésben halt meg, de olyat is hallottam, hogy egy vaddisznó sebezte halálra.

– Meglep a tájékozottságod – mondta Péter elkerekedett szemmel. – A magyar történelmet nem nagyon szokták ismerni a hallgatóim, még akkor sem, ha jelen esetben egy Nagy-Britannia történelméhez is kapcsolódó családról, az Anjoukról van szó. Arra azért figyelmeztetnék, hogy ha tüzetesebben átnézed a történelmünket, akkor rájöhetsz, hogy jó néhány vadászbaleset vagy felbőszült vaddisznó bukkan fel benne, éppen akkor, amikor az bizonyos politikai köröknek nagyon jól jön.

– Mit értesz ezalatt? – kérdezett vissza kissé megrökönyödve a lány.

– Miért éppen akkor éri baleset, amikor várandós? Terhes nők nem nagyon szoktak a vad-disznók útjába keveredni, mivel nem is nagyon járnak vadászatokra. Neked például lenne kedved nagy pocakkal vadkanok nyomában kocogni, lóháton, hegynek föl, hegyről le?

– Na ebben van valami! Puskával se tudnának felkényszeríteni egy lóra. De miért számít, hogy várandós volt, hiszen éppen most kérdőjelezted meg, hogy Luxemburgi Zsigmondtól származott volna a gyerek?

– Azt azért ne felejtsd el, hogy a trón Máriáé és nem Zsigmondé. Vagyis mindenképpen Mária gyermeke a trónörökös, akárki is legyen az apja. És arról nem is beszélve, hogy akkoriban Zsigmond még nem volt se császár, se német király. Csak egy örgróf. Még ha egyes nemzetközi érdekcsoportok szívesen látták is volna őt Anjou Mária férjeként Magyarország trónján.

– Akkor végül is Zsigmondnak is érdekében állhatott eltenni őt láb alól – mondta Mary-Rose elgondolkodva.

– Neki is, és sajnos sok mindenki másnak is.

– Kinek másnak?

Péter már éppen válaszra nyitotta volna a száját, amikor különös felfordulás támadt körülöttük. A környező asztalok mellől az emberek fejvesztve menekültek a kijárat felé. Először nem tudták mire vélni a dolgot, de aztán újra felhangzottak azok a furcsa, süvítő hangok, amelyről korábban nem vettek tudomást, annyira belemelegedtek a beszélgetésbe.

A süvítés után annyit láttak, hogy az asztalokon a levegőbe emelkednek az asztaldíszek, törnek a tányérok és a poharak, és a hátuk mögött csörömpölve szilánkokra hullik az ablak nagy, villogó üvegtáblája.

– A földre mindenki! – kiáltott fel Péter, aki először tért magához. – Lőnek ránk.

– De hát mi... – kezdett bele Mary-Rose, de addigra már Radu a földre rántotta, és következő becsapódó sorozat hangja a torkára forrasztotta a szót.

Már vagy fél perce feküdhetek a földön, de nem hallatszott újabb lövedékek koppanása. Péter óvatosan felkönyökölt és az ablaktábla egy darabját feltartva elkezdte figyelni az utcának az üvegen tükröződő képét. Egy szakállas férfit látott, fekete chopper motoron, fekete bőrruhában, amint épp a dzsekijét cipzározta be. Egy pillanattal később már hallotta is Péter a motor szaggatott morgását, és a motoros eltűnt a színről.

Péter óvatosan felemelte a fejét, és még látta a fényesen csillogó fekete motort, amint kivágódva a kis utcából elrobog a Prince Albert roadon keresztül a Parkway felé, hogy ott eltűnjön a sötétedő város útjainak ezer szemmel világító forgatagában.

Dzsentri-történet

– A szentségít a tehetetlen fajtátoknak! – üvöltötte a főhadnagy. – Karcerbe dugatom az egész bandát, vagy a disznók mellé osztom be. A бүdös kurva életbe a két ocsmány parasztnak, hogy nem bírnak el egy lóval!

A patkolókovács, nagydarab ember ing nélkül, csak bőrkötény volt elébe kötve, riadtan nézte a tisztet, akinek rövide vágott, vékony bajusza remegett vastag ajkai fölött, s összenőtt szemöldöke vészjóslóan emelkedett a homlokához tehetetlen дühében. A telivér pej ló felhorkant, nyerített, hörgött, rázta a fejét, de nem tudott kitörni a karámból, pedig minden igyekezet megvolt benne. Az egyik legény ott állt a fejénél a füstölgő „pipával”, de képtelen volt a ló fejéhez erősíteni, a másiknak pedig nem sikerült megtartania a bal hátsó lábat, amelyről hiányzott a patkó.

S ez a másik, a tisztizolga ekkor előre lépett, haptákba vágta magát, s mielőtt a tiszt megfenyíthette volna, már mondta is:

– Herr Oberleutnant, ich melde gehorsamst... ennek a lónak beteg a lába... nem lenne szabad ezt most megpatkolni...

A tiszt keze már pofonra lendült, de végül visszafogta magát.

– Mit beszélsz te itten? Hogy ez a ló beteg? Honnan veszed ezt a baromságot?

– Ich melde gehorsamst... lóval foglalkozó ember voltam én odahaza is. Rosszul volt ez az állat patkolva, a szeg megsérthette a lábát, s még nem gyógyult meg.

– Na ide figyelj, te piszkos gazember – s megfogta a fiú mellén az uniformist –, most elmész és idehozod az állatorvos százados urat, de ha hazudtál, akkor a keserves Isten irgalmazzon neked!

Ez a reggeli eset járt Gálos Richárd főhadnagy fejében, miközben elhaladt a Spitzer Károly és Fiai Szesz- és Élesztőgyára mellett, s befordult a Kölcsey utcába. A legényének sajnos igaza volt, s benne némi szégyenérzet támadt oktan indulatáért, és lovának az állapotja is aggodalommal töltötte el. A városközpont felé igyekezett, de a magyar királyi 4. honvéd huszárezred bajai osztályának emeletes, díszes kerttel övezett kaszárnyái tisztos távolságra voltak innen. A Haynald utca sarkán belépett egy trafikba, hogy cigarettát vegyen magának, majd a ferencesek kertjének kerítése mentén haladva elérte a Szent Antal utcát, ahová valójában igyekezett.

Tavaly egy lőkerti mulatságon mutatták be Mayer Kálmán járásbíró lányának, aki Pola Negri-formára vágott, szőke hajával hívta fel magára a figyelmet, de természetes viselkedése, könnyen mosolyra hajló arca is vonzóvá tette. Gálos a lány édesapját már korábbról ismerte, s ez némi helyzeti előnyt jelentett számára az udvarlás kezdetén. Mostanában ez a kapcsolat kezdett komolyra fordulni. Terka határozott vonzalmat mutatott iránta, s a család sem látott semmi kivetni valót abban, hogy a szabadkai ügyvéd fia egyre gyakrabban megfordult a Szent Antal utcai házban.

Az utca zárt sorban álló házait kocsibehajtásra alkalmas fedett kapualj kötötte össze. A Mayer-házban innen lépcső vezetett a zárt gang bejáratához, s a hosszú, L-alakú folyosóról nyíltak sorban az ajtók a különböző helyiségekbe. Richárd határozott léptekkel haladt el a faládákba ültetett leanderek mellett, majd kopogás után benyitott a szalonba.

– Csókolom a kezét a hölgyeknek! Úgy látom, nem a legjobbkor érkeztem!

– Dehogynem, kedves Richárd, dehogynem! – fordult felé a járásbíróné. – Jöjjön, segítsen Terkának szöveget választani! Mit gondol, ez a diszkrét zöld lenne jobb, vagy az a kék? Encián? – fordult a buzgó kereskedőségéhez, aki a mintákat hozta. – Egy kiskosztümet szeretnék neki varratni a Keresztény Leányok Egyesülete felolvasóestjére.

A segéd udvariasan bólintott a kérdésre, az anya pedig folytatta:

– Nem frivol kissé ez az encián? Bár egy tizenkilenc éves lány még bármilyen színt választhat, ugye?

– Húsz, anya! Húsz! Ráérsz fiatalítani tíz év múlva is.

A főhadnagy elmosolyodott, s ha már nem kerülhette el az állásfoglalást, hát megtette:

– Én a kékre szavaznék. Jól megy a Terka szeme színéhez.

– Maga diplomata! De méltányolom, hogy szempontja van – mondta az anya.

– Nagyságos asszonyom, nekem itten szem pontom van – s a szöközt jelentősen kihangsúlyozta –, nagyon szép szem pontom.

Közben halkán nyílt az ajtó, s az utolsó mondatra belépett Mayer járásbíró, aki nyomban gombolyította tovább a beszéd fonálát:

– Csak azt ne feledd, fiam, hogy ami neked szem pont, az nekem a szemem fénye!

A fiatalember könnyedén összecsapta a bokáit, meghajolt az érkező felé, s már ríposztozott is:

– Ez az egyetlen, amiért versenyre mernék kelni Kálmán bátyámmal.

– Gratulálok! Udvarolni, azt tudsz. Akárcsak az apád. Apropos: hogy van az apád? Teszi-e még a szépet a szabadkai szépasszonyoknak?

– A gavallér gavallér akkor is, ha öregszik.

– Valóban! Különösen, ha bankóktól vastag a tárcája.

A bíró mondatának annyira nem volt se hangsúlya, se lejtése, hogy Richárd nem tudta eldönteni, volt-e éle a közlendőjének. Azt tudta, hogy az apja és a bíró egy osztályba járt hajdan a szabadkai gimnáziumban, de köztük lévő súrlódásról sohasem hallott. Nem volt ideje azonban töprengeni, mert az apa ellentmondást nem tűrően invitálta:

– Gyere fiam, hagyjuk a hölgyeket! Ilyen fontos döntésben nem szabad befolyásolni őket. Igyunk egy korty törkölyt, elég engedetlen napom volt máma – s megindult a szalomból az ebédlőbe vezető ajtó felé.

Talán három hét is eltelt a szövegválogatás óta. Richárd jól emlékezett, hogy akkor még nem virágzott az akác, most meg a fehér szirmokat, amelyek menyasszonyi csipkéhez teszik hasonlóvá végig az utca hosszán a fák lombkoronáját, méhek döngik körül, s lehullott száraz szirmokkal van tele a járda.

Ült a szalon egy karfátlan foteljében, keresztbe tett lábán a huszárcsizma oly fényesen csillogott, hogy arcának tükörképét látta benne. Terkára várt, hogy elkísérje a Nemzeti Szállóba, arra a bizonyos felolvasóestre, s biztos volt benne, hogy a lány kék kosztümben lép majd a szalonba. Türelmesen várt, tudta, hogy lányos házaknál szokás megvárakoztatni a fiatalembert, nehogy elbizza magát. Felállt, az ablakhoz sétált, s az egyenruha egyenletesen feszült rajta. Meg kellene már egyszer dicsérnem a tisztiszolgámat – gondolta. – Derék, jóra való bunyevác legény, jól a gondomat viseli.

A kiscseléd lépett a szalonba az ebédlő felől, s egy tálka frissen sült pogácsát tett elé az asztalra.

– Tessen parancsolni, még meleg!

Terka itt a legszebb, állapította meg magában Richárd, amikor helyet foglaltak a Nemzeti Szálló nagytermében. A varrónő remekelt, a kék kosztüm teltebbé, asszonyosabbá

tette a lány nyúlánk alakját. Hatan ülték körül az asztalt. A két Csátaljai fiú, Alpár és Levente, akik hadnagyi rangban együtt szolgáltak Richárddal. Gyerekkori barátság fűzte össze őket, és Schnitzler Károly huszár alezredes, laktanya- és méntelep parancsnok jobb pillanataiban a három testőrnek nevezte őket. Ők is szívük választottjával jöttek: Alpár Olgának, Huth likörgyáros lányának udvarolt, Levente pedig Klárit, egy gazdag bácskai földbirtokos lányát kísérte. Nem először voltak együtt, a lányok között is alakult már valami barátságféle, de ez a mai alkalom kimondatlanul is mintha fontosabb lett volna, mint korábbi találkozásaik. A várakozás izgalma fénylett a szemekben.

Alig figyeltek a felolvasott szövegre, amely a szeplőtelen fogantatás lényegét volt hivatva megvilágítani a keresztény lányok előtt, s amint az est hivatalos része véget ért, majd a pincérek átvették a terepet, és a cigánybanda is hangolni kezdett, bekövetkezett az, amire számítani lehetett. Alpár tétovázott kissé, hogy felálljon-e, végül mégis úgy döntött magában, hogy ülve marad, s így szólal meg:

– Olgicám, volna valami kifogása az ellen, ha ma este kedves szüleitől megkérném a maga kezét?

A lány enyhén szeplős arcán széles mosoly terült szét. Erősen remélte ezt a pillanatot, s szinte kibuggyant belőle a válasz:

– Erre várok, mióta először táncba vitt!

A kézcsók után Levente vette át a szót:

– Csátaljai Levente, huszárhadnagy kéri Lantos Klári kisasszony engedélyét hasonló hadművelet végrehajtásához.

– Az engedélyt megadom – vette a lapot a lány –, de nem szeretném, ha a hadnagy úr később függelemsértést követne el.

– Ezt hogy értsem? – kérdezte meglepetten a fiú.

– Hogy a parancsnok továbbra is én maradok.

A derűtség közepette Richárd beletúrt dús, fekete hajába – ez volt a jel –, s a zenekar tust húzott, majd maga Schwartz Mátyás, a szálloda tulajdonosa hozta a két, hatalmas csokor vörös rózsát, s ezeket vázában azonnal az asztalra helyezték.

Ám ekkor a dolgok váratlan fordulatot vettek. Terka a harmadik folyamodványt várta, de csak a pikolófiú érkezett, s a csokor, amelyet átadott Richárddnak, mindössze öt szál rózsából állott, amelyek között – szinte csúfolódóan – egy, hosszú szárán hagyott mákgubó díszelgett.

– Nem szeretném, Terka, hogy maga virág nélkül maradjon! – adta át a főhadnagy a csokrot.

A hadnagyok fegyelmezett, komoly arccal néztek maguk elé, Olga és Klári arcán azonban megfagyott a mosoly, Terka pedig elsápadt, de igyekezett tartani magát. Úgy érezte, elhomályosult körülötte a világ. Csak foltokat látott, és hangfoszlányok jutottak el hozzá. Szerette volna, ha valami jótékony tündér hazavarázsolná. Nem tudta mennyi idő telt el, míg végre megszólalt:

– Főhadnagy úr, kísérjen haza, rosszul érzem magam!

Felállt, s bizonytalan léptekkel botorkált a kijárat felé. Úgy érezte, mindenki őt nézi, s a szégyenét látja.

A konflis az intésre engedelmesen odakanyarodott a Nemzeti Szálló mellvédjéhez, s a lovacsák a Sugovica-illatú szélben megálltak a lépcső előtt. Terka nem fogadta el Richárd feléje nyújtott kezét, hanem a kocsi fém karfájába kapaszkodva lépett fel, s helyet foglalt az ülés sarkában. Sápadt volt, az ajka remegett, s szinte öntudatlanul markolta a kis

rózsacsokrot. A fiú is fellépett, s a lehető legtávolabb ült le a lánytól. A kocsis röviden meghúzta a szarát, s a lovak csilingelve elindultak, keresztül a Szent István téren.

– Megszégyenített! – mondta szinte sziszegve, a fogai közül a lány.

– Drága Terka... – kezdte volna a főhadnagy, de a lány azonnal leintette:

– Nem kell! Elég, hogy engem megalázott, saját magát már ne alázza meg azzal, hogy magyarázkodni kezd! Vannak helyzetek, amikor felesleges a magyarázat.

Letette a csokrot kettejük között az ülésre. Mozdulatában tehetetlen düh és a neveltetéséből adódó fegyelmezetttség viaskodott.

– Ha a szerelme valódi lett volna, nem hoz engemet ilyen helyzetbe. Miért nem mentette inkább ki magát? Hazudhatta volna, hogy szolgálatra berendelték, vagy akármit... s aztán küld egy levelet...

Hangtalanul, könnyek nélkül sírni kezdett, szinte vonaglott a teste. Látszott, alig tud megbirkózni a benne gomolygó fájdalommal. A leszálló este jótékony félhomályba burkolta az arcát, mélyeket lélegzett, s ahogy a fogat befordult a Szent Antal utcába, a macskakövek fölött az arcába hömpölygő akácillat szinte elbódította. Már nem a csalódás fájdalmát érezte nagyobbak, hanem a szégyent. A három lány közül ő volt a legbiztosabb a dolgában. Minden jel arra utalt, hogy mától homályos tervei biztos alakot öltenek. S most szertefoszlottak az álmok.

A konflis megállt a ház előtt, a kocsis szó nélkül is tudta a dolgát. Richárd a kezébe nyomott egy bankót, és sietve a lány után eredt, aki már a kapuban állt.

– Terka, az ülésen felejtette a csokrárt – s nyújtotta a virágokat a lány felé, aki kelletlenül vette a kezébe.

– Köszönöm – mondta olyan hangsúllyal, amelynek egészen más volt a jelentése. – Isten vele, főhadnagy úr! Nem veszem zokon, ha a jövőben elkerüli a Szent Antal utcát.

Richárd ekkor erős, határozott mozdulattal megfogta a lány karját, hogy az megborongott belé, majd így szólt hozzá:

– Terka... megértem a fájdalmát. De arra emlékezve, ami szép volt eddig köztünk, tegyen meg valamit!

– Ugyan mit? – húzta fel a szemöldökét a lány, s hangja elutasítóan csengett.

– Kérem, törje fel azt a mákgubót, ami ott van a csokra közepén!

Terkát meglepte a kérés, tanácstalanság futott át az arcán, ahol az érzelmek az elmúlt félórában látható nyomokat hagytak.

– Úgy látom, nem sikerült befejeznie a színjátékot. De már mindegy. Nekem már úgyis mindegy.

Kihúzta a száraz szarát, összenyomta a gubó tetejét, amely meglepetésre könnyen levált. S a ház előtt álló gázlámpa sápadt fényében megcsillant valami a növény félgömbjének alján.

Egy gyűrű volt.

A lány felsikoltott, a feszültség villámként szaladt végig rajta, és a semmibe tűnt. Olyasmint érzett, amit a fuldokló, amikor kiemelik a vízből. Ökölbe szorította a kezét, s ahogy a kalapács lesújt, verni kezdte a fiú mellét.

– Maga... maga... szégyentelen gazember...

Zokogott és nevetett egyszerre, majd átölelte mindkét karjával Richárd nyakát, és lábát térdben behajtva egész súlyával ránehezedett.

– Gazember... gazember... Most azonnal vigyen vissza a többiekhez! Akarom, hogy ők is tudják.

– Felesleges. Azóta már a lányok is tudnak mindent. De a színjáték folytatódik, és a második felvonásra odabent kerül sor – intett a kapu felé, amely már nem volt olyan komor Terka számára, mint az ideérkezéskor. A fiú pedig kezébe vette a lány kezét, és szerartartásosan felhúzta rá a gyűrűt. Három apró rubintkő csillogott a foglalaton.

Ahogy odaérték, Terka szinte feltépte a szalonajtót, s az anyjához rohanva csak ennyit tudott mondani:

– Anyukám! Anyukám! – s megmutatta ujján a gyűrűt. Fel sem tűnt neki, hogy a szülei ünneplőbe öltözötten ültek a petróleumcsillár gyenge fényében, s hogy a harmadik rózsacskor ott áll vázában a két ablak közötti dohányzóasztalon.

Richárd a járásbíró elé lépett, aki a kezét nyújtotta, majd átölelte:

– Isten hozott a családban, édes fiam! Gratulálok!

Terka ekkorra már magához tért, meglátta a csokrot is a vázában, s rádöbrent a helyzetre:

– Ti ezt tudtátok? Mindent tudtatok? Hogy én milyen ostoba vagyok! Richárd – fordult a fiatalember felé –, maga pályát tévesztett. Színházrendezőnek kellett volna mennie.

– Akkor talán meg is tarthatnánk azt az eljegyzést, s aztán jöjjön a vacsora! – mondta az apa.

– De édesapám! Richárd szülei nélkül? Annyira mégsem sürgős – mondta, és reménykedően nézett a fiú felé, aki koránál öregebbnek látszó, gyorsan őszülő apja mellett állva még annál is magasabbnak látszott, mint amilyen valójában volt. Ekkor a fiú határozott léptekkel odament az ebédlőajtóhoz, kinyitotta és beszólt a sötétbe:

– Apukám! Anyukám! Legyenek szívesek!

Terkát az eddigiek is próbára tették. Most ismét kitört rajta a zokogás, de ez már boldog zokogás volt, amely Richárd édesanyjának vállára borulva halt el.

Az eljegyzés megtörtént, a vacsora elfogyasztatott, s az esküvő kitézetett Szent István napjára, a barátok templomába. Dr. Gálos és neje érzékeny búcsút vett a háziaktól, ám a járásbíró ragaszkodott hozzá, hogy elkíséri őket a szállodába. Richárd is indulni készült. Kezet csókolt reménybeli anyósának, s Terkába karolva elindultak a hosszú gangon, amelynek udvar felőli oldalán festett üvegablakok nyíltak, a másik oldalon az ajtókat lambéria vette körül, s a beleapplikált keretek régi fotókat őriztek. Terka úgy szorította Richárd karját, mintha a fiú menekülni akarna, pedig dehogy is akart. Valami sosem érzett nyugalom szállta meg, ami a lány vékony, de erős karjából áradt.

Ám amikor a folyosó végére értek, a lány nem a szecessziós, virágfolyondárokkal díszített üveges ajtót nyitotta ki, amin túl a kapubejárathoz lehetett jutni, hanem a saját szobája ajtaját. Richárd megállt, s nem értette a helyzetet. Közelebb lépett a nyitott ajtóhoz.

– Jöjjön már! – suttopta Terka, s mindkét kezével megragadva a férfi karját, húzta be a szobába.

Richárdot alaposan meglepte a váratlan fordulat, de nem mérlegelt semmit, megadta magát a pillanatnak. Felemás érzései támadtak, mert a mozdulat, ahogy Terka behúzta őt a szobába, eszébe juttatta a koradélután. Két kéz akkor is átkulcsolta a karját, s szinte azonos mozdulattal vonta magához. Másfajta kezek voltak, teltek és puhák, s határozottabbak is, mint a menyasszonyáé, bár az illatuk közönségesebb, mint amit most érzett. A lányszoba bútorai tompán fehérlettek a folyosóról beszűrődő gyér fényben, de benne már a délutáni szoba képei tolultak fel, s elébe tolakodtak az eleven látványnak.

Ezen a délutánon végigsétált az alsó korzón, a szomorúfüzek árnyékában, alig vetve pillantást a horgászokra, majd sietősre fogva lépteit, fel a lépcsőn a Bagolyvár irányába tért, majd tovább. S aztán belépett valahova, amit jó hírű rossz háznak neveznek. A hallon

át a szalonba jutott, amely ebben a korai órában kihaltak bizonyult, de madam Hermi mázsás bájaival már gurult is elébe.

– Isten hozta, Isten hozta „én hős huszárom” – ez utóbbit énekelve, merthogy a János Vitézt soha el nem mulasztotta volna megnézni a hajdan szebb napokat megélt hölgy. Ilyen korán? És bejelentés nélkül?

– Bojána?

– Mein Gott, mein Gott, nagyon sajnálom, de vendége van. Ha tudtuk volna, hogy jön... Ha tudtuk volna... Van ideje várni kicsinykét? Igyon meg velem addig egy pohárka pezsgőt! – s már karon is kapta a fiatalembert, és vonszolta egy hatalmas páfrány közelebe.

Richárdot kellemetlenül érintette, hogy várnia kell, de tudomásul vette a helyzetet. S madam Hermi már csacsogott is tovább:

– Azt súgták nekem, hogy az újvidéki Herceg-díjon maga a favorit. Mit mond nekem, tegyek fel a lovára egy kis összegecskét? Nincs még egy olyan Reiter, mint Gálos Richárd. Ezt is mondják! Ugye, jól mondják?

– Sajnálom, madam Hermi, de beteg a lovam, ezért én is csak néző leszek Újvidéken.

– Mein Gott, mein Gott! Ich bleibe Arme.

– Ccc! Nagyon aggódom magáért! De remélem, hogy azért lesz ezután is mit a pezsgőbe aprítania.

– Csúnya fiú, mindig gonoszodik velem! – ütött a kezére a legyezőjével nevetve. – De úgy hallom, már mehet is...

Richárd kettesével vette a lépcsőket, a fordulóban majd elsodorta a távozó vendéget, aki kellemetlen testszagot árasztott, bár jól öltözött úr benyomását keltette. Szokott módján kopogott, négy ujjal zongorázva végig az ajtón, ami azonnal kinyílt.

– Szerdce moje, Richárd! – csapta össze tenyerét Bojána, s mindkét kezével megragadva húzta be a szobába. – Ilyen váratlanul, ilyen szokatlan időpontban?

Richárd átölelte a lányt, aki bár nem volt kövér, de gömbölyű mindenütt, s mint a macska, simult a katonához, aki hosszan tartotta a karjaiban mozdulatlanul.

– Csak nincs valami baj? – bontakozott az ölelésből a lány, mert korábbi együttléteik során Richárd mindig mohóbbnak bizonyult.

– Nincs, kis virágom! Hadd lássalak, szép vagy-e még?

– Szép is vagyok, jó is vagyok... – pördült meg a tengelye körül a lány, s ugyanazzal a mozdulattal dobta le magáról a köpenyt, ami alatt nem viselt semmit. Nem is lett volna ideje felvenni bármit is, hiszen Richárd azonnal érkezett az előző vendég után.

Bojána számára találkozásai ünnepnek számítottak. A másokkal való együttlétet keserves munkának tartotta, s igyekezett minél előbb túl lenni rajta, de a huszártiszt, ha nem sietett, vagy nem volt túl mohó, az öröm öblébe evezett vele. S ezúttal a fiú türelmesebb volt, mint bármikor korábban, s a bőrét olyan simának érezte, mintha csecsemőt simogatna. Az öröm eljött, majd elillant, s a vaskos valóság lett úrrá a szegényes berendezésű szobában.

Richárd felöltözött, a megszokott összeget odacsúsztatta a gyertyatartó alá az éjjeliszekrényen, majd a tárcája oldalzsebéből vékony aranyláncot vett elő, amelyen kereszt függött. Átölelte Bojánát, s az ékszert felcsatolta a nyakára. A lány a tükör elé lépett, megnézte az ajándékot, s Richárd felé fordult:

– Ezt most miért kaptam?

– Búcsúajándék! Nem jövök többet, Bojána!

– Istenem, átvezényeltek?

– Nem. Megnősülök.

A lány arcán könnycsepp gördült végig, az ablak felé fordult, s szinte magának mondta:

– Mindig így van ez, mindig. Tudtam, hogy így lesz.

Letörölte az arcát, megfordult, két kezébe fogta a fiú arcát, majd megcsókolta.

– Menj! Menj! – s kinyitotta az ajtót.

Mint valami film, pergett le az újdonsült vőlegény fejében ez a délutáni intermezzo, aminek – úgy gondolta – nem lenne szabad jelentőséget tulajdonítania, de az emlék kéretlenül tolakodott elő, amint Terka bevonta őt a szobájába.

A kulcs megfordult a zárban, ahogy becsukódott az ajtó, s a szobára teremtés előtti sötétség borult. Az utcai ablakok spalettája zárva, így kintről sem szűrődhetett be semmi fény. Richárd magához húzta a lányt, s olyan gyengédséggel csókolta meg, mint diákkorában első szerelmét. A lány remegéséből érezte, hogy nem jutott benne nyugvópontra a merész elhatározás keltette félelem, de ahogy visszaölelt, az azt sugallta, hogy nem bánta meg. Abban a pillanatban, amikor Terka megragadta Richárd karját, kitörlődött minden a tudatából, amit polgári erkölcsről tanult, s amit hittanórán igyekeztek beléje plántálni. Nem volt benne más ebben a pillanatban, csak a diadalmas életvágyszerű és a szerelem mindent átható szimfóniájának hangjai.

S ez a muzsika ölelte-karolta egész éjszaka, felharsanó dallama égbe repítette, majd elhalkuló akkordjai visszahozták a földre, hogy a zene ismét felszárnyaljon, lobogva, keresztül a sötétben, arra vezetve a lelket, ahol már semmi sincs, csak a magukba forduló körok titokzatos spirálja.

* * *

Aztán az esküvőből nem lett semmi sem.

Először Bojana tűnt el Hermi madam jó hírű házából, néhány törzsvendég őszinte sajnálatára, majd az a hír járta, hogy Gálos Richárd főhadnagyot azonnali hatállyal áthelyezték a nyíregyházi huszárezredbe, Mayer Terkát pedig nem lehetett többé látni a városban. Beteg lett, Sommer doktor úr járt a Szent Antal utcai házba, kezelni a nyavalyáját. A jól értesültek szerint trippert kapott.

Fél év se telt el, 1914 késő őszén, mire a levelek lehullottak, a Bajai Hírlap háborús rovata tudatta mindazokkal, akik ismerték és szerették, hogy Gálos Richárd főhadnagy a galíciai fronton, huszárróham során hősi halált halt.

Három korszó

Hárman ültünk ott, a Malomhoz címzett ócska betonkocsmá teraszán, már ha terasznak nevezhetjük, azt a két régi, zöldre festett, köztéri padot a léckerítéssel és az ingatag könnyűfém asztallal, aminek egyik lába téglákkal volt alástócolva, de még így is teljességgel alkalmatlan volt rendeltetésének betöltésére. Hárman ültünk, és ketten hallgattuk Géza bát, a nagy öreget, amint a kocsmába be-bekiáltva a lovakról vitatkozott egy komájával, aki épp meg volt sértődve és nem akart az „asztalunkhoz” ülni. Azért, hogy teljesen mégse szigetelődjön el, a lovát kezdte dicsérni, elég hangosan ahhoz, hogy a mi Géza bánk is hallja, és újra kezdetét vehesse az a vita, ami már évek vagy évtizedek óta zajlik a Malom teraszán, hogy aztán újra eldöntetlenül végződjön valamelyikük szekerén ülve, egy üveg olcsó bor társaságában.

Ültünk és hallgattunk, Kecsuval, aki talán már nem is hallgatott, csak az eső áztatta utcát nézte és a vita tárgyát, a két szekeret, villanyoszlophoz kötve, a közönyösen legelő lovakkal. Géza bá' lovát Babának hívták, az öreg büszke volt rá, erre a kivénhedt, sovány gebére, aminek legnagyobb erénye az volt, hogy a hátán, gazdája szerint, még a tojás is megállt. Kecsu és én ugyan soha nem értettük, hogy ugyan miért is jó az, ha a tojás nem gurul le ennek az agyonhajszolt állatnak a hátáról, de ez talán olyasmi volt, amit nekünk nem is kellett megértenünk. A kiabálás közben elhalkult, az öregek kimerültek és megszomjaztak, mindketten a pulthoz járultak egy újabb kisfröccsért, majd eltűntek a kocsmá füstjében és leültek – immár egy közös asztalhoz. Így maradtunk kettesben Kecsuval, amikor a Lenin utca felől, a sarkon befordult Ödön.

Magas, szőke fiú volt ez az Ödön, a szélsőségek nagy embere. Világos színű ballonkabátot viselt az év minden szakában, séta közben hol vidáman dúdolt, hol magába süllyedve depressziósan ballagott. A régi francia filmek magányos szerelmesére hasonlított, aki mindig esőben érkezik, abban a kopott bőrtalpú cipőben, amiben léptei visszhangot vetnek az üres párizsi utcákon. Minden nap ugyanabban a percben érkezett a Malomba, ugyanarról az utcáról befordulva. Ödön az az ismerős volt, akit senki nem ismert. Nem tudtuk, hol lakik, hogy miből él, vagy hogy egyáltalán mi a vezetékneve, de kilétét nem is akartuk megfejteni. Ő volt a mi kocsmánk nagy kérdőjele. A teraszra érve erőtlennül kezét fogott velünk, bárgyún ránk vigyorgott, majd belépett a kocsmába. A pultnál sört rendelt, három korszóval, egyet magának, kettőt a barátinak. Két barátja volt Ödönnek, Fürst Walter és Harras Rudolf, a zöld és a makk alsó. Farzsebéből húzta elő őket, majd a lapokat a korszóknak támasztva beszélgetett velük. És közben írt. Mert Ödön költő is volt, vagy író, pontosan nem tudjuk, mivel egyetlen műve sem élte túl az estét, amelyeken születtek. Szerzőjük zsebkendőre, vagy szalvétára írta őket, mindig arra, amit a zsebében talált, hogy aztán elkészültükkor átolvasás nélkül, Harras Rudolf vagy Fürst Walter sörébe mártva galacsint gyúrjon belőlük, és a kocsmá ajtajához vágja őket. Ödön ilyenkor rendszerint sírva fakadt, aztán az asztalra borult, majd barátait a zsebébe gyűrve, sietve elhagyta a Malmot. Látszólag most is minden a forgatókönyv szerint történt, a pulthoz lépett, kikérte a söröket, majd leült az asztalához.

Közben az eső zuhogott, és Kecsu végre megtörte a csendet. Történetekbe kezdett,

magáról és Dezsőről, meg úgy általában a gyerekkorukról, a régi Béke utcáról. Sokáig beszélt, a térdét csapkodva nevetett a felidézve élete legboldogabb időszakának életképeit. Mondandóját egy motor zúgása, vagyis sokkal inkább kelepelése szakította félbe, ami Ecseg felől érkezett, majd egyre felerősödve a terasz kerítése mellett szűnt meg. A hang egy keletnémet kismotoré volt, Feri Simsonjáé. Feri mezőőr volt, egy olyan, félig-meddig egyenruhás és karhatalmi jellegű szervezet tagja, ami célul tűzte ki, a szántóföldek és a hobbitelkek javainak megóvását a tolvajoktól. A mezőőrök, mivel nem volt egységes egyenruházatuk, igyekeztek hasonlóan öltözni. Általában mindegyikük a honvédségtől régen leselejtezett zöld gyakorlóruhát viselte, a mellzsebre tűzött szolgálati jelvényével. Ez utóbbi kiegészítő adta a testület büszkeségét és elhivatottságát, mert a mi mezőőreink mindannyian büszkén és elhivatottan ültek NDK-s motorkerékpárjaikon és csaptak le minden magányosan kószáló alakra a pusztán.

Mindannyian, kivéve Ferit. Őt sokkal inkább a fizetett semmittevés és a munkakerülés lehetősége vonzotta a testület zászlaja alá, mint a biztonságos városhatár utáni vágó. Az ellenőrizetlenség következtében rengeteg szabadideje keletkezett, amit javarészt a pecázásnak szentelt, amíg egyszer, a határban motorozva, egy omladozó vályogház tornácán, a lomok között egy öreg, fatokos hegedűre nem talált. A hangszer viszonylag épnek volt nevezhető, nem hiányzottak sem a húrjai, sem a vonó. Feri agyában ekkor kigyulladt az a szikra, az isteni, és elhatározta, hogy karriert csinál. A szomszédjától, néhány év leforgása alatt megtanult hegedülni, még néhány év kitarató munka kellett, ahhoz, hogy kotta nélkül el tudja hegedülni a Föld összes országának himnuszát. Megszerzett tudását igyekezett kamatoztatni, falusi kultúrházakban és Ki mit tudokon lépett fel, változó sikerrel, de végül nem sikerült kitörnie a falunapok pálinkaszagú vetélkedőiből, így csalódottan vonult vissza oda, ahonnan jött, a Malomba. A zenével viszont nem hagyott föl, fatokos hegedűjére pántokat erősített, hogy motorján a határba és úgy általában mindig mindenhová magával vihesse.

Most is vele volt, amint az orrát szívva, káromkodva a teraszra lépett. Hidegtől vöröslő arcát felénk fordította, majd biccentett és benyomta a kocsmá ajtaját, de abban a pillanatban amint átlépte a küszöböt, arcul találta őt Ödön legújabb, szalvétára írt és galacsinná lett műve. Feri a meglepétségtől szólni sem bírt, de akkorra már Ödön, felrúgta az asztalát, rajta a három teli korsóval, majd támlájánál fogva székét a pulthoz vágta és ordított, magából kikelve, állatiasan. Bár a Malom már régen hozzászokott Ödön kirohanásaihoz, ez a jelenet mindenkiből mélységes megdöbbenést váltott ki, olyannyira, hogy senkinek nem jutott eszébe megállítani őt amikor egy újabb széket dobott az előző után, összetörve vele azt a széles tükröt, ami ezidőtájt minden betonkocsmá pultja fölött ott lógott.

Feri kapott észbe legelőször. Ödönnek ugrott, kicsavarta karját, majd kiteszolta a bukott író vagy költőt a kocsmá ajtaján, és a járdára lökte. Ott feküdt Ödön, a biciklikerekek által összesározott járdán, a zuhogó esőben. Lassan feltápászkodott, majd zsebébe nyúlva két gyűrött kártyalapot halászott elő. Kis ideig vizsgálgatta őket a gyér lámpafénynél, aztán elindult, séta közben elgondolkodva bámulta az eget és a Lenin utca sarkán eltűnt.

A kocsmában lassan elült a döbbenet, mindenki magához tért, és hozzálátott a romok eltakarításához. Ekkor még mindenki összeszorított fogai közül szidta Ödönt, nem sejtve, hogy miközben ők partvissal a kezükben söprik kupacba az üveg és tükrödarabokat, az aki, fölfordulást okozta, a nadrágszíjára akasztotta föl magát a Malom hátsóudvarán, az épület tűzletrájának kiálló, rozsdás korlátjára. A régi francia filmekben a holttesteket a legtöbb esetben nők fedezik föl, és a szembesülést mindig az az eszelős, hisztérikus sikoly követi. A férfiak csak a sikoly után tűnnek fel. Ez nem maradhatott ki most sem, kü-

lönösen Ödön esetében nem. Az egyetlen nő pedig a Malomban Andi volt, ez a kövér lány, aki munkáját tekintve a pult mögött állt és kiszolgált, és aki épp a cserepeket vitte ki a szemébe, amikor ráakadt Ödön ázott hullájára. Jött a sikoly, majd jöttek a férfiak, Gézabá, Feri és mindenki. Álltak és néztek. Ödön hivatalosan nem létezett, nem voltak iratai, nem volt bejegyezve a lakosok közé, nem volt sem lakása, sem vezetékneve, sem családja. A temetését a Malom kocsmapolgársága szervezte, vagyis azok, akik, jelen voltak a halálának estéjén. Ödön a déli temetőben lelt örök nyugalomra, szűk körben búcsúztunk tőle. Gyászbeszédet senki nem mondott és mindenki azt a ruhát viselte, amit mindig, ha a kocsmába tévedt. Ödönnek még csak ravatala sem volt. Csupán Feri játéka emelte szertartássá a temetést. Némán álltunk a sírgödör fölött, és figyeltük, hogyan ereszkedik le azon két vékony kötélén Ödön olcsó fenyőkoporsója a Gott erhalte dallamára.

Hárman ültünk ott, a temetés másnapján a Malomhoz címzett ócska betonkocsmateraszán, ami tulajdonképp nem is volt terasz, inkább csak előtér. Ketten hallgattuk Kecsuval, Gézabát, akinek szokatlanul megeredt a nyelve, fölvaltva dicsérte a lovát és a szekérét, majd a kutyáit, beszéd közben pedig az asztalt csapkodva oly erősen, hogy poharából folyton az asztalra loccsant egy kicsi a fröccséből. Ültünk és hallgattuk az öreget, amikor Lenin utca sarkáról három alak fordult be és tartott egyenesen a kocsmához. Az esőn keresztül nehezen látni az arcokat, az övéket mégis felismertük. Ödön volt, Harras Rudolfal és Fürst Walterrel az oldalán. Komoran léptek a teraszra, rólunk tudomást sem véve. Aztán Ödön, megtorpanás nélkül, csak úgy menetből, benyomta az ajtót, és míg a barátai, leültek ahhoz az asztalhoz, amit ő rúgott fel még két napja, három korsó sört rendelt Anditól, aki talán szeretett volna nőiesen, egy ájulással kilépni a jelenetből, de mégsem volt képes rá. Kiszolgálta Ödönt, aki a söröket az asztalhoz vitte, leült, aztán a zsebében kotorászott. Kis keresgélés után, végül előhúzott egy zsebkendőt, majd írni kezdett. Barátai, és az egész kocsmánémán figyelte, miként mélyed bele Ödön egyre jobban az írásba, míg végre egyszer csak leteszi a tollat. Lassú, átgondolt mozdulattal fölemelte a szalvétát az asztról, elolvasta az írást, majd elégedett mosollyal összehajtotta, és a zsebébe csúsztotta. A művelet végeztével a korsóért nyúlt, a száájához emelte és kiitta a tartalmát. Barátai követték a példáját, majd elégedett mosollyal mind a hárman elhagyták a kocsmát. A régi francia filmek hősei legtöbbször esőben érkeznek, ballonkabátban, bőrtalpú cipőben, és a legtöbbször ugyanígy távoznak. Ödön nem volt francia, sem hős, csak író. Vagy költő.

Az ölelés

Valahol lent, egészen a föld felszíne felett, csapatokba tömörülve csapongtak lába körül a szófoszlányok. Amikor lenézett, látta, hogy apró kis lángnyelvek meg az átlagosnál jóval nagyobb méretű, elhamvadt gyufaszálak társasága ez. A bokájától fölfelé már üres volt a levegő, űr-szerű, átlátszó, megritkult közeg. Be- és kilégzéshez könnyű.

Lábait is könnyedén emelte ki közülük, majd, átvágva a töltésen, kilépett a csöndbe. A csönd a zöld fűben lakott, a folyóparton. Leült a fűbe. Ilyenkor, ha jó erősen befogta szemeit, előjött a kék-zöld varázserdő. Mélyült, mélyült, feketült. Feketült. Háromdimenzióssá vált. Feketült. Abban is a csönd lakott.

Kinyitotta a szemét, és azt látta, hogy az ég kékje óriási. Óriási és szelíd.

Lassan felemelte karjait. A szelíd kékség egy darabja melegen, puhán simult karjai közé, kitöltve az űrt, s megrekedve a bőr, a hasizom, a bordák alkotta konok falnál. A fal mögül, akárcsak a gyász komor súlyától elfojtott halottsirató, tompán szűrődött ki a kalodába zárt cinke siralmas éneke.

A folyó lusta hömpölygéssel vitte magával az ég kékjét, majd a gomolygó felhőket, az alkonypír kihűlő parázsmorzsait, a terjeszkedő, hamuszín alkonnyatfoltokat.

A fűben ülve, a csöndben ülve, szájában a forrás hús vizének zamatával, nézte a folyót. Ahogy sötétedett, egyre keserűbbé vált szájában a forrásvíz íze.

Ekkor a feketülő, bársonytapintású csönd langypuha gézzel vonta be karjait, ölébe nyirkosan, hidegen, sziszegve fészkelte be magát a nagytestű, éjfekete űr, otthonosan elhelyezkedve, és a hasfalon áthatoló, dermesztő leheletével a keservet dallikázó kis cinke csöppnyi torkára fagyasztva a szót.

A holdsarló magasra hágott az égen. Körötte öleltek, kihunytak a csillagok kékes fényei.

A szekcsői caesarhoz

*Mottó: „Ő is magánya magasára lépve,
mint holdvilág a halk azúr tetőre,
úgy látta, hogy káprázat semmisége
a tett, a vágy s az álom balga, dőre.”*
– Juhász Gyula: Marcus Aurelius

Janust kerestem¹, Pécsnek a püspökét
Mecsek-vidéken, mandulafák nyomán;
s a múzeumban, nyáridőben,
egyszeriben Teeléd jutottam!

Üveglapok közt, – Itt vagy, előttem, élsz,
nemes szobor-fej, bronzleletünk, görög
szakáll, csigákba rendezett haj,
egy sztoikus filozófus arca.

Időd az érték, mert ma találkozunk:
a markomannokkal katonáidat
csatázni küldted, – aznap este
gondolatod, görögül, leírtad

Magadhoz. Ámbár, nincs ma időszerűbb
tanács: az Élet pillanatokból áll,
szemünk, szívünk hiába vágyná,
mind elenyészik, amit szereztünk;

Te rám parancsolsz: Vége dalomnak is!
Felém mered, rám, meglepetés, öröm
között szigor, fegyelmezettség,
Isteni Aurelius, szemedből.

Te légy dalomban: rímtelenül csiszolt
Időtlen érték, Rend, Filozófia;
szerelmes énekét a Percnek
vágyni, szeretni, ha megtörtetem...

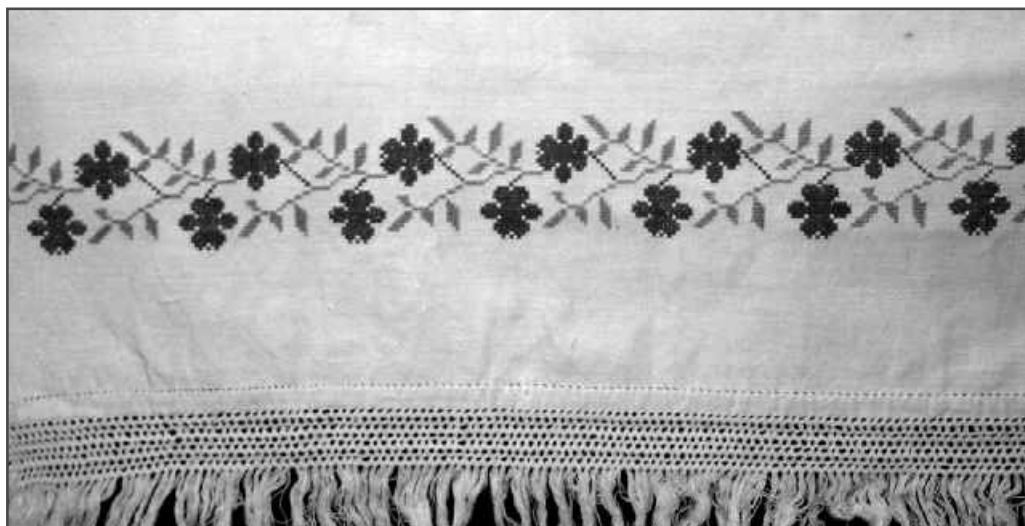
¹ alkaioszi versszak

Ha visszatérek, múlt, a jelen s jövő
kihull kezemből, mint e papírlapok,
ha nincs velem, – kezem kezében –,
ő, akihez soraim vezettem.

Örök mementóm! Vár a Tiszám, Szeged! –
Busz ablakán át tükröz a vén Dunád,
ahol kiástak, újra, Szekcsőn;
egyazon évben, amint: születtem.

Amor sanctus

A búcsúcsókok Megváltás nekem,
mert homlokomra mint pecsét kerül;
úgy ráégetted, szenvedélyesen,
még most is éget Lángja legbelül.
Nyakamra hajtod könnyes arcodat,
mint Megfeszített ölsz meg engemet,
kezem kezed közt ujjam harcomat
tovább csatázza: átöleltelek.
Hiába! Karod Égi-kulcs, bezár.
Hiába! Igéd ajkamon marad.
Hiába szívem más ritmusra vár,
Hiába ujjam csak tollat ragad!
Elbocsátott? – Értem nyúl ma Minden,
most, szorongat kezében az Isten.

Petőfiáda

(A költő visszatér...)

A SZATMÁR MEGYEI ERDŐDRE, MENYASSZONYÁHOZ UTAZÓBAN
E SZENT FALAK ELŐTT HALADT EL 1847 JÚLIUS 17.-ÉN

PETŐFI SÁNDOR

A MAGYAR NEMZET VILÁGHÍRŰ DALNOKA
ÉS A SZABADSÁG HŐSI HALÁLT HALT APOSTOLA.

EMLÉKÉT AZ IDŐK VÉGEZETÉIG MEGŐRZIK
A DALAIRA DOBBANÓ MAGYAR SZÍVEK.

E TÁBLÁT A SZEBB MAGYAR JÖVŐÉRT
PETŐFI SZELLEMÉBEN DOLGOZÓ
KÁRPÁTALJAI MAGYAR FALUSZÖVETSÉG
ÁLLITOTTA 1938. NYARÁN

A fa története kicsit zavaros és nem biztos: de mikor a Tisza című verset írta Petőfi, akkor itt járt Badaló és Halábor között. Mikor a falu mellett haladt el, megállt ennél a nyárfánál pihenni, az árnyé-

kában, mert már akkor is nagy fa volt; és tudott akkora árnyékot vetni, hol megpihenhetett. Ami elég ritkaság, mert a nyárfák nem élnek sokáig – mármint a többi fához képest –, de ez a fa már több mint 200 éves.

(Badalói Nagy Attila gyűjtése)

Nem párnák közt

(P. S. Oroszországban)
Tandori Dezsőnek

I. Töredékek töredéke

Hát hogymint vagytok, ha vagytok még, hazám?
Gondoltok-e úgy néha-néha rám?
Mondjátok-é, ha eszetekbe téved:
lám, Sándorunkon, ahogy ő úgy megírta,
lám, Sándorunkon fújó harci mének...

*

Jánosom, aki ott maradtál,
te tán még pengeted a lantot,
míg feketére vált a naptár,
s megkondulnak Szalonta csonka
tornyában az eltűnt harangok.

*

A bánat? Egy nagy jégmező.
S az öröm?
Ha kunyhóm körül a jeget
feltöröm.

*

... S jut még eszembe számtalan
szebbnél szebb gondolat
itt, ahol megállt az idő
s ki eddig – tovább már nem szalad.

Jut még eszembe számtalan...
– fagyott gyümölcs a fán.
Miként? Miként szólítsalak
füstbe ment terv
– hazám?

II. Barguzin kalapácsa

(...)

És akkor Iván Ivánovics,
a szibériai patások
rózsaszín kacsójú pedikűröse,
testének leggömbölyűbb felét
kényelembe helyezvén a tajga
egy derék fenyőjének tuskóvá
faragott maradványain,
bársonyos hangjával
megrezegteté a nemes
pravoszláv intézmény
áhíthatos levegőjének húrjait,
imígyen foglalva össze
Herakleitosz alapelemekre
vonatkozó filosofiájának
leglényegét,
s poétikai virányaival
imígyen szégyenítvén meg
Alexandr Szergejevics Puskind,
minden oroszok legdicőbb poétáját:

»Vizecskét!«

Fölfogta azonnal
a szinte szűz Natasa,
a szibér puszták szomjas és
szeretetre éhes
vándorainak jószívű tündére,
ezen szenvedélyes beszély
gnoszeológiai irányait,
s a gondolkodás történelmének
szolgálatában sűrögvén
Iván elé helyezé
a dialektikus anyagot,
mely Herakleitosz filosofiájának
két fontos elemét
egyesíté magában:
a vizet és a tüzet,
de legfőképpen ezen utóbbit.

A józan életű Iván Ivánovics,
a szibér paták hűségese gondozója,
ártatlan szemei héjának
egyetlen rezdülése nélkül

magába önté a tiszta anyagot,
majd hűvös pillantásának
a legfőbb alapelem által
fölhevített nyilait
a nemes pravoszláv intézmény
szeglete felé lövellé,
ahol a szentéletű Alekszej atya,
az ortodox hit buzgó prófétája
és Barguzin székesegyházának
tiszta lelkű pópája
böjtös estebédje csontjait szopogatván
buzgón kortyolgatta a szentelt vizet,
s szeméit ájtatosan forgatván
követte nyomon sűrű imái szárnyalását,
de legfőképpen a szinte szűz Natasát,
a szibér puszták vándorainak melendetőjét.

»Mért az, hogy kendet, Alekszej atyám,
szent egyházunknak oszlopos prófétáját,
mindég innét köll kirángatni,
hogy elnyöszörögje az igét,
mert itt szegi meg naponta
a tízparancsolat
többrendbéli paragrafusait,
az Úr helyett a tüzes vizet imádván,
s elkívánván a szinte szűz Natasát
arra érdemesebb felebarátaitól?
Hát pópa kend vagy beste, kurafi lator?!
Nem fél attól, hogy Isten megveri?«
– imígyen barátkozék
a puritán gondolkodású Iván Ivánovics
Barguzin szent életű emberével.

A jámbor Alekszej atya,
Barguzin székesegyházának örökös pópája,
ájtatos szeméinek vizenyét
a szinte szűz Natasa
kebeleinek halmáról
a szibér paták jeles pedikűrösének
szemében lévő zord jégmezőre veté,
s megkenegetvén még egy isteni korttyal
igét hirdető torkának
nyikorgó kerekeit
eképpen közvetíté a teológiát
kíváncsiskodó hívének:

»Ó, fiam, Iván Ivánovics,
ne dobd te szavaid követ
a szent egyház jóságos prófétáira,
nehogy szembefordólván
jámbor öklük csapásával
találjad szembe magadat!

Ami meg Istent illeti, ugyan!
Tíz évbe' eccer jár az erre...«

(...)

III. Nem párnák közt

Immár egy gondolat se bánt,
kiirtottam, mint a csalánt,
a titkos férget elpusztítottam,
lelkem ingét fehérre mostam.

Nyitott szemmel várom halálom.
Nem párnák közt,
csak szalmazsákon.

Utolsó gyertyám csonkig égett;
annyi év,
és még mindig téged...

S ki tízévenként jársz csak itten,
nem könyörgöm tehozzád, Isten!

Kunyhóm mellett megásva vár rám,
sírom nem ékesíti márvány,
sírhanom: talyiga kavics,
fakereszt, rajta: Petrovics.
Élt? Mennyit élt? Huszonhat évet?
Adjak hozzá?
Vagy ez egy másik élet?

A kemencében föllobog
a tűz, ahogy belédobok
egy-egy halál utáni verset,
mit csak csöndes megszokás verselt.
Elégetem, ez így van rendjén:
föllobban,
majd kihuny a versfény.

Hamvaival gyűszűnyi urna
– veréb viszi Tandori úrnak.

S holttestemhez, mit nem mosnak könnyek,
fűjő, táltos paripák jönnek,
s viszik a lelkem, és még ma este
berobognak Budára, Pestre;
izzadtak,
szabadok
és bőszek

– Tandori úr számlálja őket.

Téged írnak ujjaim

Kezed nyomán
felsebzett a testem.
A simogatás
korbácsütés.
Fejemen sétáló
ujjaid nyomán
kiégett hajhagymák
helye.

Sem fülem,
sem nyelvem
nem maradt már.
Egyik hallgatta,
másik elmondta
– szikráztak hazug
szeretlek-szavak.

És megvakultam,
mikor utoljára láttalak.
Csak ujjaim maradtak.
Görcsösen rángatják a tollat,
maguktól mozdulnak,
írnak:
Nem vagyok,
Nem vagy.

Üresség

Álmod szagát
A nélkülözés
Csak fénykép arcod
Az enyém
Zsebemben egyszemélyes
Életjegy lapul
Tudom
Hogy nem vagy már
És többé nem leszel
Velem
Mégis téged kereslek
Idegen országok
Idegen útjain

Felgúl a papír
A verssorok közötti
Hiány

Jelentés a völgyből*

Beszélgetés Farkas Árpáddal

(folytatás)

– Farkas Árpád Másnapos ének (1968), Jegenyekör (1971) és Alagutak a hóban (1979) című köteteivel vált a 2. Forrás-nemzedék meghatározó költőjévé. A kritika eredeti hangú, igen karakteres, sokra hivatott lírikusként köszöntötte, és Féja Gézától Ilia Mihályon, Görömbei Andrásón át Czine Mihállyal bezárólag egyöntetű elismeréssel fogadta költészetét. Erre a dicséretre utóbb A befalazott szószerk (1985), illetve A szívárgásban (1991) című verseskötényeivel is részszolgált. Az olvasóközönség pedig az erőteljes férfiaságot elégikussággal vegyítő, Berzsenyi, Ady, József Attila és Nagy László örökségét követő költőtől joggal várhatta a folytatást. A kilencvenes években azonban a líra rovására publicisztikai és szerkesztői munkássága került előtérbe. Egy Tiszatájbeli interjúban (1997. december) erről így nyilatkozott: „A költészetet eszköznek tartottam arra, hogy egy bizonyos korszakban a közérzetemről tanúbizonyságot tegyek. Csupán ennyit akartam, s nem megváltani a világot. Elég fiatalon rájön az ember arra, hogy a költészet erre alkalmatlan. De azt nem merem könnyű szívvel kijelenteni, hogy többet verset nem írok – mert még most is írogatok –, csak éppen nem látom a helyét a nap alatt.” Amikor egy ereje teljében lévő, nyelvnek és közösségnek elkötelezett költőember ilyet mond, annak nyilván nemcsak egzisztenciális, hanem általánosabb okai vannak. Az utóbbi időben változott-e a verssel, a versírással kapcsolatos véleménye, esetleg remélhetjük-e, hogy rövidesen újabb verskötetel lepi meg az olvasókat?

– Nem szeretnék erről többet beszélni, hiszen önmentegetéssé fajulhatna a dolog, mint versben, amennyit lehetett. Én valóban, mint aki máshoz nem nagyon ért, a költészetet egyetlen eszköznek tartottam arra, hogy jelentsem a kort, amelyben élek. Még hozzá nem is hatástalan eszköznek, és ezért történhetett, hogy a hetvenes évek elején már megfogalmaztam és kijelentettem, mondhatnám utólag, elég nagyképpően: *nem fogadok fölībém rendet, csak mit magamnak én teremtek*. Nos, hát gondolom, ez eléggé direkt beszéd, és juttatnám eszébe azoknak a megítélőimnek is, akik később, nemcsak engem, az egész a kilencven előtti nemzedéket a metaforikus beszédbe való meneküléssel vádolták, és azt állítják, hogy tőlünk talán csak sorok között lehetett volna olvasni. Az igazság az, hogy nagyon-nagyon mélyben, szorongva éltünk és éltük át ezeket az éveket, annak ellenére, hogy magáról a gyermekkorról, serdülőkorról, kamaszkorról az imént meglehetősen derűs képet festettem.

Kilencvenben, a változás hajnalán, Kányádi Sándor azzal nyitott nékem ajtót, Isten hozott, a költők ideje lejárt, most a politikusok következnek. És ez így is történt, annak ellenére, hogy ő sem tudott ellenállni elvárásoltságának, és ha nem is oly szájtartással, mint a korábbi években, tovább írogatta verseit. Én úgy éreztem, hogy ha valami kis révbe érhettem volna mindazzal, amit magam úgy fogalmazok, hogy *tétje* volt a verseinknek, és érdemes volt megírni őket, akkor tetőre is érkezhettem volna. Természetesen nem történhetett ez meg. Elsősorban azért, mert a rendszerváltással együtt legalábbis Erdélyben, megszületett a szövegek egyfajta új revíziója, anélkül, hogy a szövegeket ismerték, vagy legalább újraolvasták volna. Hogy ma

---

* Az interjú a Magyar Naplóban 2005-ben megjelent beszélgetés szerkesztett, rövidített változata (Ezzel az írással köszöntjük az 50 éves íróat.)

már hiábavalónak érzem mindazt a koncentrált, önmegvalósítónak is szánt s tovaengedett jelentést a völgyből, (Áprily szavaival), meg kell vallanom, annak valóban irodalompolitikai okai is vannak. Azt hittem, mikor a szólás szabadsága az ember fölszabadulása előtt robban, némi kis megbecsülés árad majd azok felé is, kik az idáig hozó utat, ha csak gyertyafénnyel is, de világították. Ezzel szemben, mindazoknak, akik csak paradigmaváltás címszó alatt tudtak beszélni az új lehetőségekről, (ahogyan Lászlóffy Aladárral játszadoztunk a szavakkal, paradigmájukba szállt ez irányú bátorságuk). Ők már kevésbé olvasnak visszafele, mikor egymást is alig. A legfiatalabb nemzedékre vagyok büszke, itt erdélyi lírikusokra, prózairókra gondolkok (Orbán János Dénes, Sántha Attila, Lövétei Lázár László, Fekete Vince, György Attila), akikkel hamar barátságba és szóértésbe tudtam keveredni. De az a néhány kritikus, aki tévedéseivel telehalmozta a kilencven előtti literatúránk megítélését, gondolkod Szilágyi Domokos vagy Páskándi Géza megítélésétől Sütő András iránti korai fanyalgásig, azok úgy vélték, ők lesznek majd itt a paradigmaváltás karmesteri pálcájának hordozói. Hát nem így történt.

Nem tudok egyetérteni azzal, hogy úgy kell megújítani a költészetet, hogy rendszerváltásokhoz alkalmaztatjuk rövid szócsűrűseinket és -csavarásainkat. Nem hiszek abban, hogy van rendszerváltó költészetmegújítás, a költészet annyira személyiségfüggő, hogy ha erőszakot vesznek rajta, azt mindenképpen megsínyli. Nem hiszek abban, hogy a magyar líra – de a próza is – egyik legnagyobb erénye, a képes beszéd, a metaforahasználat, rejtegette volna a líra mögötti személyiséget. Tapasztalataim szerint, tessék visszaolvasni, azóta mióta uralkodik, és vándormetaforákkal vagyunk terhesek és gazdagok, a lírának ez a szép tulajdonsága csak felerősíti, csak gazdagabb effektusokkal látja el azokat az erényeit, amelynek a célja mind közelebb és közelebb, és megszólító közelségbe kerülni azzal, aki kézbe veszi és olvassa. A metafora nem arra szolgált a verseinkben, hogy elbújjunk mögé, nem vakondok lét az, amit az *Alagutak a hóban* című versemben kikezdték, hanem valóban az egymást keresés kétségbeesett hangsúlyozásának igénye. A képi kalapálás nem valami újféle bádogosmunka volt, amely vaskerítést vonhat az üldözött és üldöző közé, a kinti és benti világban sínylődés közé, ellenkezőleg, dolga és szándéka, a kétségbeesés, a remény szívhangjait ellátni kellő vitaminnal, felerősíteni s lombosítani. Nos, megvallom, pontosan láttam és tudtam, főleg a kilencvenes években, hogy a költészet szerepe megszűnt annak lenni, amit addig betöltött, hiszen a hetvenes-nyolcvanas években voltak olyan találkozóok, ahová nagyobb közösség gyűlt össze, mint a kilencvenes évek friss pártgyűléseire és mozgolódásaira. Megértem, hogy a politikai mozgástér vette át – időlegesen – a szerepét. Amit körülbelül két hónapig találtam helyénvalónak a magam részéről, amiben viszont magam részt venni nem óhajtottam, mert ahogyan annakidején nem fogadtam fölfebém rendet, úgy a rendtelenséget, a rendnélküliséget sem voltam hajlandó elfogadni. Ezért vonultam arra a terepre, amely közvetlen kapcsolatot jelent a lüktető szennyel, sárral teli, de mégis alakulóban lévő napi léttel, az Erdélyben magyar szót, nemzeti igényt hordozó sajtóhoz. S rögtön be kell vallanom: végeredményben nem bántam meg. Kezdetben publicisztikát is írtam, s nem is keveset, annak sem találtam később értelmét, mert hogyha olyan igénnyel szól, ír közvetlenebb hangon a világ dolgairól az ember, hogy annak valami gyakorlatiasult, tárgyiasult értelme is legyen, akkor ez nem történt, nem történhetett meg, ezért maradtam a lapszerkesztésnél. Ez már tizenöt éves dolog, ami magyarán azt jelenti, hogy vállaltam, hogy ízlésemmel, eszmeiségemmel, amely nem szakállszáritón alakult, meghatározom egy lap, nagyon kiváló publicistákkal rendelkező napilap, a Háromszék arcukat és nemzetéhez való kötődését.

Nos, hát természetesen, amint már említettem, az ember nem tudja abbahagyni a versírást sem teljesen, de már nem azzal a régi lendülettel, már csak szívárogtatva. Ezért válnak egyre kopárabbá, egyre fogak közt szűrtebbekké a soraim. Tehát, azt tudom válaszolni a kérdésemre, lehet, lesz új verseskötetem is, egyelőre őszikéket írok, fogalmazunk szerényen, melyek kiegészítik az eddigi világot. Szeretném összegyűjteni az első verseimtől kezdve a később

születettekkel egy olyan kötetbe, amivel bemutatkozhatnék egy-két újabb nemzedéknek, mely legjobb esetben is csak hallomásból ismerheti versbéli szándékaimat, s mely lehet, nem lepi meg az olvasókat, de nem is óhajtok meglepetéseket szerezni, csak közérzetet jelteni a völgyből.

– *A nagy elődök, az egykori és mai pályatársak gyakran felbukkannak műveiben. Az ún. művészportrékban és egyéb idéző-, szólító költeményekben megjelenő minőségszményről és emberideálról beszéljünk egy keveset. Milyen indítatásokat, miféle ösztönzéseket kapott például Petőfitől, Adytól, Kós Károlytól, Tamási Árontól, Nagy Lászlótól vagy éppenséggel Sütő Andrástól, Kányádi Sándortól és Lászlóffy Aladártól?*

– Én, aki megrendelésre verset írni hajlandó soha nem voltam, utólag rá kell jönnöm, hogy minden vers némi alkalomhoz kötődik; például kéretlenül néhány költő-író előd portréját prózában is megrajzolva, de versben is megfogalmazva születésnapok alkalmára, úgy mond transzcendentalitás születésnapokhoz. Soha nem röstelltem azt, hogy kisgyermekként járnai úgy tanultam, hogy belekapaszkodtam apám kabátujjába. Azóta is minden oly kis finom mankóba, légyen a Petőfi Sándor szablyája bojtja, melyet nem túl sokat használok, légyen az Arany János kalapja, légyen az Ady Endre vad, szent fején a hajsza, légyen az József Attila például, akinek költészete akkor ért el bennünket, tizenéveseket, amikor sikerült már az iskolai tananyagból kinöve nemcsak proletárköltőként látni őt, hanem véle ülhetett a semmi ágán szívünk. Minden önmagát kereső és minden önmagából kézzel-lábbal kimutogató ember igyekszik megkeresni minden oly lehetőséget, amelyben megfogalmazhatja magát. Így én remélem, hogy e sokaságnak epigonja nem lettem, de ha lettem ily-oly utánzója, azt sem röstelném túlságosan.

Két piciny kitérőm lenne – miként is fogalmazod: a minőségszmény és emberideál keresése kapcsán. Én most csak szóba hozok, mert kifejteni életem hátralévő részére tartozik, két nevet, az Illyés Gyulát és a Sütő Andrást. Annak idején, mikor még arról beszéltem egy asztaltársaságban, hogy nem szeretnék nagyságok fényudvarában sütkérezni, saját glóriámat mondataik fényénél szidolozandó, akkor a Százéves vendéglő asztalánál, még a hetvenes évek elején, fölállt Oláh Jancsi, elballagott a telefonfülkéig, és visszatért odavetvén: délután öt órakor Illyés Gyula vár. Egy órát töltöttünk Illyésnél, és ebből a szűkre fogott beszélgetésből beigazolódott, hogy valóban azzal a személyiséggel találkozhattam, akinek költői és emberi lényé egyfedelű. Erről később többször is meggyőződhettem. Nos, hát ezt azért hozom szóba, mert alkalmam volt a napokban megtapasztalni Magyarország-szerte, hogy mily kemény, igazságtalan, leszámolási támadások érik Illyés Gyulát már csak azért is, mert egy korszak, egy hosszú-hosszú, két rendszeren átívelő időszak költőfejedelme volt. Azt, hogy miként vész el a magunk kis zsákvarró tűjének keresése a hatalmas kazlakban ma is, és hogyan akarjuk nagyra fészkelődni magunkat a porból, a semmiből, azt az is igazolja, hogy korunk másik nagy szellemi teljesítményét fölmutató íróját, Sütő Andrást pontosan most akarják bakancssal, lábbal tiporni, abszolút ideológiai és nemzeti-nemzedéki (már ilyen is van!) meggyőződésű kis kullancsok. Hát természetesen nem féltem, mert, ugye amikor a kullancs bakancsot visel, abból kilépi a lába. Nem én találtam ki, hogy vadászatok jöttén a kisvadak fűbe, avarba lapulnak, a madarak felhessenek, csak a nagyvadakat teríti le a golyó. Vitézni sem itt óhajtok, hátralévő éveim feladatává válik végignézni ezt a gyalázatot, és elemző szóval majd hozzászólni.

Ami a névsorunkat illeti, nagyon rögtönzött. Én valóban, mintha születésnapjaimra írtam volna másoknak verset. Legegyszerűbb talán, hogyha megpróbálok belőlük kapásból idézni egy-egy mondatot, s ezzel jellemezni azt, hogy ilyenkor a magamfajta ember tulajdonképpen rendkívül önző poeta módon mindig magáról beszél, és magával óhajtja kitüntetni a szóba hozottat, így hát, hogyha azt mondom, hogy *Petőfi Sándor*, akkor: „*Elég kín így is, hogy szomorú fű nő Segesvárnál a koponyádból, s még dül a mélyben az a háború.*” Ady Endréről szólva:

„Nem kell már lant sem cimbalom, tornázó vágyaknak tora, csak Ady Endre ostora, csak Ady Endre ostora.” Tamási Áron pedig „egyszer csak fönnmaradt egy felhőn, ezeryni színből font kötele fordított, homorú szivárványként ragyogja be a tájat, s fekszik Ó állára könyökölve, hogyha fellegek árnya tévedne faluja fölé, elfújja. Hát, Istenem.” Kós Károly kilencvenötödik születésnapján a szembejövőnek szólt a biztatás, magamra is rászólva: „Szegd fel fejed, szótlan fejed, a jódos fényben lesütöttet. Még zúg a szél körötted, még zúg a szél körötted.” Ötvenedik születésnapján Szovátán Nagy Lászlónak adtam át azt a néhány soros verset, miszerint „voltam én harmadfű csikó, a csihadó időben”, megdöbbsent és megkérdezte tőlem ez a lovas ember, hogy mit jelent az, hogy harmadfű csikó? Azóta sem hiszem, hogy ne tudta volna. De tőle azt idézném: ami ama időre vonatkozik, amikor a *Himnusz minden időben* című kötetét tőle megkaptam. „Nem zabra ment a játék, megfontolt vihánc volt, midőn jászol elé kötni jövének ök, jó szűgyelős hámmal, nyereggel, zablával, csikóbőr kabátban a tüvétevéők.” És Sütő Andrást arra biztattam: „Sürgess hát létben megeredt, megváltó hajszálereket, kitessek minden megőriző szándék”. Ez persze a versnek nem a legjobb sora, de kapcsolódik Kós Károlylyal való magam biztatásához. És természetesen, megszólítottam *Lászlóffy Aladárt*, aki történelmet járt emberként többet tud annál, hogy „nem lehet élni jelen időben”. Kányádi Sándornak írt összekacsintó és örökkön összebékülő sorokat szántam, miszerint „Volnánk csak jámbor hegedősök, kórémuzsikával, pici furulyával, szorongó torokkal, elkékülő szájjal, görcsberándultan is fűjjük, ugye bátyám, végső pillanatig, miként ama zenekar a Titanic fedélzetén.” Érdekes módon, mikor új antológiák jelennek meg, akkor mindebből egyetlen egy darab nem kerül be. Például Weöres Sándorhoz is írtam verset, könnyedet és játékosat, jelezvén, hogy tőle is sokat tanultam, azt antológiadarabbá avatták, de ezt a többit, ezt a komor számon kérő és önmagam/önmagunk iránt dörömbölő hangot már kortársaim, ifjú antológiaválogatók, nem óhajtják figyelembe venni.

– „Amikor verset írok, nem költészetet akarok csinálni, hanem meg akarok szabadulni attól, ami szorongat” – olvashatjuk József Attilánál. Egy Önnel készült beszélgetésben mintha erre rímelné a következő gondolat: „A vers tulajdonképpen arra való, hogy tisztítsa az ember érzelmi és szellemi járatait.” A versbarátnak legkevésbé sem nevezhető 21. századi létabszurditás idején vajon miben áll a költészet, ezen belül pedig az abszolút viszonyítási pontnak tekinthető József Attila-líra különleges tudása és jelentősége?

– Az idézet, amelyet József Attila szavaival nagylelkűen egybefűztél, mai napra szóló meggyőződésemet juttatja eszembe, miszerint, hogy az ember sok érzékszervét ki is cserélhetik, teljesen újjávarázsolhatják az ajkait plasztikai sebészek, új fogsort teremhetnek neki, de ha a szíve nem tiszta, ha szíve és tudata történelmi meghasonlottságban szenved, mert a történelem áldozataként beszélünk egy életkor után magunkról, akkor bizony tisztíthatjuk mások érzelmi és szellemi járatait, harapni és csókolni már nem tudunk.

– Egyik írástudó barátom nemrég azt találta mondani, hogy manapság egy számítógépes alapkurzus nagyobb jelentőséggel bír, mint hét évszázad magyar költészete. Ennek apropóján kérdezem, hogy ami Janus Pannoniustól kezdve Balassin, Csokonain, Petőfin, Vörösmartyn, Arany Jánoson és Nyugat-lírán át Szilágyi Domokosig, Király Lászlóig avagy Kovács András Ferenc tegnap született verséig fölépült, az Farkas Árpád számára milyen értéket képvisel? A teljesítmény nagyságát és minőségét tekintve a kápolna, a templom, avagy a katedrális lehet-e a találóbb metafora?

– Nemzetben gondolkodó ember lévén, magam is könnyedén meghatározom azt a szellemi vonulatot, amely nevekkel fémjelezhető. Ezt a névsort szoktam mondani, persze kissé bővebbé kiegészítve, és mindig szorongva attól, hogy hány s hány maradt ki belőle. A kérdésed nagyon-nagyon izgalmas, mert eszembe juttatja, hogy Ady szerint még a templomot sem építettük meg. Nos, hát eltelt annyi idő, és vannak középkori templomaink, sőt Szent István koriak is, Makovecz Imrének is hála, sokat építettünk mostanában, de Ady Endre temploma a nemzet

egészét jelenti. Nem épületet keresünk, hanem István király templom-álmát. Vagy ahogyan mi addig visszaálmodunk. Megtekintvén Európa-szerte annyi katedrális, szülőföldemen annyi épülő új, hál Istennek nagy ívű templomot, és szerzetesek kis kápolnáit is látván, mégiscsak a legnagyobb gondolat mögé szegődnék, miszerint nem egyetlen ember munkája egyiknek sem a megépítése. Vannak elszánt poéták, akik mély öniróniával káromkodásból óhajtottak katedrális építeni; sikerült is nékik, sajnos egyre kevesebben látogatják. Pedig nem tartoznak az építők közé azok, kik csupán önmaguknak állítanak oltárt, a ezért hosszú távon hívőkre nem találhatnak. Kápolnában valóban lehet egyenként imádkozni. Én a nemzet templomáról álmodozom, arról a talán soha meg nem épülő építményről, amely téglák és kövek nélkül is összeáll egyszer, mert pillanatnyilag még a templomot sem építettük meg. Ady Endre óta sem. Tessék egy pillantást vetni, a magyar társadalomra s az egész Kárpát-medencében szétszakadt nemzetrészekre, magyarságunkra szanaszét a világban. Megvalloim őszintén, én azért cincogok, azért pengetek-pengetek hűrokat, hogyha a templom majd megépül, én legyek a templom egere, ha már morsa amúgy is oly kevés hull.

– *Miközben Kányádi Sándorról írott disszertációm vége felé jártam, egyik irodalomban is jártas színművész ismerősöm (Sziki Károly) azt a teljesen jogos észrevételt tette, hogy ilyen erővel az igencsak megkerülhetetlen Farkas Árpádról is értekezhettem volna. Magam is úgy gondolom, hogy a rápillantó tanulmányok ideje lejárt, és meglehet, valaki már monografikus igényrel foglalkozik az Ön életművével. Ezen a ponton nem kerülhetem meg a kérdést: fontosnak tartja-e az olvasói/kritikusi véleményeket és esetleges bírálatokra? Fokozottan figyel-e, otthoni és itthoni író- és költőtársai (Sütő András, Ferencs István, Czegő Zoltán, Csiki László, Csoóri Sándor és Nagy Gáspár) visszajelzéseire?*

– Hogyne, a poétaember, ha nem vallja is be, nárcisztikus lény, nézi a saját tótükrében és más tavak tükrében magát. Középkorú lehettem, mikor váratlanul összeszámoltam, hogy több verset dedikáltak nekem például nagyon kezdő és nagyon jelentős tollak, mint amennyit én magam írtam. Mondottam is nagyképp, *én költő szerettem volna lenni, nem műzsa*. Hát ezt csak épp az álszerénység elkerülése végett adom át, a lényeg mégiscsak az, hogy magam azóta, szinte nem hiszik el barátaim, csak örömet érzek, ha jó teljesítményre látok, és soha irigységet – annak ragadozó formáit legalábbis – nem tapasztaltam. Amennyire tudom, követem társaim munkáját és útját, és most felsorolhatnék, illenék is megtennem, félévszáznyi nevet. Nagyon-nagyon fontos számomra, hogy például meg is testesüljön a költő. Hatvanadik életévemre ajándékba a Székelyföld szerkesztőitől, Ferencs Istvánék jóvoltából, és a fiatal Fekete Vince szerkesztésében kiskönyv-amulettet kaptam ajándékba, mostanság jött divatba, egyetlen példányban készül a címzett számára. *Hatvan Farkas* a címe, telis-tele barátaim írásaival, legszebb könyvem. Tulajdonképpen gyászjelentés helyett szállítják a szerzőnek, aki túlélte önmagát. Unokáim kiharcolták, hogy nyomjanak nekik is egy-egy példányt. Én is, mint minden hiú lény, lesütöm szemem, ha dicsérnek, de az igazi kritikát, ami elemző tanulmány formájában jelentkezett, Kis Pintér Imrétől kaptam, azt hiszem, pályám közepén, és Görömbei Andrásztól, akinek elemzésében kevesebb volt a kritikai elem. Az egyik megbolygatott és tollal egy kissé földhöz szegezett, hadd hánykolódjam, nézzek dolgaim után, a másik szárnyakat adott, és sajnos a szárnyaim leégtek a napban, és úgy látom, hogy Kis Pintér Imre elvárásai annyira teljesültek be rajtam, mint amennyire ő tudta kritikusi pályáját kiteljesíteni. Tehát elégtételérzés nélküli vagyok, mikor viszontdicsérem kritikusaikat, élőket és eltávozottakat – Féja Gézától Czine Mihályig – és mindig azt mondom, mindenképp magunknak kell végigjárjunk utunkat, nagyon-nagyon segít a sövényyszerű odafigyelés és a tághatárnyitogatás körülöttünk, de mégiscsak magára utalt az ember. Magam bőrén megviseltek árán tudom megbecsülni az értéktelentő társakat, de mégis magányos aréna ez, amelyben partner nincs, ha boksz, akkor önmagaddal bokszolsz, ha küzdőtér, teljesen önmagadra vagy hagyatkozva. S miként barátom jegyzé meg jó fiatalon: magadat eszed és abból élsz.

– *A tisztaságban, hűségben és igazmondásban Farkas Árpáddal mélységesen egylényegű Nagy Gáspár; a hetvenes évekbeli „botrányversei”-re vonatkozó, személyes bátorságát, illetve félelmeit firtató kérdésre válaszolva mondta: „Nem voltam bátor, csak nem mertem félni.” Egy másfél évtizede született versében (Ha sírokon hajt ki a remény) mintha lényegileg azonos magatartás fogalmazódna meg: „...énekeltem csak félelemből a rettenet ellen, / tizenkét sírásó ember verejtékhitével, / az együvértartozás ribanc reményével / állva meg itt a Temetődombom, / zúgva szemben a széllal: / félni kell bátran! S élni. Élni.” A nyilvánvalóan ars poetica-ként is olvasható sorokat utóbb hogyan árnyalná, s mivel egészítené ki a szerző?*

– Nem szívesen árnyalnám még így, meghitt beszélgetésben sem tovább, inkább világibb, anekdotikus történettel emlékeznék a vers fogantatásának körülményeire, hisz ez az a vers, az egyetlen alkalmi versem, amelyet a szóban sem forgó szerkesztő a felszabadulás 40. születésnapjára kért az akkor negyvenéves romániai magyar poétától. Ez tehát 1944-84-es dátumot jelent. És belőlem ez bukott ki, friss és nagyszülőt temető élményként. Akkor a főszerkesztő ezt a verset hozzávágta rovatvezető- kollégámhoz, aki gyanútlanul közlésre javasolta. Természetesen valamivel később egy másik irodalmi lapban megjelent, és mondhatnám csonkítás nélkül, csak egyetlenegy betű veszett el a kanyarban, amely az egésznek értelmét hordozta volna. Az a bizonyos sor így hangzott: „*Én költő nem voltam, én csupán féltem, énekeltem félelemből a rettenet ellen.*” Nos, az innen lenyisszantatott f betű nélkül így hangzott: „*Én csupán éltem ...*” Micsoda különbség egy sírok közt füttyörészgető legény és egy hedonista férfi magatartása között! Érdekessége továbbá az, hogy ezt a félelmet én úgy vállaltam fel, mint aki nem a bőrét, hanem mindannak, ami értéket teremtett, termelt, vagy annak elvesztését félti. Sok tanulsága egyéb nincs is, köszönöm, hogy Nagy Gáspár nevével együtt hoztál szóba.

– *Farkas Árpád egyebek mellett Balassi-emlékkarddal kitüntetett, József Attila- és Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas költő. Legutóbbi kitüntetése viszont nem az eltervezett protokoll szerint zajlott. Miután a kormányfő előterjesztésére Önnek odaitélt Magyar Köztársaság Középkeresztje kitüntetést ez év februárjában visszautasította, utóbb a Mádl Ferenc által alapított A Magyar Köztársaság Elnökének Érdemérme kitüntetést elfogadta, és a díjat március 29-én a Sándor-palotában át is vette. Kérem, szóljon röviden a történetek háttéréről, illetve arról, hogy milyen okok és körülmények miatt került sor ezekre a lépésekre?*

– Díjak dömpingjét éljük, egyik-másik közülük olyan, akár a nátha, ha az ember egy kissé megérdemli, előbb-utóbb meg is kapja. Nincs ebben semmi különös, minden alkotó lény elismerésre vágyik, és én mindig nagyon örvendtem, ha ez az elismerés onnan érkezett, ahova néztem, akár olvasók, de különösen pályatársak részéről. Igenis büszke vagyok olyan díjakra, amelyek alkotóműhelyektől, szellemi műhelyektől származtak, legyen az a Berzsenyi-díj, legyen az a valamikor írószövetség által ajánlott József Attila-díj, legyen az különösképpen a Balassi-kard, amelyet velem egy szándékú, toll- és kardforgatású emberek, költők ítéltek meg nemrégiben számomra. Az állami, a kormánykitüntetésektől mindig viszolyogtam, ha lehetett háritottam, tudniillik nem én szeretnék dédelgetve babrálgatni kormányok és állami hivatalnokok díjakban megfogalmazott nyugtalankodó lelkiismeretén. Így esett ez legutóbb is, mikor ez év január közepén, közvetlenül december ötödike után tudomásomra hozták, hogy a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje magas kitüntetésben óhajtanak részesíteni. Akkor kénytelen voltam, csaknem gondolkodás nélkül Mádl Ferenc elnök úrnak ezt a gesztusszándékot levélben megköszönni. Igyekeztem lehetőleg udvariasan megfogalmazni azt, hogy köszönöm szépen, de lévén, hogy felkerestem a kitüntetések honlapját, s abban állva vagyok, hogy a miniszterelnöknek, a kormány hozzájárulásával tett előterjesztésére adományozzák ezt az érdemjelt, és ugyanakkor ismervén Mádl Ferenc affinitását nemzetünk határmódosítás nélküli egyesítése iránt, álláspontját a népszavazás ügyében, ezt mégsem fogadhatom el. Azért nem fogadhattam el, hiszen december ötödike nagy mértékben megbolygatta a határon kívüli, azaz innen élők lelki nyavalyáit.

Amivel indokoltam az elutasítást, az érvényes marad mindörökre. A pillanatnyilag regnáló kormány nem a népszavazással, hanem az azelőtti kampányával megvádolta a határon túli magyar nemzetközösségeket Magyarország és állampolgárai kifosztásának szándékával. Nemcsak a miniszterelnök, de az egész miniszteri kar, azzal riogatott és fenyegetett, hogy jön egy állampolgársággal rendelkező juhnyáj és felhabzsolja az országot. A pillanatnyi magyar kormány, pontosabban annak fője, ebben a kampányban olyasmire is bízott bennünket, hogy őrizzük meg kettős identitásukat, azért szeretné kissé távolabb tartani országát tőlünk, hogy fejlődhessék szabadon a mi kettős identitásunk, amivel eddig valóban nem rendelkezünk. Nem tudom, nem is lényeges, mit képzelt az identitás szó tartalmi, fogalmi jelentésköréről a miniszterelnök úr, de azt feltételezem, nem tudja, hány sorstársammal együtt küzdünk több mint ötven éve önazonosságunk megőrzéséért. Megmondom őszintén, s ezt írtam a levélben is, nevelésének tartottam, éreztem volna egy kitüntetés örvén kiemelkedni ezek közül az emberek közül, fölmagasztalódnán e tudathasadásos igényhez. Ezért hátrítottam el, miközben elnézést kértem, mert amikor Sepsiszentgyörgyön találkoztunk Mádl elnök úrral, futólagos kézzorítása valóban többet jelentett számomra minden jelenlegi kormány által javasolt és érintett érdemrendnél. Aztán ebből lett egy kis cirkusz, ahogy ebben a térségben lenni szokás, ahol az érdemrendeket lesik, és nem visszautasítgatják. Ez is nagyon kellemetlen volt, miközben jól esett, hogy körülbelül háromszáz levél, elektronikus üzenet, telefonhívás érkezett a világ minden sarkából, jelezvén, patetikusan fogalmazva, hogy egységes még ilyen kis dolgokban is a magyar nemzet. San Franciscótól Ausztráliáig, Magyarországról és a régi Magyarország különböző pontjairól érkeztek az odafigyelés bátorító tekintetei. Ezért aztán, amikor a Mádl úr vagy környezete kitalálta a megoldást és megismételte a kitüntetés szándékát, ezúttal az elnök úr által alapított érdemérme odaítélését, amely nem akkora koszorú és nem akkora babérlevél, de számomra mégis többet jelent, azt nem utasíthattam vissza.

Egy játékba csöppentem, és meg kell mondanom nagy öröömre szolgált személyesen részt venni – bennem is van egy kis proccra való hajlam – a Sándor-palotában, egy olyan társaságban, mint a Mount Everest-hegymászó vagy a buffalói orvos, aki névsor szerint éppen mellettem ült a feszengető palotai székben, és jelezte, hogy 35 évvel ezelőtt Amerikában már személyesen megismerkedtünk. Én nem tudtam a Himaláját megmászni és nyolcvan magyar gyermeket sem tudtam az életbe átsegíteni, miként ez a magyar orvos cselekedett, úgyhogy nagyon kicsi fiúnak éreztem magam, mégis átvettem, és igenis tiszta szívvel köszöntem meg a gesztust, amelyet ne ragozzuk tovább, bizonyára csakis azzal érdemeltem ki, mert a másik kitüntetést visszautasítottam. Ez már összekacsintás is volt a jövő felé, amely felé én egyenesen akarok nézni érdemrendeket és érdemérmeket teljesen félretéve és unokáim játszószerévé avatva, csak arra koncentrálni, hogy van néha értelme annak, hogy az ember felemelje a tekintetét, kisimítsa időnként gögtől is ráncos homlokát és gondolkodjék higgadtan és egyszerűen magyar nemzetben is, ami ha még nem is működik jól pillanatnyilag, de leszen majd egyszer.

– A „műveld a csodát, ne magyarázd” intenciójára gondolva kérdézem, hogy milyen gondok és feladatok foglalkoztatják jelenleg, és milyen tervei, dédelgetett álmai vannak a jövőt illetően?

– Amikor barátom nagyanyjától időnként megkérdezték és megkérdezhették volna az enyémet is, most épp min gondolkodik, Erzszi néni? Röviden, tömören csak ennyit válaszolt: én biza ezen a kicsi széken, amin ülök. Hát ülök én is itt egy kis padon, a Keleti-Kárpátok karéjában, egy Esztelnek nevű falucska tornácán, a völgyben. Aki látott már futószőlő levélfonákján megpirkadni napfelkeltét és megvillanni naplenyugtát és szőlőlevél-réseken át tudott nagyon-nagyon messzire látni, mert jövés-menései közben megtanulta, az elhiszi nekem, hogy csupán annyi foglalkoztat: küldhessek némi jelentést időnként a völgyből.

Kistérség és kultúra?

[A mátészalkai kistérség és kulturális helyzetképe (egy lakossági felmérés tükrében)]

Kistérség: „*A települések között létező funkcionális kapcsolatrendszerek összessége alapján lehatárolható területfejlesztési-statisztikai egység.*”, olvassuk a 2004. évi LXXV. törvényben, mint közigazgatási-egység fogalmát. (PAP, 2007: 10) Kultúra: *cultura, ae, f.:* (meg)művelés, találjuk a latin-magyar szótárban, mint szójegyzéket. (GYÖRKÖSY, 1970: 147) Két fogalom, melyek egymás mellé állítva egy kutatás alapját adják. Kistérségi kultúra, így már nem áll távol egymástól az egyébként keletkezési idejükben eltérő két szó.

De milyen kutatással is állnak összefüggésben az említett fogalmak?

Nyugodtan kijelenthetem, hogy az elmúlt évekre visszatekintve a magyar területfejlesztésnek egyik legkurrensőbb témája a kistérségek rendszere, számos megközelítésben, tanulmányban találkozhatunk a témával. (PAP, 2007: 5) Így került érdeklődésem középpontjába a lakóhelyemül szolgáló mátészalkai kistérség, amelynek működését, rendszerét, tevékenységét több esetben is alkalmam volt megismerni. Nem sikerült viszont átlátnom a kistérség településeinek kulturális programjait, és egyáltalán az igényét, ezért nem tudtam képet alkotni a kistérség kulturális életének egészéről.

Kutatásom két részből tevődött össze, első a dokumentumelemzés, ami rendkívül összetett, így csak egy lényegre törő összefoglalót közölnék. Röviden a kistérségről elmondható, hogy a magába foglaló 26 településből kettő városi ranggal bír, területét és lakónépességét tekintve a harmadik helyet foglalja el a megyében. Földrajzi fekvése periférikus, ami hátrányos helyzetének elsődleges forrása. (MEGAKOM) Központja a „Szatmár fővárosa”-ként emlegetett Mátészalka, mely körül mintegy gyűrűszerűen helyezkednek el az egyes települések. (BALCSÓK, 2003: 138)

Kutatásom második, egyben fő fázisa a mátészalkai kistérség lakosai körében végzett kérdőíves felmérés, és annak értékelő elemzése. Ezzel már megadtam vizsgálódásom *célterületét* is egyben, ami az említett kistérség 26 településének 18 éven felüli lakossága, így a kutatás, térdimenzióját tekintve regionális, azaz nem egy településre, hanem nagyobb térbeli egységre kiterjedő.

A kutatás *célja* egy teljes körű véleményfeltárás a kulturális szokásokról a térségben, a lakosság érdekelte tétele kulturális környezetük alakításában, a kultúra iránti figyelmük felkelése és a kívánt változásokat előidéző egyéni ötletek összegzése a lehetséges megoldások, perspektívák felállítására céljából.

A kutatás *időtartama* 2007 ősze, amikor kialakításra került a kérdőív, megterveztük a kutatás stratégiáját, felkészítettük a kérdezőbiztosokat stb. A tényleges lekérdezés időpontja: október 5-7., péntektől vasárnapig tartott. A választás oka abban áll, hogy ebben az időpontokban otthon jobban elérhetőek a lakosok, és a háztartásokkal felvett kérdőíveknél ez meghatározó.

A *kérdőívezés résztvevői* a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Andragógia és Művelődéstudományok Tanszékének II. éves andragógus, és IV. éves művelődésszervező szakos hallgatói (összesen 33 fő) Dr. Juhász Erika főiskolai docens és doktorjelöltjei koordinálásával.

A *kérdőív* 13+1 kérdésből áll, amelyek egyaránt nyitott és zárt kérdések. A zárt kérdések elemzése lényegesen könnyebb, mivel azonban a kutatásom nem csak az egyes szokások gya-

koriságára kíváncsi, hanem az egyén ötleteire, lényegében a véleményalkotásra, ezért jelen kérdőívben nagy hangsúlya van a nyitott kérdéseknek.

A kérdőívezésről a tapasztalatok alapján elmondható, hogy a megkérdezettek többsége készséggel válaszolt a kérdésekre, ritka volt az elzárkózást tanúsító magatartás, épp ellenkezőleg, a lakosok örültek, hogy az ő véleményük is számít, hogy egyáltalán meghallgatják őket.

A háztartásonkénti lekérdezés során, az életkort, iskolai végzettséget tekintve, sikerült változatos adatokat gyűjteni, ami érdekessé tette az elemzést, így mivel az több szempont alapján történt, részletes bemutatásától jelen tanulmánynál most eltekintenek.

A hangsúlyt az igényelt programok bemutatására helyezve elmondható, hogy nagyon sokszínű igények jellemzik a kistérség lakosait, lakóhelytől függetlenül.

A megkérdezettek által igényelt kulturális tevékenységek, programok

A diagramm nagyon jól ábrázolja, hogy milyen kívánt programok jelentek meg válaszként az egyes kérdőívek nyitott kérdéseire. A felsoroltak közül három esetben végzek részletesebb elemzést. Elsőként a színház tárgykörében. Ahogyan azt az ábra is jól példázza, a legnagyobb igény e területen jelentkezik. Hogyan oszlik meg ez az arány a mátészalkai és más települések lakói között? A kisebb községek lakói szívesen ellátogatnának a Városban megrendezésre kerülő előadásokra, de nem jut el hozzájuk kellő időben az ezekről szóló információ, illetőleg nincs aki helyi szinten megszervezné a színházlátogatást. A megkérdezett 140 mátészalkai lakos közül 9 úgy vélte, hogy Mátészalkán nincs színház, mint intézmény, csak színházterem, ezek a meglátások további kérdéseket vetnek fel, amelyek részletes boncolgatása ismét szolgálthat egy kutatási alapot. Így a 131 válaszadó közül 7 fő gyakori látogatója a megrendezett előadásoknak, míg a válaszok 47%-a a „soha” kategóriáját bővítette a színház-látogatottság gyakoriságát illetően. A közölt adatok és a kérdezőbiztosi tapasztalatok tükrében elmondható, hogy nagyobb az igény a színházi műfaj iránt a kisebb községekben, mint „Szatmár fővárosában”. A megoldandó feladat kistérségi szinten: igényfelmérés, programalkotás, összehangolás.

Ami számomra is meglepő, de egyben örvendetes, hogy bár csekély számban, de a hétköznapi embernek is fontos az irodalom. Miért mondom ezt? Nem a könyvtár-látogatási statisztikából, mert az ennek pont az ellenkezőjét bizonyítja. A válaszadók 3%-a vetett fel több olyan programot is, amelyek erre a területre vonatkoznak. Többen tartanak igényt író-olvasótalálkozóra. A kérdésre, hogy milyen írókra gondol a válaszadó, általános válaszok érkeztek. Konkrét neveket nem említettek, nem tették személyfüggővé, mert nem ebben látták a program lényegét, hanem az élményben, amelyet egy ilyen találkozás nyújt. Emellett, főként az idősebb korosztály nevezett meg olyan, az irodalom tárgyköréhez tartozó programot, mint teaest, amely egybekötött egy-egy meghívott, akár helyi, térségi művésszel való beszélgetéssel. De a megkérdezettek egy része szívesen ellátogatna olyan olvasóköribe, ahol előzőleg megbeszélte, elolvasott irodalmi, vagy más tárgyú mű értékelése történne egy, az adott témában érdekelt elemző segítségével. Idősebbek között felmerült az igény felolvasó estekre, és előadóestekre is. A legtöbb esetben nem fejtették ki e tárgykörben konkrét elképzeléseiket a válaszadók, úgy vélték, ez legyen a „népművelő” dolga.

Fontosnak véltem kiemelni a hagyományőrző programokra vonatkozó igények lajstromát, mivel ismét kezd éledni a szatmári ember figyelme múltja iránt. Amellett, hogy egyre több hagyományőrző egyesület alakul, és egyre több programsorozat születik ennek fényében, a térség lakói is egyre jobban ragaszkodnak a népi kultúrához. Ma a fesztiválok világát éljük, főként, ha el akarunk adni a sajtónak egy-egy rendezvényünket. Miért? Mert olyan jól hangzik, és mert az egyszeri ember is felkapja fejét egy ilyen hallatán. Most nem a „valamilyen fesztivál” névvel elkeresztelt falunapokra gondolok, hanem az „egy fesztiválra”, aminek

van egy sajátossága, amitől egyedi, amilyen nincs több a térségben, vagy akár az országban. Szatmár erről híres, mert több ilyen rendezvénye van, amelyek elsősorban a szatmári sajátosságot emelik ki. Miért szeretjük ezen programokat? Mert kapunk egy kis szeletet a múltunkból, és mert azt érezzük, hogy gazdagok vagyunk... kultúrában gazdagok. Valami hasonlót sugalltak a kérdőívre válaszoló kistérségi lakosok, amikor sorolták a következőket: táncházak, néptáncbemutatók, néptánckörök, népdalkörök, helytörténeti bemutatók, népzenei fesztiválok, népdal-estek, szüreti felvonulások, és egyszerűen csak hagyományörző programok.

Hogy miért pont eme három területet emeltem ki jelen tanulmányban? Mert számomra ezekben rejlik egy probléma megoldása, amely a kutatás nyomán vált világossá számomra. Mi a probléma? A kommunikáció hiánya; a színházi előadások iránti igényfelmérés során értem meg, hogy bár egy térségbe tartozunk, de nem tudunk egymásról. 26 település 26 irányban, és nemcsak földrajzilag, hanem információáramlás szempontjából is. Nincs kapcsolat a vidék és a város között, nincs kapcsolat civil és civil között, civil és önkormányzat, civil és lakos között. Beke Pál „*Kistáj, kistérség, vagy éppen 'járás'*” című tanulmányában találkoztam ezzel a problémakörrel, aki rávilágít arra, hogy az egykori járási népművelői munka koordináló, fejlesztő tevékenységének hiánya jellemzi a mai kistérségi rendszert, ebben látja az általam is megvilágított probléma okát. Véleménye szerint a kistérségi szakmai fejlesztő tevékenység szorosan összefügg a közösségi művelődés falusi helyzetével, vagyis a „*falvak közösségi művelődéshez értő szakembereinek létszámával, az ottani intézmények állapotával, felszereltségével és anyagi ellátottságával éppen úgy, mint a bármely környék központját jelentő kisváros művelődési otthonának teljesítőképességével.*” A megoldás egy kistérségi szakmai fejlesztőmunka, amely képes lenne a fenn említetteket összehangolni, a meglévő hiányokat kiegyenlíteni, illetve a helybéli feltételek fejlesztését megtervezni és lebonyolítani. (BEKE 2005)

De akkor hogy jön ehhez a hagyományörzés és az irodalom? Az első összetartó tényező a közös múlt, amely a hagyományainkon keresztül fogható meg, és az irodalom, amely megteremt a kapcsolatot, elindít egy kommunikációt, így lassan elkezdünk beszélni egymással, aztán már figyelünk is egymásra, végül összetartozunk...

Ezután könnyebb lesz az információnak is, mert lesz csatornája.

Irodalomjegyzék:

- BALCSÓK, István** (2003): „Szatmár fővárosa” és környezete. In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 2. szám, 138-152. p
- BEKE, Pál** (2005): Kistáj, kistérség, közművelődés. In: Zempléni Múzsza, 1. szám, 5-17. p.
- GYÖRKÖSY, Alajos** (1970): Latin-magyar szótár, Bp., Akadémiai Kiadó
- MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda** (2005): A mátészalkai kistérség átfogó területfejlesztési stratégiája és programja. Konceptió. Mátészalka, MEGAKOM
- PAP, Norbert** (2007): Kistérségfejlesztés. A kistérségfejlesztés elmélete és gyakorlata Magyarországon a rendszerváltás után. [Terület- és településfejlesztési szakkönyvek 4. kötet] Pécs, Pécsi Direkt Kft. Alexandra Kiadója

Gondolatok a „fürdőben”...

Tusnádfürdő, mint Erdély számos más helye, szakrális tér-időben éli életét. A Bálványosi Szabadegyetemen elhangzó gondolatok így függetlenül attól, hogy megfogalmazzók ennek tudatában vannak-e, messze önmagukon túl mutató jelentőséggel bírnak. Aligha véletlen, hogy Orbán Viktor ott elmondott beszédei most már évek óta hatalmas vihart kavarnak, és a jelek szerint ez most sem lesz másként. A vad örvénylések fő oka, hogy az évszázadok óta brutális de-szakralizációs pályán haladó világ urai megkövetelik minden közbeszélőtől, hogy csakis és kizárólag „politikailag korrekt” értelmezési keretbe ágyazva, és az általuk ehhez kapcsolt fogalmakkal írja le a világot. És az csak természetes, hogy az ezt az uralkodó beszédmódot alkalmazó közbeszélő aligha juthat más következtetésre, mint, hogy ez minden létező világok legjobbika, és, ha akad még egyáltalán teendő, az csak e „szép új” világ legbelső lényegének további elmélyítése. A legbelső lényeg pedig nem más, mint a globális kapitalizmus működési logikájának az emberi létezés minden dimenziójára való totális kiterjesztése, a „liberalizálj, deregulálj, privatizálj” jelszavak „szentháromságának” apoteózisa.

Orbán Viktor azonban minden évben felvetve tekintetét, dacosan toppant, és azt mondja: nem! (Az ókori görögben egyébként az „emberi lény” megnevezésére a tudományban máig is honos „antroposz” kifejezést használták, ami „felfelé tekintőt” jelent.) E tett erkölcsi bátorsága önmagában is becsülendő, de van még emellett néhány olyan mozzanat, amelyet beszéde kapcsán érdemes végiggondolnunk. A világ éppen a globális kapitalizmusnak az egész létezéssel szembenő, minden értéket széttroncsoló ámokfutása nyomán került a ma már mindenki számára nyilvánvaló válságörvényekbe. A most már több mint egy éve végzetesen mélyülő örvénylések eddigi „eredménye” mindössze annyi volt, hogy világot változatlanul uraló pusztító erők minden eddiginél kegyetlenebb módon hátrítják át az általuk gerjesztett válság romboló következményeit azokra, akiknek éppen folyamatos kifosztása vezetett a mai világ-válság látványos kirobbanásához. Ezt hívják ma divatos szóval „válság-menedzselésnek”, melynek lényege tehát, hogy a világ kifosztott népe mértéktelen „hedonizálásának” köszönheti vesztét, de szerencsére a globális tőkestruktúrák, és velük kollaboráló „lokális” politikai oligarchiák, a mindenütt jelenlévő liberális erők vezetése és irányítása alatt, most majd atyai szigorral tanítják meg az elkanászodott népet a „politikailag és gazdaságilag korrekt” beszéd- és viselkedési mód gyors elsajátítására.

Nos, Orbán Viktor két évtizedes politikai pályájának csúcására érkezett a most elmondott tusnádfürdői beszédével, amelyben három döntő fontosságú dologra mutatott rá. Az egyik, hogy bármit is gondoljanak erről a világ urai, a globális kapitalizmus neoliberais pusztításáról „lehullt a lepel”, amit a már említett ó-görög nyelv az apokalipszis szóval írt le. A neoliberais szó-mágia látványosan lelepleződött, a kifosztott világ fellázadóban. A másik, hogy az a politikai „oldal”, (az ún. „baloldalról” van szó!) amely az elmúlt két évtized folyamán, cinikus-gátlástalan módon úgy adott „lokális politikai otthont” e globális kifosztásnak, hogy önmagát, mint a kifosztottak legfőbb, sőt egyetlen lehetséges gyámolítójának mutatta be, végérvényesen megbukott. És a harmadik, hogy a „baloldal” buká-

sának vészjósló drámájából a „jobboldalnak” igen intenzív munkával kell mihamarabb és minél pontosabb következtetésekre jutni. Mindhárom felismerés a mai és jövőbeli világ megértésének döntő mozzanataira mutat rá. Lehullott a lepel, a piaci „varázslat” lelepleződött, a „demokrácia és piacgazdaság” tudományos hókusz-pókuszai mögött a világtörténelem legpusztítóbb diktatúrája és kifosztása húzódik meg. Az eddigi formájában megsemmisül minden olyan kollaboráns politikai erő, amely szociális és liberális szempont „összeegyeztethetőségéről” szóló hazug demagógia paravánja mögött segédkezett a felelősségére bízott emberi közösségek folyamatos kifosztásában. És végül a legfontosabb: ugyanez a sors vár a baloldal bukása után diadalmasan „győzőkre” is, ha nem képesek e tektonikai erejű változások dinamikáját pontosan megérteni, és/vagy hiányzik belőlük a bátorság és becsület, ahhoz, hogy képesek legyenek szembefordulni az eddigi lét-berendezkedés pusztító logikájával.

Orbán Viktor beszédével egyértelművé tette, hogy legalább is belőle nem hiányzik sem az intellektuális, sem az erkölcsi bátorság ahhoz, hogy a megfelelő következtetésekre jusson. Ám, aki csak egy kicsit is figyelemmel kísérte az elmúlt idők fejleményeit, az pontosan látja, hogy mindez aligha mondható el az őt körülvevők mindegyikéről. A tusnádfürdői beszédet jól ellenpontoszza az a széles nyilvánosságot kapott interjú, amit Orbán Viktor nagytekintélyű főtanácsadója adott éppen egy nappal a beszéd elhangzása előtt. Arról, hogy a leendő Orbán kormány a Bajnai kormány (egyébként helyes!) válság-menedzselő lépéseinek nagy részét nem fogja visszavonni, hiszen, azok jól jelzik, hogy ezen a téren nincs mozgástér, és a világon mindenütt ugyanazokat a „fájdalmas” intézkedéseket kell megtennie minden kormánynak. Mindebből világosan kiderülni látszik, hogy Orbán Viktor legdrámaibb összeütközései nem a választások előtti, hanem sokkal inkább az, az utáni tér-időkben fognak lejátszódni.

A fürdő minden hagyományos szakrális kultúrában az anyagi és szimbolikus megtisztulás megszentelt helye. Bízunk benne, hogy a most elmondott tusnádfürdői beszéd ezen ősi igazság újabb drámai bizonyítéka.

MARCZINKA CSABA*

Impériumváltozás fazonigazítással – A pénzuralom történetéből –

(részlet)

XII: Azóta

– *Fejlemények és perspektívák 2000 óta –*
Síklaky István emlékének

A világ nem sokat változott, amióta az *Impériumváltozás* című tanulmányomat 2000 tavaszán befejeztem... Az eltelt évek alatt csupán a globális krízis és az érzelmi-fizikai elnyomorodás vált erősebbé s nyilvánvalóbbá. Közben bekövetkezett egy-két katasztrófa, amely már akkor részben előre látható volt... 2001. szeptember 11-én két eltérített gép becsapódása lerombolta a pénzügyi globalizmus szimbólumát, a World Trade Centert. Az USA – a tisztázatlan hátterű támadást ürügyként felhasználva – megtámadta Afganisztánt, majd Irakot. Ugyanakkor a Balkánon Jugoszlávia – Kis-Jugoszláviaként is – végképp felbomlott és a Szerbia-Montenegrói laza államszövetség is bomladozik... Az orosz birodalom maradványa (FÁK) a reintegráció és a teljes felbomlás között ingadozik. Az EU továbbra is „szívhatja” Szerbiát, miközben – Szaúd-Arábiával, Iránnal közösen – támogatja a boszniai és albániai muzulmánokat. Az USA pedig – miután a szaddámi Irak le-rohanásával regionális nagyhatalommá tette Iránt – kétségbeesetten kapkod. Kínát próbálja semlegesíteni ügyetlen gesztusokkal, miközben „teszteli” Oroszország tűrőképességét. S közben egyre inkább „kihúzza a gyufát” a Balkánon, Közel- és Közép-Keleten és Latin-Amerikában...

A fejlemények – sok szempontból – nemcsak az optimista jövőképet döntötték romba, hanem kétségessé tették magát a jövőt is. A válságok és a különböző (régi és új) járványok terjedése, mind nehezebb kezelhetősége megrendítette a stabilitás és a „biztos receptekbe” vetett hitet. A „szabadpiac” ideológusai mindinkább a riválisnak tűnő irányzatok megbélyegzésére és egymásra uszítására koncentrálnak, érdemi viták helyett. Úgy tűnik,

---

* **Marczinka Csaba** merészen kritikai hangvételű esszéje alapos és sokéves kutatómunkán alapszik.

A különböző irányultságú tanulmányok és forrásmunkák segítségével igyekeznek sokoldalúan megvilágítani a „rendszerátvalósításnak” nevezett fordulat hátterét és következményeit. Elemzése során nem kerül meg a kényes témákat vagy tabunak számító kérdéseket. Igyekeznek nemzetközi összefüggésekbe beágyazni a magyarországi átalakulást. Emellett több vonatkozásban is összeveti a többi volt szocialista országban zajló folyamatokkal. S körültekintő elemzés és bizonyítékok alapján vonja le – általában megalapozott – következtetéseit.

A tanulmány új szempontokat fölillantó, tanulságos olvasmány. S remélhetően hozzájárul a napjainkig kísértő problémák tisztázásához.

Sipos József, egyetemi docens

így remélik átmenteni – akár katasztrófák árán is – ingadozó hatalmi pozícióikat ... A krízis talán még annál is súlyosabb, mint amilyenek az ezredfordulón látszott. Ráadásul az ún. „fejlődő világ” és a felemelkedő Kína is azt a „fejlődési utat” akarja végigjárni, amelyet az USA és Európa már „kitaposott” – újabb környezeti katasztrófákkal s társadalmi válságokkal... Így azonban „bruttosítva” termelik újra a „westernista” zsákutcát. S ennek következtében kicsit hangosabban ketyegnek a „fejlődés” alatti időzített bombák és gyorsabb ütemű a szellemi-morális nivellálódás.

A „hagyományos” perifériás-félperifériás kollaboráns mentalitás mellett felerősödött a konzumálódó („öszönös prostituált” jellegű) és a „bunkósodó”, agresszívan konzumidióta mentalitás is. Ez pedig még erősebb igénytelenséghez és szellemi lepusztuláshoz vezetett. S ezzel párhuzamosan a korábbi intézmények – nemzetállamok, etnikai vagy vallási közösségek – lassan elvesztették maradék presztízsüket, tekintélyüket... E struktúrák kiürülésével pedig a pénz hozott létre új „közösségeket”, pontosabban kényszerű hierarchiákat, illetve globális hálózatokat. A gyári és kereskedelmi láncolatok lassan a nemzetközi politikai szervezeteket is defenzívába szorítják, már-már a politikusokat is „kiszervezve” (vagy beszervezve?) belőlük... Ezen „újhatalmi piramisok” kváziidentitásokat hoznak létre tömegek számára, elfeledtetve korábbi identitásaik maradványait.

A magyar és általában a kelet- és keletközép-európai társadalom és térség „mizériái”, problémái is nagyrészt megmaradtak, sőt nyomasztóbbá váltak. Néhány részleges kivételtől eltekintve (Csehország, Szlovénia) az „európai hátsódóvar” országainak helyzete és pozíciója tovább romlott. Különösen Szerbia, Románia és Szlovákia egyes vidékei szegényedtek tovább látványosan. De Északkelet-Magyarország, Ukrajna egyes területei és Dél-Oroszország kilátásai és lehetőségei is – továbbra is – eléggé behatároltak. Az eladósodás és a munkanélküliség, valamint a strukturális válság a legtöbb országban növekvő gondokat okoznak. Ehhez társulnak a mentális és morális problémák. Ilyen körülmények között a naivan agyonreklámozott EU-csatlakozás sem oldotta meg a gondokat, sőt néhol még tetézte is azokat. Ettől persze még a kívül maradtak továbbra is egymást taposva próbálnak bekerülni... Az Európa-illúziók kívül is voltak olyan rombolóak, mint az unión belül, s aláásták még a szolidaritás maradékát is az „európai hátsódóvar” népei között. Ebből a szempontból a helyzet talán még romlott is a Varsói Szerződésbeli (és KGST-beli) „kedélyes” anyázáshoz képest... Ez a mélyülő megosztottság pedig egyre korlátlanabbul manipulálhatóvá teszi az itteni népeket – még a kisebb régi EU-tagországokhoz képest is!... Mintha tovább sötétedett volna a globális és a regionális látóhatár egyaránt, az eltelt alig félévtizednyi idő alatt.

A legdőntőbb kérdés persze az, hogy mit lehet tenni egy ilyen súlyos szituációban? Főleg Magyarországon, ahol mesterségesen is leszűkítik a lehetséges alternatívák számát... Ahol az „integráció” jelszava is a politikai „elit” még erősebb bebetonozására használódik fel. Ráadásul az itteni hatalmi csoportok – még a térség hasonló vezető csoportjaihoz képest is – általában különösen kollaboráns és országrontó politikát folytattak az utóbbi évtizedekben. Leszámítva a posztjugoszláv és posztsovjet térség bizonyos vezető csoportjait és államait (amelyeknél azonban részben determinálta a helyzetet a nyugati kirekesztés), a magyar politokrácia kevés országot előzött meg a reformok és az „euroatlanti integráció” terén. Így szinte „természetes” a hozomra költekezés, az értelmetlen nagyberuházások és az újabb eladósodás... Ennek árát persze ismét a szegényebb rétegek fizetik, amíg bele nem rokkannak. Közben bomladozik az oktatás és „eszköztelessé” rongyosodik az egészségügy. Lehetne-e ebben a globális, regionális és országos helyzetben (krízisek közepette) valamit tenni?

Igazság szerint mindaddig, amíg a neoliberális „piachívő” irányzat marad a kánon-alkotó és lényegében egyeduralgó irányzat, addig túl sokat nem lehet tenni. Míg a hatalmi centrumokban – ahol legalább elvileg mérlegelnek más lehetőségeket is – korlátozott bármiféle alternatív nézetrendszer felvetődésének lehetősége, nem is beszélve a félperiféria és periféria országairól. A folyamatok negatív trendjét így bajos megfordítani... Bár egy ponton túl – különösen az ökológiai egyensúly megbomlása következtében – már amúgy is késő lesz gyökeres változtatáshoz. Egy adott fázisban már csupán a várható katasztrófa negatív következményeit lehet csökkenteni. Ez persze azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy az „állandó fejlődés” utópiája mellett a „fenntartható fejlődés” koncepciója is megbukott!

Mindaddig, amíg a jelenlegi pénz- és tőkecentrikus, rövidtávú „hasznokra” és profitokra spekuláló kormányzás az uralkodó kizárólagos paradigma, nemigen lehet valódi változásokat (pláne nem fordulatot) elérni. Az egyes államok – főleg a félperifériás-perifériás országok – politikai elitjeinek vezető köreinek lehetőségei a korrekcióra – a globális trendek árnyékában – eléggé behatároltak. Azonban ez sem mentheti fel a félperiféria és periféria uralkodó köreit az önkéntes – néhol ingyenes – kollaborálás felelőssége alól. Vagyis: annak az önfeladásnak a felelőssége alól, ha a magyar „KGST-pincér” az EU-ban „tartalékbiciklis pizzafutárrá” minősül vissza... Tehát mégsem mindegy, hogy ki menyire „lapul szét” ebben a globális „lapos világban”.

Budapest, 2006 nyarán

Egyetemes tudású Ábrahám

Még a török hódoltság végéről való ez a történet, de igen figyelemre méltó nemzeti és vallási büszkeségünk erősítésére ez a további kutatásokat igénylő szenzáció. A nyáron Vácott¹ hangzott el ez az előadás az unitárius székely családból származó fiatalemberről, aki valószínűleg a kolozsvári unitárius kollégiumban tanult. A Magyarországon tartózkodó Bernard Le Calloc² neves kutató, író tartott júliusban előadást Ibrahim Müteferrikáról – oszmán-törökül Egyetemes tudású Ábrahámot jelent –, a Rodostóban száműzetését töltő II. Rákóczi Ferenc tolmácsáról, és a Porta híres, nagy tudású emberéről.

Kolozsvárott született 1674-ben. Az eredeti neve ismeretlen. Szülei valószínűleg székely unitáriusok voltak, fiukat az unitárius kollégiumba járaták, feltételezve, hogy lelkésznek szánták. A „Risalei Islamiye” című török nyelvű kéziratban maradt igazoló művében kitarja lelkét az olvasó előtt. Tekervényes okoskodással sejteti velünk, hogy már akkor, serdülő korában nem helyeselte az unitárius egyház aránylag mérsékelt álláspontját, és inkább a radikálisabb szombatosságra hajlott, amely véleménye szerint az „egyetlen igazi egyistenhit képviselője”. Miért terjedt el ez a hit a székelység körében? Egyrészt a székely nemzetség szervezete idegen testként illeszkedett az erdélyi fejedelemségbe. Hagyományai, jogtudata és a feudális viszonyok, feszülő ellentétek húzódtak meg mindezek mögött.

A szabad székelyek következetesen ragaszkodtak kiváltságaikhoz, melyet a fejedelmi hatalom fokozatosan megnyirbált.

A kívülről ért hatások merev ellenállásba ütköztek.

A székely faluközösség belső élete, az egyén és a közösség viszonya alig változott. Ebből következően közel állt hozzájuk az Ószövetség világa.

A mózesi könyvek világképe az egykori szabad pásztorok, a törzsi szervezet nyomait viselő földműves társadalom eszményeit őrzi. Tartalmazzák a nomádok hagyományos egyenlőségszemléletét, amely születési előjogokat nem ismert, ahol a választott nép koncepciójában tagjai egyenértékűek, melyek mindegyikére egyformán érvényesek a vallási és világi törvények.

Másrészt nagy mértékben segítette a szombatosság terjedését az antitrinitárius gondolat szabad terjedése és az unitáriusok belső ellentéte⁴. Radikális elveket valló prédikátorok százai buzgólkodtak Erdélyben. A köznép is szabadon értelmezte a Bibliát. Bonyolította a képet az erdélyi lakosság nemzeti tagolódása is. A három nemzet hitében is

---

¹ Vácott működik egy Idősek Akadémiája, ahol szerdánként vannak „akadémiai foglalkozások.”

² 1568-tól Dávid Ferenc a kolozsvári iskolában az unitárius vallást hirdette

³ Bernard Le Calloc² legújabb kötete „Az örök peregrinus” (Kőrösi Csoma Sándor életútja korabeli grafikákon és mai fényképeken). A könyv bemutatója ez év június 3-án volt Vácott. A március 15-i nemzeti ünnep alkalmával érdemi elismerésül a magyar kormány a Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt kitüntetését adományozta a tudós tanárnak.

⁴ A Bladrata-féle megalkuvó és a Dávid Ferenc-i hitújító tevékenység között húzódó ellentét

egymástól eltérő sajátosságokkal rendelkezett. Mindez hozzájárult a „zsidózó unitáriusok” hitének terjedéséhez.

Térjünk vissza ifjú hősünkhöz, nézzük meg, hogyan alakult életútja.

„1692-ben, az akkor még dúló háborús események miatt, az alig 18 éves kolozsvári fiút a betörő katonák egy váratlan rajtaütés alkalmával fogságba ejtették.”⁵

Isztambulba hurcolták és a rabszolgapiacon jó pénzért eladták.

Az első évek borzalmasak voltak számára. Egy durva kegyetlen emberhez került. Ezért igyekezett hallomás alapján megtanulni törökül, mivel nem jutott könyvekhez és az arab írást sem ismerte.

„Az értelmes kolozsvári fiatalember rövid időn belül megértette a török nyelv ragozási szerkezetét, miután észrevette, hogy tulajdonképpen olyan, mint a magyar nyelv.” Azt is belátta, hogy a nyelvtudás még önmagában nem elég a rabszolgasorsból való felszabaduláshoz, elhatározta, hogy áttér az iszlám hitre, amely közel állt a radikális unitárius látásmódhoz. A Korán ugyanis megtiltja, hogy mohamedán más mohamedán rabszolgája legyen. „Rövidesen belépett az Udvar szolgálatába magyar fordító-tolmács minőségben, és megkapta az efendi címet.” Szinte nélkülözhetetlenné vált a porta számára. Nemcsak tolmácsként ténykedett, hanem a szultán bizalmas küldötteként diplomáciai feladatokat is ellátott. Ebben a minőségben került kapcsolatba II. Rákóczi Ferencsel is, és egészen haláláig összekötő tisztként tevékenykedett a Porta és Rodostó között. Műveltségénél és ügyességénél fogva hozzájárult Törökország szellemi életének ébredéséhez, és az oszmán művelődés fejlődéséhez. Nehéz elhinni, hogy ez a 18 évesen elhurcolt fiatalember komoly szerepet játszott a török birodalom korszerűsítésében.

Pedig ösztönzésére Ahmet szultán és nagyvezérei a török haderőket európai mintára kezdték átszervezni és felszerelni modern eszközökkel, ezt elősegítendő rendszabályokat is bevezettetett. Ibrahim ugyanis jól látta, hogyha Törökország nem akar alulmaradni, akkor a felzárkózáshoz új hadászati taktika is szükséges.

„Akkor átadta a Portának mindazokat az adatokat, amiket az évek során összeszedett.” Gondolt az értékek fennmaradására is. Ő alapította a török nyomdaipart. „Ez nem ment könnyen, hiszen a vallási körök ellenállását is le kellett győznie, a második akadály, amit szintén le kellett küzdenie, az írnokok, kézzel írók, másolók, kalligráfusok, illusztrátorok és miniatűrfestők népes és befolyásos tábora volt.”

Az ő általa nyomtatott könyvek megtalálhatók a Török Nemzeti Könyvtárban. Összesen 17 ősnymtatvány található belőlük 1729-1742-ig (török-arab szótár, Cselebi útleírásai és földrajzi művei; utolsó kiadványa a kétkötetes perzsa nyelvtan volt.)

1742-ben hunyt el. Örökösei hamar túladtak az értékes hagyatékon.

„Így tűnt el a magyar származású tudós vállalata, a modern török művelődés első nagy teljesítménye, és vele együtt Rákóczi Ferenc jóindulatú tolmácsának emléke”, zárta újdonságerejű előadását Bernard Le Calloc’h.

Szükségét érzem, hogy itthoni (erdélyi) és törökországi kutatások révén fedezzük fel ezt az unitárius szellemiségű magyar embert, fiataljaink okulására.

---

⁵ Az 1690-es években a török még portyázott Erdélyben, mely a Habsburgok és a török Porta közé szorult. Thököly Imre például török és tatár csapatokkal Erdélyre támadt.

Egy igaz pásztor emlékezete

Sokan gondolják úgy, hogy a nagy embereket a történelmi helyzet szüli és az írott történelem tarja számon, de ebből csak az első tétel lehet igaz. Akadnak lelkes fanatikusok, lángszavú szónokok, okos stratégiák, számító szerencsevadászok, akik megragadják a sors egy-egy ritka pillanatát, hogy beírják nevüket az öröklétbe. Másokat a tenni akarás, esetleg a gátlástalan hatalomvágy, vagy a bűnözői hajlam röpít a politika csúcspontjaira, s miként Herosztratosz, az epheszoszi Artemisz szentélyt magamutogató önjelölt hírességként felgyújtó varga neve is fennmaradt a tiltás ellenére, a kártékony szörnyetegek tetteit is konzerválja a história.

Másokat – mint a szent emlékü Mindszenty bíborost – a makacs magyarsága és még makacsabb kereszténysége sodorta méltatlanul megalázó, majd mártírrá nemesítő helyzetbe, örök emléket állítva a meg nem alkuvó emberségnek, a mélyen elkötelezett vallásos hitnek.

A nagy történelmi viharok mindig kitermelik a maguk Savonaroláit, Kapisztránjait, Dávid Ferenceit, akik gyarlóságaik korlátait messze túllépve nőnek fel egy-egy nagy esemény zászlóvivőivé, életüket sem féltve és kímélve, hogy hitük szerint tegyék, amit küldetésadatuk diktál.

De számosak, vagy inkább számtalanok azok a névtelenségre ítélt hétköznapi hősök, akiknek emberi nagysága, hite, kitartása, pozitív kisugárzása nem kisebb, vagy alig kisebb, mint a nevesítetteké, csak őket elfedi az ismeretlenség homálya, mert kis közösségekbe zárva, csendes szívóssággal őrlik fel életüket, tehetségüket embertelen helyzetekben, ellenséges légkörben, másokért, a hitükért, a keresztény eszme, az unitárius, az egyéb protestáns vagy éppen a katolikus gondolat megvalósulásáért, a szeretet átmentéséért a jobb és boldogabb időkre.

Az unitáriusokra gyakran sütik pejoratív jelzőként a pragmatizmus bélyegét, de mint sok más, ez is csak egy sztereotip féligazság. Lehet-e ésszerű magyarázat arra, hogy egy művelt és tehetséges fiatal ember, aki fiatalon élte át a náciizmus, a világháború és a bolsevik diktatúra hitrendítő, vallásellenes borzalmait, miért választja éppen a papi hivatást. Szerencsére az isteni egységet hirdetőkre sem csupán a racionalizmus jellemző, miként a világot is legalább annyira rendezik és mozgatják pozitív érzelmi és emocionális erők, miként az ésszerűség vagy a gazdasági kényszer, netán az emberi gyarlóság.

Hogyan is lehetne másként, hiszen Bajor (Beckenbauer) János (1922-1998), a kolozsvári vasúti gépész fia, éppen az erkölcsileg, lélektanilag legbonyolultabb időkben cserélte el elődei katolicizmusát unitáriusra, sőt a Ferenc József Tudományegyetem teológiai karán végzettséget szerezve éppen 1944-ben lett Erdélyben táborigazgató lelkészé, majd az újabb területi elcsatolást követően anyaországi unitárius pappá. Diplomáját a Debreceni Egyetemen honosította 1947-ben, s kevéssel ezután a budapesti Nagy Ignác utcai templomba tette le esküjét, hogy a legembertelenebb vallásüldözések idején papi talárt ölthesen. S tette mindezt az igazán emberpróbáló 1950-es években.

Ezek után joggal gondolhatná bárki, aki nem ismerte, hogy ezt az embert valamiféle dózsai szilárdság, szikáran konok, vasfába faragható erdélyi keménység, netán a márciu-

si ifjak örök forradalmi lobogása hevítette, esetleg titkon altruista, mártír sorsra vágyó *csakazértis szentet* tisztelhetünk benne? De nem. Egyik kép sem illik rá. Keménység, konokság, ha volt is benne, azt ügyesen elrejtette a malaclopó papi palást zugaiba, s szinte naiv, szinte gyermeki derűvel, vidám, nyugodt, csöndes, szeretetre méltó bölcsességgel mosolygott bele a magyar valóság súlyos évtizedeibe, hol itt, hol ott teljesítve lelkipásztori szolgálatot Füzesgyarmattól Kocsordon át jutván el végül a végállomásává lett debreceni parókiáig, ahol megismerhettem.

„Hasonló a hasonlónak örül”, tartja a római közmondás és ennek igazságát ismeretségünk gyakori csomópontjai, a hosszú baráti beszélgetések sokszorosan megerősítették. Magam is hosszú, kacskaringós utakon jutottam el a dogmák nehezen emészthető világától az unitárius gondolkodás mindenek vizsgáló, kicsit szkeptikus, kicsit kritikus és kétkedő, de mindenek felett toleráns, szeretetelvű, alulról építkező, tudáscentrikus, demokratikus világáig, a kicsiny Hatvan utcai szeretetközösségig. Szertelen serdülő lányomat szerettem volna valami olyan hittanra taníttatni, ami nem formálja bigottá vagy skizofrénné, mégis megadja számára azt a belülről jövő nyugodt melegséget és világosságot, amit Isten közelsége és a jézusi szeretet nyújt. Ennek persze ára van, nagy ára. Errefelé ismeretlen a feloldozás, a hívő maga viseli a terhét minden döntésének és tettének. Nem kis felelősség, de talán jobban segít megtalálni váratlan krízishelyzetekben is a helyes ösvényt, ha nincs sűrűn körülbástyázva útjelzőkkel, viszont zsinórmértékül adja útravalóul az ésszerűség mellé a mindenek felett álló humanisztikus emberséget és szeretetet.

Kevéske szorongásom is elmúlt, amikor Bajor János tiszteletes úrral – János bácsival – beszélgetésbe elegyedtem és röpké egy óra alatt – mint később annyiszor – bekalandoztuk a mindenséget a Taotól a szektáig, a sámánizmustól a buddhizmusig, a világmindenség titkait feltáró tudományosságig. Örült, hogy én is hallgatom a lányomnak tartott igen rendhagyó biblia óráit, amitől aztán végleg otthagadtam az órákat követő beszélgetésekre, annyira lenyűgözött a műveltsége, a szavaiból és egész lényéből áradó mágikus emberség, vagy talán méginkább istenarcúság. Volt abban a hittanban minden, amit az emberség kultúrtörténete, tudományai és filozófiái világra szültek, tele okos, kihegyezett tanulságokkal, színes, érdekes tudnivalókkal, elgondolkodtató, de talán soha meg nem válaszolható kétségekkel.

A Bajor házaspár ajtaja mindig, mindenki előtt nyitva állt, s a festményekkel, könyvekkel, ódivatú bútorokkal barátságosan berendezett szoba – ami egyszerre volt iroda, gyülekezeti társalgó, szeretetvendégségek színhelye – vendégváró hangulatával, barátságos és időtlen polgári atmoszférát sugárzott. Különösen a pipaszó mellett zajló beszélgetések sajátos hangulata során érezte úgy a vendég, hogy varázsütésre kilép a múltó időből. A lelkészné, Emma néni – akinek akkorra már a párkák teleszótták a haját ezüstsálakkal – ott sertepertélt élete párja körül, bele-bele szólt az eszmeceسرékbe, máskor hallgatott egyetértően bólogatva és ha csak tehette, megkínálta valami aprósággal a számukra mindig kedves vendéget. Bár hányatott sorsuk érdekes epizódjai elő-előbukkantak a múltból, nem volt azokban soha gyűlölet vagy keserűség, csupán derűs megbékélés a sorssal, ami rájuk méretett. De még ezekből is kibújt lépten-nyomon az anekdotázó derű.

János bácsival könnyű volt bekalandozni a világot, hiszen éppoly élvezettel mesélt ifjúkora erdélyi emlékeiről, a kincses Kolozsvár egykori apróságairól – amit csodákká érelett a gyermeki fantázia, a soha teljesen el nem múltó honvágy, a nosztalgia és a szeretet –, mint az indiai út során megtapasztalt keleti konyhaművészetről, a japán étkezési és viselkedési szokásokról. Nemigen lehetett eldönteni, hogy egy tudós gasztronómus, vagy egy néprajzos világutazó, netán egy könnyed stílusú vallásfilozófus ül a kedvenc karosszé-

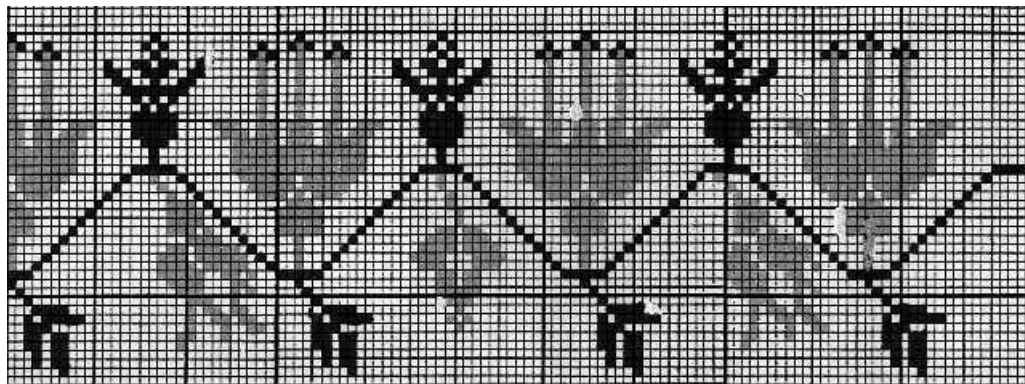
kében, amikor mesélni kezdett oda-oda szólva kedvenc kis sárga kanárijának, aki ott ugrott az ablakra akasztott ketrecben és időnként énekével kísérte a színes történeteket.

De János bácsi tudott valami más is, akárcsak a keleti bölcsek – akiknek a hallgatása sokszor beszédesebb, mint egy harsány szónoklat –, meghallgatni másokat. Ritka adottság kapkodó korunkban nyugodt kíváncsisággal figyelni arra, ami a vendégből kikívánczik. Ebből aztán hosszú-hosszú izgalmas beszélgetések kerekedtek, amiknek hevében bizony sűrűn lelepleződött, hogy a lelkész is ember, aki szívesen lép ki a rá szabott hivatalos keretből és profán, de mindig derűs és szeretetteljesen bölcs véleményeivel fel tudja csigázni az érdeklődést. Mint sokszor megjegyezte, az unitárius gondolkodást direkt neki találták ki, s ő biztos tudja, hogy sok millió ilyen ember szaladgál még ebben a hazában, aki legalább annyira unitárius mint ő, legfeljebb nem tud róla.

Prédikációi a szónoki művészet gyöngyszemei lehetnek volna, oly okosan, mesterien szőtte a szót, formálta a gondolatokat megható, máskor megrendítő, vagy mélyen elgondolkoztató harmóniává, s bár mindig átütött rajtuk a biblikus igék, a jézusi gondolatok ereje, mértéktartással elegyítette az egyházi, a művészi, a világi stíluselemeket és mondanót, rendszeresen kikacsintva a napi élethelyzetekre. Aki hallgatta, úgy érezte, mintha a lelkéből szólnának, mintha ő is ezt akarná megfogalmazni, bár aligha lenne képes ilyen szépen formába önteni a gondolatokat.

Amikor provokáltuk, hogy miért nem mutatja meg magát a nyilvánosság felé jobban ez a kicsi, de csodálatos, magyar földön született keresztény vallás, derűsen leintett: „Nem vagyunk térítők. Aki ide akar találni, az úgyis megtalál, ahogy ti is. Az ajtó nyitva áll.” Ennyivel elintézte buzgóságunkat, legfeljebb hozzáfűzte még, hogy „A hitet nem lehet és nem is szabad erőltetni, belső igény kell hozzá, mert ha az nincs, akkor üres formává, szenteskedő képmutatássá silányul, annak meg mi értelme.” Mindnyájunk ifjúkori Dobó várkapitányának „inkább kevés oroszlán, mint sok nyúl” igazsága rejtőzött szavaiban.

Aztán egyszer csak – 10 éve már – elment, ahogy élt, olyan csendben, észrevétlenül, olyan nyugodt derűvel az arcán. Pedig szenvedett, sokat szenvedett, hiszen ágyhoz kötötte hónapokig a betegség, kisebesedett bőre a felfekvéstől, egybemosódtak számára a napalok és éjszakák. Az udvarbeliek és a szerető feleség gondozták és sűrűn zarándokoltak el hozzá a hívek, hol ez, hol az, hogy behozzák neki az utca illatát, a világ híreit, amelyik rohan a maga kíméletlenségével darálva az időt és az emberi életet. Csak az emlékeket nem képes elmosni, ha azt írásba önti valaki okulásul. Hát ezt tettem, mert az ilyen névtelen csodatévők nélkül, tudásuk, szívós emberségük és szétsugárzó szeretetük híján sokkal szomorúbb lenne ez a magából kifordult, eszetlenül rohanó világ.

Unitárius vallás és kereszténység

(reflexiók Száraz Miklós György cikkére a Magyar Nemzet-ben)

Az unitárius vallásnak mindenképp sajátos helye és szerepe van a magyar történelmi vallások között. Persze: mit jelent a „történelmi vallások” kategóriája?

Mindenesetre: az unitáriusok (másutt antitrinitáriusok) képviselték a legkövetkezetesebben a keresztény vallások között a valódi egyistenhitet. Ők már a Szentháromság tanát, a „hármasság egységét” is politeizmusnak érezték!... Hogy hatott-e rájuk az iszlám és a judaizmus következetesebben monotheista tanrendszere? Valószínűleg igen, bár talán elsősorban mégiscsak a reformáció vallási reformmozgalmának belső logikáját vitték el a legradikálisabb konzekvenciáikig...

S talán az sem véletlen, hogy az unitárius reformáció épp a régi Magyarországon, annak is leginkább erdélyi, partiumi és alföldi területein vált jelentős és tartósan jelenlévő vallási közösséggé. Hisz a XVI. században itt ért össze, ezen a tájon a nyugati és a keleti kereszténység, valamint az iszlám világa. Ráadásul egyéb vallási kisebbségek vagy autonóm közösségek (pl. zsidók, habánok, örmények) is elég nagy számban vándoroltak ide. Szerintem e tényezőknek is döntő szerepe van az unitárius vallás itteni elterjedésében és meggyökeresedésében.

Az is fontos volt persze, hogy már az 1568-as tordai országgyűlés elfogadta a négy „bevett vallás” (katolikus, református, evangélikus, unitárius) szabad vallásgyakorlatát. Igaz, e toleranciának voltak korlátai: az ortodox (görögkeleti) kereszténység nem lett „bevett vallás”, a szombatosokat (zsidókeresztényeket) sem fogadták el, ráadásul a „bevett vallások” – Erdélyben főleg a reformátusok – egymás rovására is próbáltak téríteni, sokszor erőszakkal is. Azaz – János Zsigmond sikertelen kísérlete után, aki az unitárius vallást próbálta uralma végén vezető irányzattá tenni – fokozatosan a kálvini reformáció, a református vallás vált az erdélyi fejedelemség vezető vallásává. Az evangélikus irányzat nagyrészt a német lakosság vallása lett, az ortodoxia pedig a románoké és szerbeké, míg a katolikus és unitárius vallás terjedését ekkor már – különösen 1606 után – kifejezetten akadályozták a fejedelemség területein. A vallási türelem persze – különösen a nyugaton dúló vallásháborúkhoz képest – jelentős volt, de nem jelentett teljes vallásszabadságot.

Az unitárius vallás ezután már egyértelműen egy – a reformáción belül – kisebbségben maradt vallási közösségként élt tovább. De így is sikerült – kompromisszumokkal – egyházzá szerveződnie és az 1638-as dési egyezség Erdélyben garantálta „bevett vallás” státusát és a szabad vallásgyakorlatot. S az unitárius közösség ezután is jelentős szerepet játszott az erdélyi politikai és szellemi életben. Nyugatabbra, a királyi Magyarország területén már nem alakult ilyen szerencsésen az unitáriusok sorsa: e területeken – elsősorban a gyakran erős ellenreformációs térítés következményeként – sokszor kellett szinte a semmiből újjászervezni a gyülekezetet. E területen főleg a katolizálás ritkította jelentősen az unitárius gyülekezetek taglétszámát.

Ugyanakkor – Száraz Miklós Györgyhez és néhány más érdeklődőhöz, kutatóhoz hasonlóan – érdekes lenne alaposabb elemzéssel megvizsgálni a zsidó ortodoxia (rabbini-

kus judaizmus), az iszlám egyes irányzatai (pl. szufizmus), vagy épp a keleti kereszténység egyes „eretnek” irányzatai (pl. monofiziták, bogumilok) hatását az unitárius vallásra, különösen Dávid Ferencre. Hasonlóan a XV-XVI. század fordulójának Spanyolországához némileg, a majdnem egy évszázaddal későbbi Erdélyben (és részben a királyi Magyarországon és a Hódoltság területein is) több kultúra és vallás hatott közvetve vagy közvetlenül egymásra. Sok tekintetben e kölcsönhatás terméke maga az unitárius egyház is. Igaz, Erdélyen kívül, a magyarországi területeken csak 1848-ban vált igazán egyenjogúvá a katolikus és a református vallással az unitárius gyülekezet, melynek szellemi központja azonban mindvégig Erdélyben maradt.

Bajor János, leképez

BÍRÓ JÓZSEF

Magyarország

meg cson kí tott ... csu
pasz ... cse cse mő te tem ... : e
mész tő gö dör ben

Rettenet ne szü – ... – ...

on - ko - gén ... sejt - je -
im ... ap - rán - ként ... da - ga - na -
tok - ká ... szer - ve - ződ - ...

Confession

immár' ... közös ... a ...
vérünk ... : olyan ez ... mintha ...
a ... : **H A Z Á M** ... : volnál

Megfordult a felhő

Viharzik. Szállnak a bokrok;
gyökerük sír hangtalan.
A felhők szürke kontya
hull. Az ég csillagtalan.

Szökik a fény, menekül
a Nap, megfordult a felhő,
a mindenség kék lánggal ég,
mint erjedt pálinka seprő.

Kigyulladt a mély horizont,
villámlik. Szél-csikó vágat
a végtelen puszták fölött,
neki a harsány világnak.

(Budapest-Csepel, 1974. szeptember 9.)

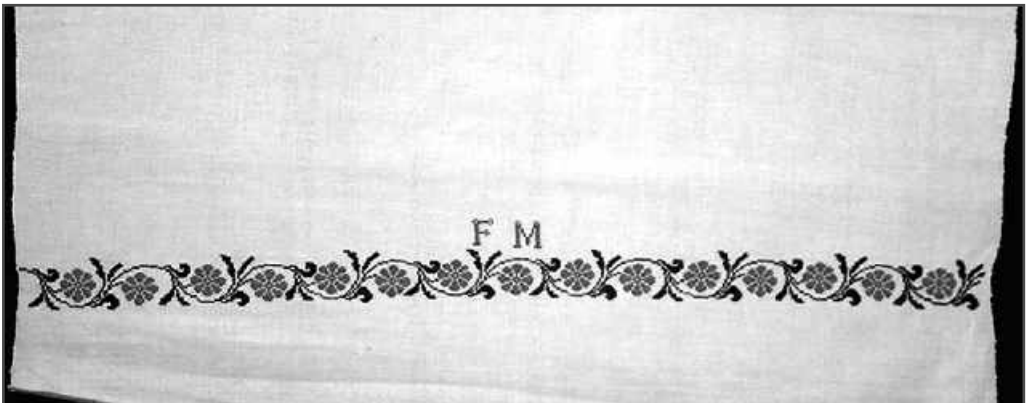

*Csikai Márta:
Folyóanya gyermekeivel (Vásárosnamény, Szabadság tér)*

Üdvösség

*Barcs János
Fekete verse alapján*

Fekete nappalok
fekete képek
fekete emberek
fekete lélek
fekete éjszakán
fekete csillag
fekete kezekben
fekete holnap.
Fekete szemekben
fekete könnyek
fekete délután
fekete ünnep.
Fekete házakon
fekete ajtó
fekete szobában
fekete padló.
Fekete hajnalok
fekete ködben
fekete regényünk
fekete könyvben.
Fekete zongora
fekete ének
Adj Úr Jézus üdvösséget

Táncot jár a Hold

F H-nak és P T -nek

Kalászerlelő nyár volt,
én fáztam és égig nőttek
a jegenyék. A Vas-hegyen
túlra, szelíd völgyekbe
vágytam, ölelkezni; füvek,
emlékek illatában
a tengerzöld otthonok
között. Apostolod voltam
s lettem megváltód a
fájdalomban: hittem
őzbarna szemeden
még táncot jár a hold.

Tisza-Szamos torkolata Vásárosnaménynál

„Eddie Murphy kocsjában mindent szabad!”

Akartok hallani egy baromira érdekes történetet? Mozivászonra kívánczót? Ábrahám Péter festőművész egy hedonista élvhajász, és büszke rá. Sziporkázó személyiség, aki káprázatos luxúsiéletet él, drága ruhákban, drága autókban, drága nőkkel mulatja az időt. Mr. Életművész celeb is meg nem is. Mindenesetre külföldön jóval ismertebb, mint hazánkban.

Péter művész úr rendszeres meghívásoknak tesz eleget a világ minden táján, pazar kastélyokban és a legfényesebb galériákban fordult már meg, így jutott el Párizsba, Bostonba és Argentínába.

„*Én nem egyszerűen élem az életet, én falom az életet, és sose bánok meg semmit*” – meséli Ábrahám Péter pismányhegyi rezidenciájának szalonjában, ahol a festőművész barátai – számunkra elérhetetlen közéleti személyiségek, politikusok és üzletemberek – italoztatnak, pókerozgatnak néhanapján.

„*Nyughatatlan ember vagyok, nem bírok sokáig egy helyen maradni, utaznom, látnom, költenem kell. Ez olyan olthatatlan kényszer, mint az alkoholistának a rendszeres italellátás utáni sóvárgása. Évente váltok új autót, volt már nekem Cadillacem, Corvette-em, és egy Mustangom is. Most egy Chevrolet SSR-rel furikázom, ami kicsit hangos és zabálja a benzint, de ennyi kell. Amíg más lemegy egy tank benzinnel a Balatonra, én kiállok a garázsból. Mikor elindítom és bőgtem egy kicsit a motort, olyan, mintha egy oroszlán morogna fel. Ez a kocsi volt az álmod, de mivel Magyarországon nem kapni Beverly Hills-ből kellett hozatnom. Megengedhetem magamnak, hogy az álmaim az utolsó szögig passzoljanak. Ha egyszer elterveztem, hogy milyen autót akarok, meg is szerzem. Azt már csak a kocsi adatlapjáról tudtam meg, hogy álmaim autójával nyolc hónapig Eddie Murphy furikázott. Ha szeretném a filmjeit, még fel is villanyozott volna, hogy a gumik egykor a Rodeo drive-ot koptatták alatta.*”

A kincsek és ritkaságok sora még nem ért véget: Péter műtermében riasztóval felszerelt üvegtárló alatt őrzik John Lennon egyik felbecsülhetetlen ereklyéjét, egy gipszlenyomatot.

„*1961 március végén a Beatles Hamburgba érkezett, és júliusig ott is maradt. Ekkor írták alá első nagy kiadójukkal, az EMI-jal való megállapodásukat, és ebben az időben találkozott John Lennon egy német lánnyal, Brigitte Bauerrel, akivel közösen készítették el a »művet«.*

A gipszlenyomaton John Lennon és Brigitte Bauer lába látható, melynek oldalait és felső részét tőlük származó kréta-és pasztell rajz borítja. Szívek, virágok, német és angol zászlók. Lábnymaikba dedikációt helyeztek el. Az idő, dátum, és hely Brigitte lábnyomában látható. A gipsz tetején látható egy félig égett gyertya is, ami arra enged következtetni, hogy a pár rituálisan megszentelte a remekművet. Ezt az egyedülálló ereklyét 1973-ban egy rajongó fedezte fel egy hamburgi ócskapiacon. Miután megvette, Budapestre hozta, és bagóért eladta nekem.”

Sose feküdj le a cselédeddel, mert másnap már nem takarít rád

Sajnos, így van. Néha a kegyetlen sors arcul csapja a pénzszerzés királyait is: tavaly májusban napvilágra került egykori cselédjének könyve, melyben kitergegette a művész legintimebb titkait. A festőművész hiába próbálta megtalálni a kiadót, és rajtuk keresztül egykori hálátlan alkalmazotját, minden próbálkozása kudarcba fulladt.

„A sztori lassan amerikaivá válik: festő, pénz, árulás, bosszú. Igaz, hogy haraggal váltunk el, részemről alapos indokkal, nevezetesen, túl gyakran kaptam rajta, hogy hallgatódik, sőt a dolgaim között kotorászik, és amikor fülön csiptem, abszurd módon takarításra hivatkozott. Aztán megszegtem a cselédtartás első szabályát, nevezetesen azt, ami arról szól, hogy sose feküdj le a cselédeddel, mert másnap már nem fog kitakarítani. Egyszer-kétszer ágyba vittem, és másnap már a törülközőmet használta. Nevetséges volt ez a könyves bosszú, de túléltem. Még az sem rázott meg nagyon, amikor pofátlan módon küldött belőle egy dedikált példányt. Én elnyúhatetlen ember vagyok, és kevés ahhoz egy cseléd, hogy elszomorítson. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy hangulatember vagyok, ami annyit tesz, hogyha odakint borult az idő, mindenki ellenség, és elbújok a sarokba, viszont ha süt a nap, és csiripelnek a madarak, a legnagyobb csapást is elviselem” – meséli Péter.

Egyedi művei önmagukban fémjelzik alkotójukat

A hiteles művész ismérve, hogy műveit akkor is felismerni, ha nincs aláírva a neve. A villa minden helyiségében, ízléses rendben a festő munkái függnek a falakon, melyek kizárólag háromszög formában születtek. A védjegyévé vált háromszögfestmény számos kiállításon beazonosítható, mert kizárólag Péter alkalmazza ezt a technikát.

„Én sem voltam mindig művész, de már fiatalabb koromban is helyén volt az eszem: hazánkban kevesen tudják, hogy a nyolcvanas években virágzó moncsicsi lázat nekem köszönhetik, mert én hoztam be az országba elsőként. Akkor még nem sejtettem, hogy az a suta kis szördög alapozza meg a jövőmet.”

A Moncsicsi-guruként induló Ábrahám Péter kortárs avantgárd festő- és szobrászművész a Budapest melletti Vecsésen született 1955-ben – kezdi Prof. Dr. Losonczy Miklós művészeti író. Már gyermekkorában olyan meghökkentő, gondolatébresztő rajzokkal, játékokkal lepte meg szűkebb környezetét, hogy azok előrevetítették későbbi, a képzőművészettel való elkötelezettségét. A „Senkihez sem hasonlítani!” – művészi elvet szem előtt tartva, az akadémiai képzést elvetette, megkezdett iparművészeti tanulmányait (öt-ös szakon) abbahagyva – iparművész édesapja segítségével – önképzés útján fejlesztette tudását. 29 évesen Argentínában új grafikai-festői eljárásokat tanult, pár évvel később Párizsban, Michel Gyarmathy Folies Bergere-ében a díszleteket tervezte és festette. A csatornán átkelve, London Soho-jában átélhette a fiatal művészek sanyarú helyzetét. Ekkortájt művészetének középpontjában a másik nem, az ÖRÖK NŐ állt. Művészi filozófiájának lényege az ún. „magas művészet” (grand art), az elit kultúra és a mindennapi élet, a tömegkultúra kölcsönhatása, s a köztük lévő határok lerombolása illetve újrateremtése. Munkái ironikus jegyek hordozói. Számításba veszik a reklám hódító erejét, a banalitást, a nagyvárosi élet képi szlogenjeit. Művészi mondanivalójával, utal fogyasztói társadalmunk fonásáigra.

Titánember

„Amikor tavaly novemberben hetekre visszavonultam műhelyembe, mindenki azt kérdezte, hogy áruljam már el, min dolgozom ilyen nagy titokban? Mivel nem szeretem, ha a leendő gyűjtők, érdeklődők részleteiben, vagy darabonként látják a munkáimat, várniuk kellett. Mikor bemutattam a legújabb kollekcióm, már kész volt mindegyik, és felsorakoztattam őket a kertben, háttérben a medencével. Lehullt a lepel: titánium kerti szobrokon dolgoztam, melyek egyediek, anyaguknál fogva elnyúlhatetlen, örök darabok, gránitelemekkel. Nem korrodálódnak, értékük viszont egyre emelkedik, hiszen certifikálva, dedikálva vannak.”

Természetes szobrok

Ábrahám Péter természetes szobrokat készít – meséli Dr. Vadas József a művészettörténeti tudományok kandidátusa. Szinte sziklaszerűen szeszélyes alakú, szabályos gömbjével termést formázó, gondosan megmunkált felületei jóvoltából faágszerűen plasztikákat, amelyek kifejezetten szabad térben, fák és bokrok között érzik jól magukat, ott érvényesülnek. A „zöld program”, a ma oly divatos ökológiai szemlélet a művészetben is hódít. Nem Ábrahám az egyedüli szobrász, aki műveivel a természet szépségét, védelmének fontosságát hirdeti. Kollégáinak többségét az jellemzi, hogy hasonulni igyekeznek a környezethez: olyan plasztikákat készítenek, amelyek anyagaikkal vagy formáikkal (esetleg mindkettővel) szinte belesimulnak a tájba. Olyan is akad, aki maga kelt természetes anyagokból természetes illúziót. Ábrahám Péter nem ezt az utat járja. Az ő munkái hangsúlyos darabok: felhívják magukra a figyelmet. Miként a magányos sziklák, amelyek régi idők otfelejtett tanúi a zöldellő vidéken.

Jó pásztor-e a *Bonus pastor*?

Szórakoztató lektűr, művelődéstörténeti krimi, magyar Da Vinci-kód? Nem tudom melyik meghatározás illene pontosan *Kincses Zoltán* első regényére, a *Bonus Pastor*-ra (alcím: A gyilkos örökség). Könyvek esetében gyakran elkoptatott közhely a letehetetlen szó, ám e sorok írója valóban nem bírta abbahagyni az olvasást, s nemcsak a fordulatos cselekményszövés – a hihetetlenül izgalmas nyomozás –, hanem a szerzőt jellemző bővérű humor és a regényben fellelhető magyar művelődéstörténeti érdekességek miatt sem. (A sorok írója miután befejezte az elég sűrűn szedett 258 oldalas könyvet, odaadta a művet feleségének, s ezzel nagy hibát követett el. Ugyanis már este nyolc felé járt az idő, s *Kincses Zoltán* regényét az asszony sem bírta letenni.)

De miről is van szó tulajdonképpen? A homouision vagyis egylényegülés hívei üldözik a kötetben a homoiusionistákat, vagyis, akik tagadják a szentháromság tanát, tehát nagy valószínűséggel: unitáriusok!

Persze, mondhatnánk, ismerjük a történelmet, volt része az üldözésben a múltban magyar, svájci, német unitáriusnak egyaránt. De *Kincses Zoltán* könyve a jelenben játszódik, pontosabban Amerikában. Legalábbis itt kezdődik a regény, itt él a könyv egyik főhőse, Adam Hartel, aki a bostoni egyetem vallásfilozófiai és vallástörténeti tanszékének professzora. Adam (nem véletlen a névválasztás nem először és nem utoljára a történetben) előadásai – köszönhetően a nemrégiben megjelent és rendkívüli sikert aratott *Da Vinci-kód* című könyvnek – egyre népszerűbbek, és az érdeklődő egyetemisták sokszor előadás után is ott maradnak egy kis eszmeceserére. Adam nem csak szuggesztív előadó, de kisportolt, egyedülálló férfi, akiért rajonganak diáklányok. Adam tehát sikeres, és álmlában sem gondol rá, hogy egy szép napon ismeretlen tettesek brutális kegyetlenséggel meggyilkolják az édesapját; megölik volt feleségének, Eve Hill-nek a második férjét, az asszonyt elrabolják, s ráadásul őt gyanúsítják a gyilkossággal. S miután mégis szabadláb-
ra helyezik, merényletet követnek el ellene, s a gyilkosságsorozat is folytatódik.

Adam csak kapkodja a fejét a csapások között, ám egyszerre csak megkapja édesapja hozzá írt levelét, melyben egy madáchi idézet (a homoiusionról és a homoiusionról!) beindítja a gondolatait. Nyomozni kezd, s a nyomozásban segítőtársra lel, egy Bostonban tanuló magyar diák, Péter személyében. Adam is ért magyarul, lévén édesanyja magyar származású. A szálak pedig Magyarországra vezetnek, sőt, még tovább Erdélybe, ahol Dávid Ferenc élt és prédikált egykor.

Ott, Déva falai közt leli meg egykori asszonyát, akit még ma is szeret, s akinek, valamint Adam nővérének szinte ugyanazt a sorsot szánták a gaz egylényegülés hívek, mint Kőműves Kelemennek egykor. (Rosszabbat: az élve befalazást!)

Természetesen a konfliktus kimódolt, mert ugyan ki akarná manapság üldözni az unitáriusokat? Ámbár a mai világ hatalmi-vallási konfliktusaira, örületeire gondolva, tulajdonképpen bármi megtörténhet. Még az is, hogy valakit azért akarjanak eltenni láb alól, mert a tordai vallásszabadság kihirdetőjének, János Zsigmondnak a leszármazottja. Nyilván itt megkilóg a Da Vinci-kód lólába, ha szabad ilyen képzavart írni, ám egy a lényeg: népszerű, stílusban megírt, hihetetlen izgalmas regénybe sikerült olyan vallástörténeti, művészeti értékeket becsempészni, ami egyrészt ritkaság (nem is mindenkinek sikerül, például magának a sokat emlegetett Dan Brown-nak a Da Vinci-kód szerzőjének sem), másrészt az olvasó mintegy észrevétlenül tanul és hall ariánusokról, Hermész Triszmegitoszról, Pithagoraszról és természetesen Madách Imréről, Kőműves Kelemenről és nem utolsósorban – az 56-os magyar forradalomról!

Sokkal nagyobb publicitást érdemelne ez a könyv, mert olvasmányosan írni nem könnyű dolog, fontos értékeket olvasmányosan közvetíteni még nehezebb. A címben feltett költői kérdésre, hogy jó pásztor-e a magyar közművelődésnek a Bonus Pastor, tehát egyértelműen igen a felelet!

Kincses Zoltán már megírta a folytatást *A mélység bajnoka* címen (sajnos csupán kis példányszámban jelent meg), a következő rész, *A sárkány nyomában* pedig kiadót keres.

Alföldi unitárius búcsú

(2009. Füzeggyarmat; UART-tagok: Zoltáni Zsolt, Felhős Szabolcs, Joó Adrián, és Kincses Zoltán)

Nyolcvanadszor rendezték meg az Ünnepi Könyvhétet

A Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt a 82-es pavilont bérelte ki az idei, jubileumi könyvhétre. A pavilon előtt naponta került sor dedikálásokra és egyéb programokra. Talán nem volt túl szerencsés, hogy a szervezők éppen a magyarság e gyásznapijára időzítették a könyvünnep megnyitóját. Talán nem véletlenül, gondoljunk csak arra, hogy Nemzeti Vágta nevű programot meg Pünkösdkor tartották meg. Érdekes dolgok folynak ebben az országban. Az unitárius könyvesbolt standja előtt június 4-én Kincses Zoltán, másnap Szinte Gábor és a Magyar Rádió munkatársa, Veres Emese Gyöngyvér népszerűsítette új munkáját. De másnap indult be igazán az irodalmi nagyüzem.

Június 6-án lampionos és fáklyás éjszakai dedikálásokat tartottak a standoknál. Napközben a szokásos program zajlott. 14 órától a 82-es pavilonnál rendezték meg a Partium Műhely szokásos összejövetelét. A délutáni találkozón jelen volt Felhős Szabolcs, a Partium folyóirat főszerkesztője, aki az új lapszámot reklámozta. A többi résztvevő: Mátyus Attila költő, az UART titkára, Oláh András költő, Szirmai Péter író, Szokolczay Lajos irodalomkritikus, Szappanos Gábor, Rimóczi Gábor, Lőrincz P. Gabriella, továbbá a délvidéki Sikoly nevű irodalmi folyóirat képviselőiben Csík Mónika és Sándor Zoltán. De idén változtattak az évtizedes szokáson, hiszen 20 órától egy újabb, még színesebb összejövetelt is tartottak az UART tagjai. Addig viszont a Párizsban élő Kende Péter és Kende B. Hanna, továbbá Szidiropulosz Archimédész dedikálták frissen megjelent műveiket. Aztán jöhetett a lampionos zenés karnéval. Ezen az alábbi vendégek és meghívottak vettek részt: Lőrincz P. Gabriella, az Unitárius Alkotók Közösségének beregszászi vezetője, Bakos Kiss Károly, a Partium nevű folyóirat versszerkesztője, Lengyel János, a lap állandó munkatársa, Karner Ottó, az UART elnöke, Veres Emese Gyöngyvér és még sokan mások. Utóbbi kihasználta az alkalmat néhány interjú elkészítésére. A Partium legújabb számát Felhős Szabolcs főszerkesztő mutatta be a nagyérdeműnek. A jó hangulatot az átalakuló félben lévő Osztováta együttes szolgáltatta, mármint a jó borok mellett, akik saját szerzemények mellett számos megzenésített Juhász Gyula- és Lengyel János-verset is előadtak. A hálás közönség többször is visszatapsolta az egyes szerzeményeket. Lőrincz P. Gabriella meghívta a zenekart egy beregszászi fellépésre. Zoltáni Zsolt, az Osztováta vezetője ígéretet tett, hogy a közeljövőben összeállítanak egy műsort, kárpátaljai költők megzenésített verseiből. A kötetlen beszélgetés keretében számos fontos kérdés is napirendre került, amelyek hosszútávon kihatnak az UART és a Partium további sorsára. A zenés műsor a vártnál jóval később ért véget.

A Könyvhét zárónapján újabb dedikálásokra került sor. Ezúttal Gáspár Ferenc, Udvarhelyi Olivér, Mezei Károly, Karner Ottó és a Székelykőről érkezett Pataki János állt a szépszámu vásárló szolgálatára.

Bár egyre több kiadó megy tönkre Magyarországon és a könyvek ára is jelentősen emelkedik, a jubileumi könyvhét mégis sikeres volt. Számos kiadó jelezte, hogy teljes készletét sikerült eladnia. Látványosságból, érdekes programokból nem volt hiány. A Magyar Napló szerkesztősége szervezésében idén is volt Irodalmi Hajó, ahol unitárius alkotók is jelen voltak. Budapest mellett az ország számos nagyvárosában tartották meg a könyv ünnepét.

Minapi könyvheti dünnögés

A legszívesebben bottal állítottam volna be Kondorosra e jeles békésvármegyei könyvheti megnyitóra, s tán nem is keltettem volna nagy föltűnést a betyárcsárda szomszédságában.

Legföljebb nem tetszettek volna érteni, mire föl ez a furkósbót.

Odahaza – Csabán, avagy éppen Almádiban – a csavargás közben minket meglephető vadorzók, kóbor ebek és egyéb riasztó jelenségek távoltartását szolgáló szépen faragott botot tartok, de ha ezzel jövök Kondorosra, még azt hinnék, hogy belesántultam tízezer kötetes könyvtáram Csabáról Almádiba telepítésébe. A disznóetetésnél használt, és a másik hízó elől a javát elenni igyekvő coca eltángálását is haszonnal szolgáló moslékkeverőnket vagy harminc évvel ezelőtt (egy korábbi Csabáról való elköltözésemkor) szülővárosomban, a Corvinkán felejtettem.

Rézfokossal ékes és némi feliratokkal díszített vándorbotommal jöttem volna a legszívesebben, hogy a „rovásírásos” fokost az egyik könyvheti könyv elé helyezzem, a kötet után pedig valamilyen számítógépet rakjak. Jelezni azt, ami – nekem, e könyvheten – a könyv ünnepéről eszembe jut.

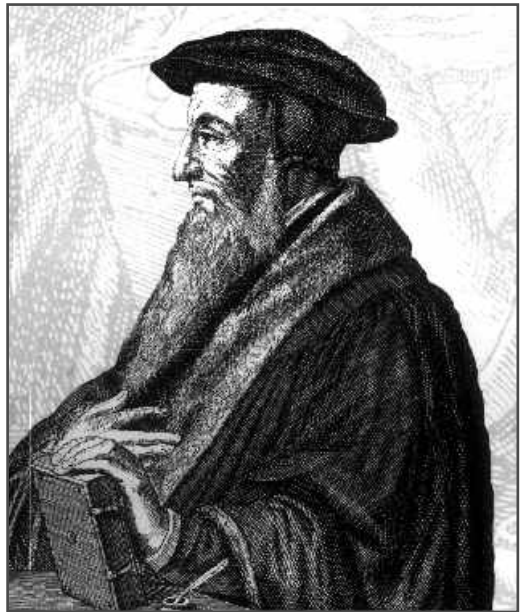
Mert az a gyanúm, hogy amit mi a könyv ünnepének nevezünk, valójában valami másnak a majálisa-juniálisa. Azé a szellemé, amely mozgatta (mozgatja) a rovasírót, a könyv-író és a számítógépe író.

Népünk fiai a ma használatos latin betűk előtt fába, kőbe, megszáritandó, vagy kiégetendő agyagba róható jeleket írtak, ha valamit – tényt, törvényt, vagy éppen ígét – meg akartak örökíteni, mással közölni szerettek volna. A messziről – mi tagadás, Ázsiából – Európa szívébe húzódó magyarság a kereszténység hatására írást váltott (nyelvet, szerencsére, javarészt máig nem), s a talán túl másságtiszteletlen nyugati papok civilizatori dühével tűzbe hányt – rovasírással teli?, mindenesetre varázserejű – táltosbótok korszakát a könyv-másoló szerzetesek kódexeié váltotta föl.

Majd jött – keleti mintára? – Gutenberg nyomdagépe s a huszadik századra a világot előntötte a könyv, az egyetlen Szentírás helyét pedig, kétezer év után, a tömegkönyv igyekszik (igyekezett?) betölteni.

Kálvin János
(Noyon, 1509. július 10. –
Genf, 1564. május 27.),

Az árucikké silányult, egykor szent könyvet (nem a Szentírást, csak úgy általában a könyvet) néha a legszívesebben ugyanarra a sorsra juttatná a magamfajta könyvbarát, ami a rovással ékes táltosboté lett, hogy közben nyakunkon érezhessük az írás – Írás? – legújabb közvetítőjét, a számítógépet, amely minden eddiginél nagyobb hatalomhoz juttatja azt, aki... a rovás, a könyv, a számítógép mögött áll (... ül, avagy épp hasal). Azt, aki képes arra (van rá pénze, van hozzá gépe, s fizetni tudja a világhálón való bóklászás költségeit), hogy közölgjön valamit a környezetével.

Ami azonos a rovásban, a könyvben és a számítógépben: tudást, ismeretet, gondolatot, élményt, igazságot, vagy éppen mindezek ellentétét (például szeretet helyett gyűlöletet) közvetít egyik is, másik is ember és ember, ember és társadalom, csoport és egyén között.

Vagyis a könyv csak egy a sorban! Mert ki tudja, mi következik a ma mindenben eluralkodni látszó, a könyvet – sokak szerint, vagy sokak szemében – elavulttá varázsoló számítógép (és világhálója) után.

Az a szellem, gondolat, eszme a legfontosabb, amely a rovó és rovást értő, könyvet író és olvasó, vagy épp számítógépet kezelő embert mozgatja. Az a szellemiség – persze, rovás, könyv és számítógép hatására is –, amely irányít bennünket. Irányítja mozdulatainkat, cselekedeteinket, munkánkat, áthatja egész lényünket, életünket.

Mert nem „az anyagi alap az első, az anyag, elvtársak”, nem. A szellem. Az, ami az egyik iparost arra készíti, hogy lakható legyen körülöttünk a kézzelfogható világ (rendeltetése szerint működjön, mondjuk, vízcsap, gáz- és villanyhálózat), s ne dűljön ránk (hulljon le másnap a csempe, szakadjon rád a mennyezet, akadjon el, műhelyből jövet, a kocsid). Amely „miatt” az egyik bankár a pénz tisztos hasznot hozó forgatására, míg a másik a világ kifosztására szövetkezik a vele hasonszőrűekkel.

Szóval hogy: tiszta maradjon a „betű”! A rótt, az írott és a villannyal élénk varázsolts „képernyő-szöveg”. Hogy csak a jó – az emberhez méltó – jusson élénk... akármilyen alakban.

A maga gondolatát velünk közlő akárkitől függött mindig, mi kerül élénk. Csak míg a törzsi társadalom írástudóinak a hatása (hatalma) szűk körre terjedt ki, a ma világmegváltó ötleteit, vagy bődületes marhaságait – rosszabb esetben az emberi gonoszságot szolgáló förmedvényeit – a világhálóra lövő (lassan milliárdnyi?) ember, elméletileg legalábbis, az egész emberiséghez képes szólni.

Szóval, minek is az ünnepe a könyvhét.

Nekem legalábbis: az örök gondolaté. A világot szebbé, jobbá, lakhatóbbá tenni igyekvő – az anyagot tudomásul vevő, s a természetet nem lerontó, „átalakító”, hanem ahhoz alkalmazkodó, közösségeinket pedig nem fölforgató, hanem egészségesebbé növelő – emberi törekvése.

A szellemé és a szabadságé.

Persze, a szerelemé is.

...Mondhatnám: Ámen.

Adja a jó Isten, hogy így legyen.

Morbusz és hungarikum

(részlet)

Az örömhír mögötti dráma

2006. október 12-én a Magyar Írószövetség székházában, a Rákóczi Szövetség rendezésében ünnepeltünk egy író-t. Egy olyan író-t, aki muzsikus is egyben. Reneszánsz embert. Kalász Márton, az írószövetség elnöke nyitotta meg ezt a felejthetetlen hommage-t. Albert Gábor író esszéje precízen igazított el az író- költő- muzsikus eddigi pályáján. Tarján Tamás pedig szokásos derűjével emlékezett a közös múltra. Barbinek Péter hozta fantasztikus formáját, mert csak az ő hangján szólal meg igazán ez a ritmosos, szarkasztikus szöveg, ez a különös, metafizikai világ, mely csordultig emlékdarabokkal, teli a szülővárossal Pozsonnyal. De minden hiába. Vajon miért nem merült föl senkiben, hogy például az Arany János-díjak egyikét éppen neki adják? Miért a süket hallgatás? Irodalmi jelentéktelenséget harsogó csönd? Tévében, rádióban egy szó sem. Újságok sem közölték szalagcímekben, hogy

ÉBERT TIBOR

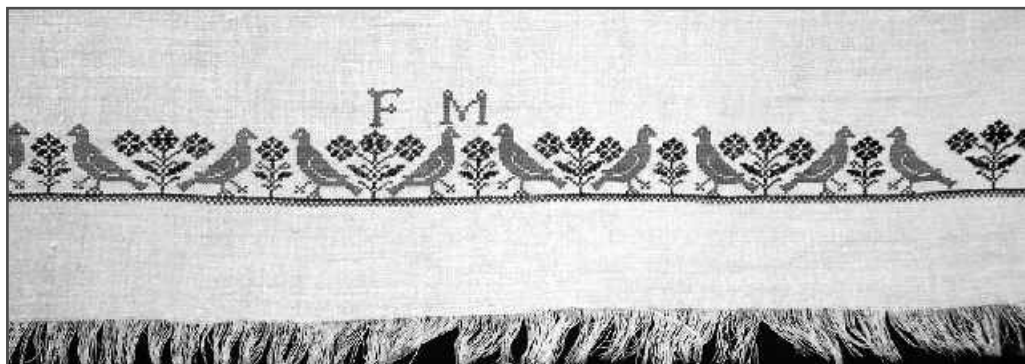
80 éves! Valahol döntöttek, hogy Ébertről hallgatni kell. Ha eddig nem kürtöltük világgá, hogy van köztünk egy olyan író, aki túl öncélú posztmodern szövegeken, szintén játszik a szakkal, de telítve a mondanivaló szakadatlan mélységeivel. Akinek Bartók-drámáját épp a Bartók-évben nem mutatta be semmilyen színház. Igaz, azelőtt se. De készültek rá! Várjon a szerző! És várt. Nyolcvanéves. Most már nem vár semmit. Közli írásait, aki közli. Szép számmal – folyóiratok. Könyvei jelennek meg, de alig-alig egy-egy recenzió. Átfogó tanulmány, az egy sem. Pedig nagyon-nagyon régen Lyonban öt darabját mutatták be! Micsoda erőre vall, hogy él még. És bírja. Ezt a tökéletesen megcsinált?, megrendezett?, hallgatást. Nem tehet mást, csak azt, amit minden művész. Tovább ír. Tovább szenved. E világi föltámadásban végképp reménykedve. A túlvilág meg? Nem tudja. Hiszi is, meg nem is. Él. Számolni kellene vele végre már. Hírt adni róla. Behívni a tévébe, beszéljen már ő is! Tátva maradna a szánk. De nem. Hallgatni arany... Az ünnepre való tekintettel a Rákóczi Szövetség kiadott tőle egy füzetnyi írást, *A négytornyú város* címmel, mely szintén Pozsonyra utal. A Napkút Kiadó pedig *Tűzfalak* címmel jelentett meg egy válogatást az írótól. Kérdezhetnénk: hát nem elég ez? De. Olyan, mint a kárpótlás. Mert az elveszített éveket nem lehet visszaadni, pénzért sem. Pénzzel megvásárolni azt, ami visszahozhatatlan, szintén nem. Ahogyan filléreket kaptak a kárpótlásra jogosultak és nem a valóságos vagyont. Ilyesféle ez a gesztus, bár erről sem a Rákóczi Szövetség, sem a Napkút Kiadó nem tehet, őket csak dicséret illeti. Hogy gondoltak Ébertre. Meglepték evvel a szép, késő délutáni megemlékezéssel. Ahol enyhén szólva sem tolongott a szakma, mint olyan. Nem fűződhet semmi érdek Ébert Tiborhoz. Akkor meg minek? Pedig dehogynem! Barbinek előadásában hallgatni a bartóki monológot – mennyi élvezet. Röhög az ember, majd' kicsordul a könnye, ugyanakkor könnytelenül befelé sír. A *Tűzfalak* című kötet vegyes műnemű, azon belül sok műfajban jeleníti meg önmagát. Keresztmetszet – mondhatnánk az éberti életmű kapcsán. Nem könnyű olvasmány, de miért is lenne könnyű a valódi műalkotás? Ébert játszik az olvasóval, de úgy, hogy a játék sohasem öncélú. Itt van mindjárt a *Verseny* című próza. „Bach, Mozart, Michelangelo, Dante, Shakespeare, Bartók, Goethe és Rembrandt bevonul az úszóstadionba. Egy sűrű kosztümös rendezőlány vezeti fel őket. Zene szól: induló. A közönség lelkesen tapsol, kiabál, sokan zászlókat lengetnek, felállnak. A levegő hőmérséklete 36 Celsius-

fok, a vízé 27, az utóbbi a szakértők szerint egy kissé »meleg«, lassítja a versenyzőket.” Így kezdődik. Abszurd? Inkább abszurdoid. Világosan mutatja, hogy ezeket az óriásokat nem lehet versenyeztetni. Fölvetődhet bennünk a sztereotípiá, hogy az almát nem lehet összevetni a körtevel. Pedig mindkettő gyümölcs. Mi mégis, újra és újra méricskélünk. Hierarchiakát állítunk föl. Krelikbe préselünk alkotókat. Génuszokat. De nemcsak erről szól ez az írás. Ez a nagy és lebírhatalatlan verseny bebizonyítja, hogy miután mindenki egyszerre ér célba, bizonyos szint föltött már nem lehet hierarchizálni. És ebben bizony ott van Bartók. És erre büszkék lehetünk. De valóban büszkék vagyunk tulajdonképpen egyetlen világnagyságunkra? Aki még a világnál is több? Ébert Tibor szinte valamennyi írásában kísért a muzsika. Ő maga is az volt, muzsikuskus, a volt Állami Hangversenyzenekarban játszott hosszú évtizedeken át. Ismer mindent, ami művészet, művész, anekdota. Óriásokat hallgatott, látott. Benne van a XX. század az éberti irodalomban a maga borzalmaival és szépségeivel. A valódi modernitás. A *Jó éjszakát* prózaminiatúrája megejtően ábrázolja az öregség visszavonhatatlanságát. „Elfogytak éveim lepedői, éveim takarói szétfoszlottak. Éveim lepedői, a fehérek, éveim takarói, a színesek, álmodozók; másolatai saját maguknak és másoknak, kisimult fehér lepedőálmok, álomlepedők tarka takaróálmaim, álomtakaróim... Fekszem mezítelenül időrétegek magam eszkábálta magaslatán, s mint gyermek játékaikról, álmodozom, így belebámulva fény-homály-sötétség metamorfózisába. Ennyi a létezés: jó éjszakát!” Kosztolányi sem írta volna különül. Ez a hang, ez a rezignáltan finom búcsúzás az élettől a Nyugat nagy nemzedékeinek hangját idézi. Persze egy sajátos, „muzsikusi” hangszerelésben. A szavak játékának még az atonálison inneni kottáival. Ébert Tibor nyolcvanéves. Kell-e gondolnia a visszavonhatatlanságra? Igen. Igazi író már gyerekkorában erre készül. Tanulni a halált. „Aki sokat él, az árva” – zárta rövidre a kérdést Kosztolányi. Mert mindenki kihal mellőle. És marad a magány, mely nem mindig elviselhetetlen. Csak talán az öregkori magány az. Egyedüllét és magány, ha antagonisztikusan nem föltétlenül szétválasztható fogalmak, de paradoxiais értelemben mindenképpen. Ébert sohasem volt egyedül, mégis magányos. Olyan akkumulátor, mely önmagát tölti föl a végtelenségig. Csak talán nehezebben indítja önmaga motorját. Fájdalma nem magánfájdalom. Mindannyiunké. Ezért, hogy írásaiból magunkra ismerünk. Mi, hasonlók. Akik hiszünk még. Valamiben. Valami kapaszkodót keresve szüntelenül. Ébertet megmenti élő, olykor szarkazmusba hajló humora. Ez a humor megjelenik verseiben éppúgy, mint rövid prózáiban, de drámáiban is. És mivel ez a humor oly egyedi, ha végre játszanának magyar színházak Ébert-dramát, akkor nem volna könnyű feladat sem a rendező, sem a színészek számára. Barbinek Péter nyilván megfelelne. De a többiek? Olvasom, hallom, hogy a magyar színész nemigen kedveli az intellektuálisan megterhelt szövegeket. Az akciót szereti inkább. Így aztán ózdkodik Racine-től, Corneille-től. Míg a német vagy francia színész ezeket is megoldja, ha kell, briliánsan. Talán ezért nem kell Ébert Tibor magyar színpadoknak? Ki tudja. Föl sem merül, hogy valaki vagy valakik erről vitát nyissanak. Odáig sem jut az ügy. Szomorú veszteség. Bár ha jó egy dráma, olvasni is élvezet. De mégiscsak a színpad miatt ír drámát az ember. És nem a fióknak, és nem kizárólag a könyvlapoknak. *Hang-gá sűrűsödött kiáltás*. Ezzel a címmel adja közre a kötet Ébert Tibor kétrészes Bartók-dramájából azt a markáns részletet, melyből az egész kitapintható. „Önálló dallamvezetésű drámáinak a történelem és az igazság szenvedélyes keresése az ihletője. Egyébként Ébert Tibor elsősorban színpadi szerzőnek nevezi magát, amit elfogadni ugyan nem tudunk, de az bizonyos, hogy a színpadi szerző jelenléte a prózájában is érzékelhető, és sok verse szinte követeli a színészt és a pódiumot. Mintha a vers megírása közben az elképzelt színész is fogná a kezét és alakítaná a szöveget.” Ezeket a sorokat Albert Gábor utószavában olvashatjuk. Igen. Ha Ébert nem is képzeleli oda a színészt, az évek során megtanult ő is *Barbinekül*. Így hat egymásra két művész. Színész egyesül a költővel, fényes szimbiozisban, talán már nem annyira lelkesedve, ami a változást illeti. Hogy ismét rangja lesz a művészetnek. Hogy fontos lesz egy-egy új könyv olyan szerzők tollából is, akiket a kánon valahogy nem akar észrevenni. Ébert Tibor nyolcvanéves. Főhajtással köszöntjük őt, és várjuk az újabb műveket; tükreit a lelkiismeretnek.

Hazatérés...

*(II. Rákóczi Ferenc hamvai hazahozatalának
emlékére Martényi Árpádnak)*

Bolyongások bolyongásai
    Bolyongásaid.
Borsi, a kezdet, Brezán,
A Tiszántúl, Erdély, a Felvidék,
aztán Gdanska, Párizs,
Versailles, Rodostó.
Egy ország bolyongása ez,
Bolyongások országa: a tiéd,
mert bolyongani kényszerül az,
    aki hontalan.
Idegen, menekült,
    elbolyongó emlékeinek
        bizonyosságában,
hitének állhatatosságával,
a valóság, a történelem nehezekeivel.
Hazatértél..? Hazatérhettél..?
Az idő időtlenségében
recrudescunt vulnera, igen,
örökké felfakadó sebek
    a bolyongásaid,
bolyongások bolyongása
    a haza.
Lehet itt örök nyugalmat
    találni..?
Bolyongás a kassai dóm.

Üzenet

Időtlenségében
levél mozdul
apró meghajlások
imbolygások torpanások
tétova kísérleteként
lobogások moccanásainak
látszatával
újraeszmélések egymásutánja
egymásba kapaszkodása ez
a magasságokba tévedő
tekintő táncoló mérhetetlen
pillanatok meztelensége
körülvette
szemközt homlokom szemem
alant a mélységekben
kimerítve az idő

rövidzárlat

híg levegőben fuldoklik a meleg
lerázza az égből a teliholdat
a műtőasztalon karcsú fény remeg:
rövidzárlat ez – természetlen holnap –

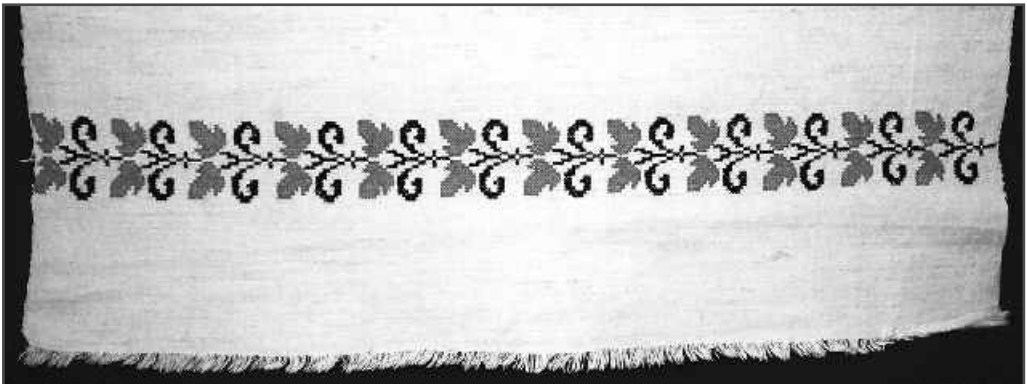
hiányod verdes a kórházi ágyon
még föllélegzik a tehetetlen test
a nővér árnyékoddal alkuszik s ápol
ágytálat cserél és biztatni se rest

pillantásod az élt leltározza
felesküsznek rád a részeg hajnalok
de neved a lázlapról visszalopja

Isten: szemed izzó parazsa vacog
rád hegesedik a hánykódó végtelen
– üres a test a röntgenfelvételen

[tépelődésed]

tépelődésed megfojtotta az időt
gyáván mozdult a kilincs
s elveszett örökre ami nincs

takarékos üzemmód

becsukódnak benned az álmok
perforálódsz mint a gyulladt vakbelek
reggelente alig nézünk egymásra
átutazód lettem: tévedésből
még neked kézbesítenek
de már csak úgy épülök beléd
mint elejtett vadba a halálos seb

el semmi sem múlik

(szonett-kísérlet Fecske Csaba rímeire)

a lélek ennél messzebb már *nem lehet*
más éli sorsomat – a jel *rajta van* –
lopni tanul a korrupt *emlékezet*
s az Úr is övön alul üt *untalan*

de *el semmi sem múlik csak ott marad:*
mint kutya a nyomot – *üzött-kergetett*
a halál futótüze... a *boltozat*
megrepedt e múlt nélküli lét *felett*

s örölt a könnyörtelen gyilkos *idő*...
míg másokban magamat kerestem *csak*
egyetlen sebben elfért a *lehető*:

nyomort cseréltem hát – végső *változat:*
minden út felfeslő fájdalom – *tűnő*
mosoly – s árnyékom a *hiteles nyomat*

Oláh András ötven éves!

(*Oláh András: Közjáték vagyunk. 50 év – 50 vers. Hungarovox Kiadó, Budapest, 2009.*)

A Mátészalkán élő költőt, író, drámaíró 50. születésnapján pompás, gyönyörűen tervezett kiadvánnyal köszöntötte a budapesti Hungarovox Kiadó és a Mátészalkai Művészetbarát Egyesület.

A Partium folyóirat állandó szerzőjét és valamikori szerkesztőjét egy olyan, Filep Anita – lapunk borítótervezője – által tervezett könyvvel köszönti a kiadón túl a szerző közeli és országhatárokon átnyúló olvasótábora, amely egyúttal hangoskönyv is. Vagyis nem csak olvashatjuk ezt a remek versválogatást, hanem a mellékelt CD-n Pathó István Jászai Mari-díjas színművész tolmácsolásában, valamint a Hangraforgó együttes (Fagygyas László és Sipos Bea) zenés feldolgozásaiban is élvezhetjük Oláh András költészetének reprezentatív összeállítását.

A négy ciklusba rendezett költemények között olyanok találunk, mint például a híres Utassy József-verssel polemizáló, azt továbbbíró-újraértelmező *sírodat rázom*; a szerelem gyötrő ambivalenciáját pontos képeivel láttató *fagyöngy és jégcsapok*; a *Türeلمي zóna* című résznek a hit és a blaszfémia meredek, kietlen határvidékét bejáró versei, lásd: *a nyolcadik napon*, vagy a kötet címadó *közjáték vagyunk*.

A kötet záró ciklus címe *Az utolsó szerep*: ebben a kívülállás, a betegség, a halál és az elmúlás témájának a földtől, a közönségestől a poézis eszközeivel elemelt darabjai sorakoznak. A Márai Sándor emlékének írott *cinkosok*, a József Attila-parafrazis *születésnap dohogás*, a kietlen létet megidéző *az ingázó* című költemények – kegyetlen metaforáikkal mind-mind egy sajátos hangulatú versvilágot rajzolnak föl az olvasó (és hallgató) elé.

Ebben a világban élnek a Bócsi Krisztián-fotó ihlette *köznapi szentek* is:

*pecsétes norvégmintás pulóverben
közöttünk botorkálnak a raszkolnyikovok
néha az utcasarkon gubbasztanak
porban-izzadságban fürdetett
kalapjukat a köveztetre teszik
feslettek ők is miként ruháikon a varrás
szárnyak nélküli száműzött denevérek
mintha csak Godot-ra várnának
kíméletlen türelemmel
baltájukat – ha volt – egy-egy
öregasszonyban felejtették
s életük csak leverte lázadásaik
függvényében értelmezhető*

Könnyek nyomában fakadó virágzás

az élet parancsától az új szolidaritásig Balázs Ferenc gondolatvilágában

Felhős Szabolcsnak, köszönettel a végtelen türelemért...

A következőkben reményeim szerint azt fogom bemutatni, hogy a történelmi Magyarország felbomlásának a trianoni békeszerződésben beteljesedő kataklizmája miként vált a nemzet legjobb koponyáiban egy új *világlátás* sarokkövévé, méghozzá a lehető legegészségesebb, sőt a jövő szempontjából alighanem az egyetlen lehetséges formában. Az elemzés fókuszában az erdélyi *Tizenegyek* nemzedékének programadó teoretikusa, *Balázs Ferenc* áll, aki nemcsak számos művében tett sokat ennek az új világlátásnak a kialakításáért, hanem lelkészként és társadalomszervezőként tulajdonképpen az egész életét erre áldozta. A céloom tehát egy koherens eszmei összefüggésrendszer feltárása és bemutatása; ennek megfelelően a következőkben egymás mellé illesztett gondolatoknak csak a kisebbik hányada lesz tőlem való, a többséget (és az érdekesebbeket) Balázs Ferencnek és kortársainak, továbbá az ő gondolatokat értelmezni segítő későbbi gondolkodóknak az írásaiból válogattam.

A *Tizenegyek* antológiájának reprint kiadását kísérő dokumentumkötet utószavában Cseke Péter professzor egyértelműen kimutatja az összefüggést Trianon és a *Tizenegyek* népiségszéménye között¹; néhány adalékkal én is ennek az összefüggésnek a feltáráshoz szeretnék hozzájárulni, elsősorban az *élet* jól láthatóan kulcsfontosságú fogalmának a kibontásával. (S együttal hadd köszönjem meg professzor úrnak a kiadás gondozását, amelynek – Balázs Ferenc régi tisztelőjeként – az elmúlt évek egyik legizgalmasabb olvasmányélményét köszönhettem.)

Sajátosan szerencsés helyzetet teremt, hogy egy egészen különleges kalauzunk is van a fiatal Balázs Ferenchez: *Az elsodort faluban*, a XX. század e talán legnagyobb hatású magyar regényében megelevenedő sorsok és Balázs Ferenc életútja között ugyanis igen sok a hasonlóság, *Szabó Dezső* hőseinek érzései és megnyilatkozásai sokszor egészen megdöbbentően összecsengenek a Balázs Ferenc legkülönbözőbb írásaiban megfogalmazott gondolatokkal. A szoros kapcsolat természetesen nem véletlen: az 1919-ben megjelent regény jól láthatóan meghatározó befolyást gyakorolt a fiatal teológusra, aki aztán négy évvel később a *Tizenegyek* antológiájában közölt két programadó tanulmányában *hétszer* is hivatkozik Szabó Dezsőre, amikor pedig nekiindul a nagyvilágnak, Pesten akkor is őt keresi fel (s jóérzéssel nyugtázza, hogy „már tudott mirőlunk”, s „az erdélyi fiatal székely írók terveit nagy szeretettel hallgatta”²). Szabó Dezső és Balázs Ferenc gondolkodásának ez a párhuzamossága kifejezetten jól jön most nekünk: lehetővé teszi ugyanis, hogy nemegyszer Szabó Dezső legendásan kifejező erejű mondataival egészítsük ki és tegyük még plasztikusabbá a Balázs Ferenc által megfogalmazottakat.

Nem lehet mindjárt azt nem észrevenni, hogy mennyire hasonlít egymásra egyfelől a fiatal, szikrázó tehetségű teológus, aki bejárja a kerek világot, Oxfordban tanul és felkeresi Gandhit Indiában, hogy aztán hazatérvén az alig négyszáz fős mészkiői magyar unitárius közösség lelkésze legyen, s – amint azt a halálakor Jancsó Béla írta róla – *ennek a kis falunak az életébe építse be egy világtárás tapasztalatait*³; és másfelől a *regény* hőse, Bőjthe János, aki, miután elvégezte az egyetemet, szintén bejárta Európát, és aki – bár lehetett volna belőle főispán vagy miniszter – mégis inkább hazatér, hogy a maga falujának a gondját viselje, mert mindennél

fontosabbnak érzi, hogy a messi földön megszerzett tudása révén végre *messzebb lásson ezekben a szegény embereken*⁴. Hasonlóképpen nyilvánvaló a hasonlóság Balázs Ferenc, valamint az ugyancsak *Az elsodort falu*ból indult és oda mindig visszatérő, nagyrészt Adyról mintázott Farkas Miklós között is (amit remélem, nemsokára hitel érdemlően igazolni is fogok). A legmegdöbbentőbb azonban *Az elsodort falu* református lelkészének, Farcády Jenőnek a sorsát és pályáját összevetni a Balázs Ferencével: itt a hasonlóságok mellett a különbségek is igen sokatmondók.

Farcády Jenő története *Az elsodort falu* egyik legmeggrázóbb cselekményszála. Nem lehet nem észrevenni, hogy minden sötét tónusa, az ábrázolás minden könyörtelensége mellett mégis milyen *fájdalmas szeretettel* figyel és írja le Szabó Dezső ezt a tehetsége szerint sokra hivatott, de jellemében gyengének bizonyult, s ezért voltaképpen eleve pusztulásra ítélt alakot. Minden elmond, hogy Farcády modelljéül testvérbátyját, az ugyancsak lelkészként szolgáló Szabó Jenőt választotta az író (aki aztán minden kapcsolatot meg is szakított vele emiatt) – vagyis *a saját vérét*; aligha lehetne ennél meggyőzőbb bizonyítékát találni annak, hogy mennyire valódi, mennyire jellegzetes, sőt bizonyos értelemben mennyire *törvényszerű* magyar sors Szabó Dezső szemében a Farcády Jenőé... Nyilván a bátyjától hallottak alapján (ami alighanem szintén közrejátszott a sírig tartó haragban) is rajzolta meg Szabó Dezső olyan hitelesen, hogy miként érkezik meg a faluba „*tényleges jószággal és patetikus jóakarattal*” telten a fiatal pap, s hogy miként talál itt „*lelki dagályának két fényes istensége*”, a teológián eltöltött évek alatt oly áhítattal várt föld és nép helyett „*két meg nem értő és meg nem értett ellenséget*”, amelyek aztán „*vad csizmával tiporták szét minden elképzelt képtelenségeit*”; s hogy miként vált így tőle idegenné „*ez a képét elorzó, stólát meglopó, ravasz, csavaros mondatú és messi célú nép*”, és miként lett a föld is „*idegen, gyanús és rosszakarátú*” a szemében⁵... Rendkívül izgalmas dolog lenne egyszer Balázs Ferencnek, a *lelkésznek* a történetét is összevetni *Az elsodort falu* papjával, és mind az azonosságokat, mind a különbözőségeket részletesen kimutatni; a mi mostani gondolatmenetünk szempontjából azonban Farcády Jenő összetett személyiségének mindössze egyetlen komponense: a szavaknak, a beszédnek mindenek felett való fontossága bír csak jelentőséggel.

Annak a nemzedéknek a közérzetét, amelyhez Balázs Ferenc is tartozott, mindenekelőtt a régi Magyarországot több részre szakító, több millió magyar számára idegen megszállást hozó trianoni békeszerződés történelmi kataklizmája határozta meg. Trianon jelentősége, valódi súlya a mi számunkra, ma élő nemzedékek számára sem lehet kérdéses; az az érzelmi reakció azonban, amelyet bennünk Trianon ma kivált, nyilvánvalóan a közelébe sem érhet annak a mély megrázkódtatásnak, amit az akkor élőkben okozott. Mert más egy veszteséget (illetve valójában inkább már csak hiányt) megörökölni, és más személyesen átélni az elvesztést mint *állapotváltást*: azt, hogy az előbb még megvolt, most pedig már nincs; Karinthy híres metaforájában is – „*kinék levágták a kezét és a lábát, sokáig érzi még sajogni az ujjakat, amik nincsenek*”⁶ – az érzi ezt a furcsa fájdalmat, aki a veszteséget ténylegesen elszenvedte, és nem az, aki már végtagok nélkül született.

Minden komoly sokk, minden korábban elképzelhetetlennek és felfoghatatlannak tűnő veszteség után könnyen úrrá lesz az azt elszenvedőkön a letargia, a „*mindennek vége*” hangulat, a tehetetlenség- és kiszolgáltatottság-érzet; jól mutatják ezt Trianon esetében is a kortársak visszaemlékezései. Padányi Viktor tizennégy éves gimnazista volt akkor, vagyis négy évvel fiatalabb Balázs Ferencnél: „*Tíz órakor növénytan óra kezdődött és Kovách Demjén tanár úr magas, szikár alakja pontosan jelent meg az ajtóban, mint mindig. Felment a katedrára, beírta az osztálykönyvet, de nem kezdte el a feleltetést, mint szokta, hanem lehajtott fővel meredt maga elé egy hosszú percig... És akkor megkondultak a harangok. Kovách Demjén tanár úr felállt, odament a térképtartóhoz, kivette a térképet, amelynek felső sarkában még ez a név állt: »A Magyar Szent Korona Országainak Politikai Térképe«, és felakasztotta a térképáll-*

ványra s mindezt egyetlen szó nélkül, aztán megállt előtte, kissé oldalt, hogy ne takarja el előlünk, és nézte, olyan arccal, olyan leírhatatlan lány kifejezéssel, amelyet mi még soha sem látunk száraz és örökké szilárd arcán. Mi halálos csendben néztük a térképet és az előtte álló, szürkülő hajú cisztercita papot, amint feje egyre lejjebb esett a mellére és a kívülről behallatkozó harangzúgás által még inkább kimélyített csendben inkább magának, mint nekünk, ennyit mondott: »Consummatum est«. A felvidéki, stószói Fábry Zoltán viszont fordítva: éppen négy évvel volt idősebb Balázs Ferencnél, amikor a frontról hazatérve meg kellett élnie, hogy „a »haza« mint lesz siratnivaló semmi”; az ő visszaemlékezései ugyancsak a letargia (illetve ahogy ő írja: a tehetetlenség, szomorúság és magyarságsíratás) eluralkodásáról tanúskodnak: „a hazát – úgy, ahogy azt mi tudtuk, éreztük és fájtuk – elvesztettük”; illetve „világba hullt árvaság voltunk, térben és időben idegenek” (a Fábry-idézetek mind Kovács Győző Fábry Trianon-képeről írott forrásértékű tanulmányából valók’).

Az átélt trauma által kiváltott reakciók persze teljesen természetesek: hiszen hogy is reagálhatna másként például az, aki az egyik pillanatról a másikra egy *ellenséges állam* fenntartósága alatt találja magát, ami aztán a következő évtizedekben alapjaiban határozza meg és sok esetben nyomorítja el egészen az életét annak „kemény”, vagyis a *szociológia* eszközeivel is leírható dimenzióiban. Közrejátszanak ugyanakkor ebben olyan tényezők is, amelyek nem ennyire nyilvánvalók és inkább csak a *lélektan* eszközeivel írhatóak le – és ezek esetében kell igazán különbséget tenni a Trianont *személyesen* átélt és a csak Trianont követően eszmélkedő nemzedékek között (különös tekintettel közöttük is leginkább azokra, akik a két világháború közötti revíziós politika sikereit sem tapasztalhatták meg).

Azok számára, akik már a Trianon utáni világba születtek és nőttek bele, a *trianoni állapot* nyilvánvaló *valóság*, vagyis valódi, kipróbáltan *létező* lehetőség; azt viszont, hogy valójában milyen is lenne *ma* a szentistváni (vagyis egy „nem-trianoni”) Magyarországon élni (most provokatív gondolat következik!), a jelenlegi helyzettel szemben érzett minden zsigeri ellenkezésünk dacára tulajdonképpen *el sem tudjuk képzelni* igazán. (Az ember, amikor még a lehetőségét is igyekszik elkerülni annak, hogy egy szívének kedves illúzióban utóbb csalatkoznia kelljen, akkor nagy óvatosságában könnyen illúzióknak minősíthet és elutasíthat olyan lehetőségeket is, amelyeknek pedig lehetne realitásuk – e tekintetben tehát alighanem sérültebben gondolkodunk a nagyszüleinknél...)

A trianoni traumát személyesen átélő nemzedékek ugyanakkor még a Trianon előtti világban eszmélkedtek és szocializálódtak, s így azt a korábbi világot érezték természetesnek és magától értetődőnek (sőt nagy valószínűséggel *az egyedül lehetségesnek* is); azt viszont, amelyben utóbb találták magukat, valószerűtlennek és valószínűtlennek, sőt lényegében *elképzeltelenné* tartották; Trianon az ő számukra tehát teljes addigi *világlátásuk elbizonytalanodását* is jelentette: azt, hogy a korábban olyannyira magától értetődőnek tekintett világ valójában mégsem volt annyira magától értetődő, hanem csak *a lehetséges világok egyike*; vagy talán még az sem, hiszen utóbb (ahogy azt a történelem bebizonyította) kifejezetten *fenntarthatatlannak* is bizonyult... Rendkívül kifejezően fogalmazta meg ezt az életérzést Fábry Zoltán: „*hazát veszítettünk, egy eddigvolt történelmi és földrajzi valóságot*”, amit „*talán csak mi éltünk meg valóságillúzióvá*”.

A világlátás elbizonytalanodásának jelentőségét aligha lehet eltúlozni. A világlátás biztonsága elválaszthatatlan az identitástól, amely – amint Schöpflin György professzor fogalmaz – „*a közösség és a szolidaritás biztonságát nyújtja az egyénnek, az összhang közös mintáit, és egy zárt világot, ahol az egyén a hozzá hasonlókkal élhet*”⁸; ha pedig valamilyen komolyabb (nemzeti, családi stb.) megrázkódtatás megtöri a világlátás biztonságérzetét, akkor azzal alapjaiban rendül meg az identitás (és eshet szét emiatt a személyiség is). Trianonban így nemcsak a múlt veszett oda, hanem a *feltétlen bízalom* is abban a közösségben, amely ezt az elmúlt (és megőrizhetetlennek bizonyult) világot *egységesen* fenntarthatónak és életképes-

nek látta: „a múlt ilyeténképpen történő elvesztése ... bizonytalanná teszi mind a jelent, mind pedig a jövőt”⁹⁹. Trianon után a magyarság tehát nemcsak az élet „kemény” dimenzióiban (atrocitások, betelepítések, kisajátítások, idegen közigazgatás, iskolaügy, nyelvhasználat, állásvesztés stb.) elszenvedett *mélyütestől* rogyant meg, hanem attól is, hogy mélységesen el kellett bizonytalánosnia abban, amit korábban önmagáról gondolt, s ezért joggal támadt kétsége abban is, hogy vajon bármi más, amit ezután gondol majd, időtálló lehet-e egyáltalán, vagy azokban is rövidebb-hosszabb idő múltán bekövetkező újabb kudarcok csírája rejlik; végső soron tehát *a saját alkalmasságában* rendült meg a hite.

A korábban megnyugtatóan biztonságos világlátás elbizonytalanodásával tehát megroppan az identitás és ezzel a szétesés szélére kerül a közösség is: mert (még mindig Schöpflint idézve) „az empirikus adatok és értelmezésük között lévő, valószínűleg növekvő távolság ... felismerése ... annak felismerésével egyenértékű, hogy a közösség nem képes az eseményeket befolyásolni, ezáltal pedig a jelentések komoly válságát, a koherencia elvesztését és egy kognitív anarchiát eredményez, amikor is a közösség saját létét érzi veszélyben”¹⁰⁰. Ezt a közösséget már nem lehetett többé a korábban megszokott módon cselekvésre szólítani, miközben ugyanakkor – éppen a „kemény” szférákban kialakult szükséghelyzet miatt – mindennél fontosabb és sürgősebb lett volna a távlatos gondolkodás és céltudatos cselekvés. Ahhoz, hogy ez a közösség bármit tenni tudjon, mindenekelőtt a lelkekben kialakult kognitív anarchiát kellett felszámolni – és ebben a történelmi és lélektani helyzetben lett az induló fiatal írónemzedék legfőbb jelszava az *Élet*.

A dolog tulajdonképpen teljesen logikus. Az, hogy valaki egy adott szituációban miként cselekszik (illetve hogy cselekszik-e egyáltalán, vagy inkább csak kábán elszenvedti azt, ami történik vele), jelentős mértékben az adottságain, meghatározottságain múlik. Ezek között az adottságok között egyaránt vannak biológiai és kulturális eredetűek, amelyek között normális esetben az egészséges személyiség lényegében nem tesz különbséget: mindegyiket természetes késztetesként éli meg (és nem foglalkozik azzal, hogy valamilyen cselekvést pontosan milyen belső hajtóerő vált is ki belőle). Valójában azonban élesen különbözik egymástól ez a kétféle adottság: míg ugyanis a biológiai késztetések lényegében megváltoztathatatlanok, addig a kulturálisan kódolt parancsok (nem kis megrázkódtatások árán ugyan, de) elvileg „átprogramozhatók” lehetnek. A trianoni trauma ugyanakkor a magyarságnak éppen a kulturális identitását és az abban gyökerező világlátás biztonságát és hitelességét roppantotta meg: azokról az evidenciákról, amelyekben egy nemzeti közösség egységesen hitt, egyszerre kiderült, hogy nem evidensek, a normákról pedig, amelyekben ez alapján feltétel nélkül megbízott, hogy korántsem általánosan kötelezőek. Sőt, továbbmenve akár azt is mondhatnánk, hogy ennek a Trianon előtti kulturális identitásnak éppen azért kellett összeomlania, mert olyan természeti (biológiai, gazdasági, matematikai stb.) törvényekkel került konfliktusba (népszaporulat, ipari termelés, katonai erőviszonyok), amelyeknél összehasonlíthatatlanul gyengébbnek bizonyult.

Mindig megrendítő és tragikus helyzetet teremt, amikor egy közösségnek az önmagáról és környezetéről alkotott képe konfliktusba kerül olyan kéréllhetetlen természeti törvényekkel, amelyekkel szemben menthetetlenül el kell buknia; mert ezzel odaveszik azoknak a varázslatosan szép mítoszoknak és tiszta, egyértelmű normáknak az ereje is, amelyekben ez a közösség a maga identitását megfogalmazta (gondoljunk csak az észak-amerikai indiánok által a szülőföldjükért vívott tragikus küzdelmekre, az Elfújta a szél déli álmvilágának pusztulására az amerikai polgárháborúban, vagy a német tankok elleni lengyel lovasrohamra a második világháború idején). Ahogy azt az alig néhány évvel ezelőtt lezajlott délszláv háború kapcsán Schöpflin György írja: „veszélyes helyzet bontakozhat ki olyankor, amikor ... a közösség fel fogása ellenkezik más folyamatok, például a technológiai változások logikájával”, ilyenkor ugyanis „a valóságnak megfelelő tudás elvesztése komoly károkat okozhat”¹⁰¹.

Mindennél jobban példázza ezt a tragikus konfliktust Wesselényi híres jóslata – „Erdély nem azé lesz, aki meghal érte, hanem aki teleszüli” –, amely az „akár meghalni is a hazáért” legmagasabbrendű morális parancsát veti össze a természetes népszaporulat sokkal prózaibb, de már akkor láthatóan sokkal erősebb törvényével – és minősíti az adott cél, vagyis Erdély megtartása szempontjából kevésbé hatékonyak, tehát kudarcra kárhoztatottak. Wesselényit igazolta az idő: míg ugyanis korábban egy – nem tudom jobban megfogalmazni: – Magyarországot is magában foglaló érdekeltségi körű birodalom logikájában valóban komoly súllyal eshetett latba az államterület megvédése iránt érzett elkötelezettség, addig egy távoli nagyhatalmak által a saját érdekeik szerint (vagyis a közelebb eső nagyhatalmak ellenében) levezényelt, elviekben a képviselői demokráciára és a nemzeti önrendelkezésre hivatkozó rendezés során ezekkel szemben a demográfia (vagyis a biológiai erő) lett a meghatározó; márpedig a demográfia szempontjából – és ez az egészben e háttorzongató – a hazáért feláldozott életek a mérlegnek nemhogy a pozitív oldalát nem erősítik, hanem kifejezetten negatív súllyal esnek latba (vagyis a végeredmény szempontjából kifejezetten károsak).

Ha pedig az elszenvetett áldozatot mint olyan történelmi érdemet tekintjük, amelyért valamiféle elégtétel jár, akkor még siralmasabb a helyzet. Mindenki ismeri a Szózat halhatatlan, az egyetemes emberiséget megszólító sorait – „S népek hazája, nagy világ! Hozzád bátran kiált: »Egy ezredévi szenvedés kér éltet vagy halált!«” –, amelyek még ma is megdobogtatják a szíveket, miközben már pontosan tudjuk, hogy valójában milyen naiv is volt Vörösmarty, amikor a nemzet életjogát az ezredévi szenvedésre alapozta, hiszen a trianoni béketárgyalások kontextusában az olyan érvek, mint a kiontott vér, a keservben megszakadt szív vagy az átoksúly alatt roskadozó ész, erő és akarat lényegében nem is értelmezhetők, az egyetemes emberiség ítélőszékéről mint valamiféle elvont nemzetek feletti igazság letéteményeséről nem is beszélve... Nehogy félreértés essék: mindezzel nem a Szózat csodálatos és valóban megrendítő soraiból szeretnék gúnyt űzni, hanem csak azt szemléltetni, hogy a praktikus alkalmazhatóság (vagyis a prediktív erő) szempontjából milyen mértékben tarthatatlan, sőt komolytalan az a ma is, bennünk is élő kulturális evidencia, amelyet ezek a gyönyörű, a mi szívünket is megdobogtató sorok olyan mélyen a nemzeti mitológia részévé tettek. Így aztán nincs is mit csodálkoznunk azon, hogy amikor Trianonban a magyarság a nagyhatalmak ítélőszéke elé került, akkor – megintcsak visszatérve Balázs Ferenchez – „búcsúznia és leszámolnia kellett, mert csalódott a tágasabb szolidaritásban”¹² képessége és az azért vállalt személyes áldozathozatal (vagy akár a középkori „kereszténység védőbástyája”-szerep, vagy a milleniumi Magyarországon oly büszkén hangoztatott „államalkotó képesség”).

Aki igazán biztos alapokra akar építeni, annak nagyon mélyre kell leásnia. Ha egy közösségnek csalódnia kell azokban a kulturális evidenciákban, amelyeket pedig teljesen biztosnak hitt és amelyekre ezért egész világszemléletét is felépítette, akkor – akármennyire a szívéhez nőttek is – menthetetlenül el kell tőlük köszönnie, és egészen addig vissza kell mindent bontania, amíg minden kétséget kizáróan biztos alapokra nem talál; ha a közösség által alkalmazott kulturális viselkedésminták látványosan és félreérthetetlenül használhatatlannak bizonyulnak, akkor helyettük azokhoz a törvényekhez kell visszanyúlnia, amelyek szilárdabb és biztosabb fogódzót adnak minden hagyománynál. Ezt az új, minden korábbinál biztosabb alapot találta meg a Trianon után indult új nemzedék voltaképpen teljesen szükségszerűen az élet nyers, de tiszta törvényeiben.

Azoknak, aki ebben a letargikus állapotban kívánták tettekre ösztönözni a szűkebb és tágabb környezetükben élőket, új fogalmakra, új érvrendszerre, új megközelítésre volt szükségük. Sőt: nemcsak a többiekkel kellett új módon megszólítaniuk, hanem – hogy ezt egyáltalán megtehesék – előbb nekik maguknak is új, a korábbiaknál szilárdabb, biztosabb fogódzót kellett keresniük a saját lelkükben és személyiségükben, azokat a végső, szilárd, biztos fogódzót, amelyekben megkapaszkodhatnak, amelyek kapaszkodva talpra állhatnak és tal-

pon maradhatnak, és amelyek így lehetőséget adnak a számukra, hogy másoknak is fogódzók nyújthassanak, másokat is talpra segíthessenek és talpon tarthassanak. A Trianon-sokkot elszenvedni kényszerült ilyen fogódzó volt a föld, a szülőföld, a földközeli ember, a nép... , tágabb értelemben ilyen volt a természet, de mindezek mögött valójában ott állnak az emberi élet megingathatatlan, nem a társadalom, hanem a természet által vezérelt biológiai alapjai, s az azok által vezérelt legbelső, legmélyebb lelki folyamatok.

Az élet az a szerveződési forma, amely – lényegéből következően – nem tud elkeseredni, nem tudja feladni: már az egysejtű is arra törekszik, hogy megőrizze és továbbadja az életét: a létfenntartás és a fajfenntartás egyszerűbb vagy bonyolultabb mechanizmusai szükségszerűen ott működnek minden élő szervezetben. Az életnek, a fennmaradásnak ezeket az elemi erejű törvényeit szegezte szembe Szabó Dezső és utóbb Balázs Ferenc is a korbeli társadalmon úrrá lett általános letargiával, s ezekben találta meg azt a biztos talapzatot, amelyre egy immár Trianon utáni, de nem eleve kudarcra ítélt új világlátás felépülhetett. – „Engem nem lehet boldogtalanná tenni, Judit, mint ahogy nem lehet boldogtalanná tenni a földet, a vegetációt. – mondja Bőjthe János Az elsodort faluban – De úgy kihasítom a magam életét, hogy azt nem lehet kicsavarni a markomból”.¹³

Mindennél plasztikusabban jelenítik meg ezt az új gondolkodást Az elsodort faluban Farakas Miklós látomásos gondolatai: „Mint egy damaszkuszi szó, úgy villant izmaiba egy új honfoglalás gondolata. Feltenni halhatatlan sarkantyúkat, rápattanni a magyar fajra, beledöfni véres elevenjéig, hogy hulljon a vér, és ránduljon az izom egy új, győző versenyfutásra. Berontani a nyugvó agyak csendjébe, felkiáltani, felülvölteni az akaratot a demokrácia kikerülhetetlen birkózására. Meghódítani az egész életet, úrrá tenni a rablott, balek magyart minden piacon, minden versenyen. De nem ököllet és bitor törvényekkel, nem múlttal hazudni el az új életet, hanem az ösztön belső lökésével, mint egy megszállás, mint egy folyton tettbe égő rögzött gondolat. Beléitatni ebbe az ember-anakronizmusba a demokráciát, hogy életéhes dühvel rohanjon kereskedőnek, bankárnak, újságírónak, politikusnak, gyárosnak, katonának, művésznek, s ha már kell hogy legyen, uzsorásnak, csalónak, de kihasznált és megcsalt sohase legyen. Egy új, minden eddiginél belsőbb és mozdítóbb forradalmat fűjni tüzes széllel az izmokba, a magyar fajt minden versenyképes gondolat, minden alkotó tett, minden egészséges szépség hazájává tenni.”¹⁴ Nem lehet nem észrevenni, hogy ez az érvelés miként jut el a legmélyebb, biológiai törvényekig és miként rugaszkodik el innen, hogy felketse végre a tenni-akarást: Miklósnak egészen a „véres elevenjéig” kell döfnie ahhoz, hogy „ránduljon az izom” az új versenyfutásra, s a magyarság „az ösztön belső lökésével” és „életéhes dühvel rohanjon” végre „meghódítani az egész életet”... Az első és legfontosabb törvény tehát az Élet: mert az Élet maga a túlélés, a növekedés, az elszánás és a tenniakarás; mert ahogy Ady is írta: „az Élet él és élni akar”¹⁵.

Vannak ugyanakkor további, jól feltárható következményei is a trianoni sokk személyes átélésének. Abból ugyanis, hogy a Trianont személyesen átélt nemzedékek számára a Trianon előtti régi Magyarország is tapasztalatilag megélhető, reális lehetőség volt, az is következik, hogy az ő szemükben Trianon nem azt jelentette, hogy a világ eleve valamilyen, hanem azt, hogy a világ valamilyen lett, de volt előtte másmilyen is, vagyis lehetne akár most is másmilyen; s ebből következően az ő vagyis számukra mindaz, ami Trianonban bekövetkezett, nem volt eleve törvényszerű, hanem csak a lehetséges történelmi kifejelek forgatókönyvek egyike: egy olyan történet tehát, amely alakulhatott volna akár másként is, de valami miatt mégsem úgy, hanem így alakult, és annak, hogy így alakult, konkrét okai kell hogy legyenek; ők tehát egészen egyszerűen nem teheték meg, hogy az okokról is érdemben el ne gondolkozzanak.

És nem csak a katonai és politikai összeomlás közvetlen és „kemény okairól”, azokról, amelyeket az ellenséges oldal gazdasági vagy számbeli fölénye egyértelműen megmagyaráz; hanem arról is, hogy ha ez a magyarázat így utólag ilyen egyszerű, ennyire világos, akkor

miért tűnt korábban mégis annyira hihetetlennek, hogy egyszer bekövetkezik; mi akadályozta meg, hogy mindenki idejekorán felismerje azoknak az elemi erőknek a valódi súlyát (szervezett munkásság, nagy hatalmi érdek- és erőviszonyok, a nemzetiségek elszakadási törekvései stb.), amelyek már évtizedek óta egyre nagyobb nyomással nehezdedtek a fennálló állami kereteket (hogy azután a világháborús összeomlás és a forradalmak káoszában aztán végleg össze is roppantsák azokat); és minek tudható be, hogy a korábban oly biztonságosnak érzett közös valóságérzékelés olyan reménytelenül félrecsúszott...

Szabó Dezsőnél aligha mutatott rá bárki könyörtelenebbül az ezredforduló hivatalos Magyarországának felelősségére az első világháborút követően beteljesedő tragédiában: arra, hogy miként élt hosszú éveken át a Trianonban elbukott régi Magyarország a maga-szötte felzárkózott álomvilágban, miközben készülődtek (és többször felszínre is törtek) már azok az elemi erők (a szervezett munkásságtól a nemzetiségekig), amelyek aztán maguk is érdemi résztvevői voltak a bekövetkező földindulásnak. Az elsodort falu tulajdonképpen nem más, mint Magyarország kicsiben, ahol „a nép pásztorai idegenül, veszett testtel-lélekkel, bűnös nem vigyázásban etették az ördögöt”¹⁶, és bár ugyan néha „fel-felhívott a kakas, de nem volt sehol Péter, aki emlékeztessen a szomorú Jézusra”¹⁷... Ez a hamis látszatvilág szippantja be és nyeli el menthetetlenül Farcády Jenőt, a kis faluba megérkező fiatal papot is, akinek épp a legcsodálatosabb képessége: bűvöletes szónoki ereje válik a végzetévé. Találkozik ugyan a valósággal, amikor „egyszerre a föld és a nép elé kerül”, de ahhoz már nincs elég ereje, hogy hozzáigazítsa ehhez a ténylegesen megtapasztalt világhoz a maga elvont, belső ideáit és mindörökké elköszönjön azoktól a kipróbált retorikai fordulatoktól, amelyek gyönyörűek és elementáris erejűek ugyan, de valójában hamisak és használhatatlanok... Marad inkább ehelyett a maga jól bevált virtuális világánál, azt építgeti egyre tovább, és nem törődik azzal, hogy eközben a valóságtól is mind messzebbre sodródik (és a legjobban önmagát bűvöli el): míg nem aztán „lassanként mintegy a torkában érezte magává a világot: az olyan jeleneteket, mondatokat, olvasmányt, életrészeket szerette magává, amelyek mintegy önkéntes szökéssel hatalmas, torokhorzsoló, zúgó szavakba voltak fordíthatók”; „minden epikai vágyódása, szétrúgott álma, minden kárpótlása a megcsúfolt, csődbe züllött életért a beszéd volt neki”, „hazafias versek végtelen sorát teremté, melyeknek első versszakában a magyar nemzet rendszerint Golgotára feszített messiás volt, de az utolsó versszakban holt bizonyosra feldübörgött a fel-támadás”, s lassan a torkából kiáradó „hatalmas zúgó hang egész jelleme gerincévé, egész élete végzetes kialakítójává lett”, hiszen (és ez a legfontosabb!) „minden külső vagy belső problémát elintéztettek vett, ha egyszer az idegeire feszülő terheltséget ilyen szavakba pattinthatta ki”¹⁸.

A szavak valóban meghatározzák a gondolkodást: ezt ma valahogy úgy mondanánk, hogy a nyelvi sémák a gondolkodás sémáit kódolják. Ezt tisztán látta és megfogalmazta már Balázs Ferenc is (egyszerre a lelkész és az író bölcsességével): „a szavak ma lélekalkalító és lélek-meghatározó erejűek”, hiszen „nem a beszédünk olyan, mint amilyenek a gondolkodásunk megszabja, hanem a gondolkodásunk igazodik megalkotott szavaink természetéhez”¹⁹; és mintha éppen Farcády Jenőről írta volna, hogy szavakba épített az élete²⁰. Ha pedig ezek a szavak egy hamis, a valósághoz nem illeszkedő, sőt attól mindjobban elszakadó illuzórikus világképet mutatnak mégis teljesnek és egyedül lehetségesnek, akkor a nyelv minden csodája és szépsége ellenére halálos csapdának bizonyulhat, amelynek látszat-logikája csak elfedi, de nem változtatja meg a nyers valóság logikáját, amivel azután előbb vagy utóbb, de egyszer menthetetlenül bekövetkezik majd – és mennél később következik be, annál traumatikusabb lesz – a szembesülés.

Ez a kérdés nem csak itt, hanem minden hasonló történelmi trauma kapcsán szinte szükségszerűen megfogalmazódik. Később, alig húsz év múlva a második világháborús összeomlás kapcsán (azt közvetlenül megelőzően, illetve utóbb az okokat értékelve) több tanulmányá-

ban foglalkozott ezzel Bibó István is, részletesen leírva a jelenséget, amelyben az egyén vagy a közösség „valamilyen meggyáulás, valamilyen megzavarodás folytán elveszti az ép reagáló képességét, elveszti azt a képességét, hogy a valóságos helyzetet felmérje, ennek alapján a szükséges vagy lehetséges tennivalókat felismerje, s azokba bele is vágjon”²²¹. Az okokat Bibó is a verbális struktúráiban teljesen kifogástalannak tűnő, de a valóság törvényeitől már reménytelenül elszakadt (sőt nemegyszer éppen e fenyegető „szakadásokat” elleplezni hivatott) szövegek látszat-logikájában azonosítja: „az, hogy egy hamis helyzetben lévő közösség »valamivel nem néz szembe«, ... azt jelenti, hogy a hamis helyzetben lévő közösség közvéleménye vagy irányadó véleménye kifejleszt bizonyos szövegeket, melyekkel a neki kellemetlen megállapításokat újból meg újból elüti vagy letorkollja”; az így kialakult és ideig-óráig működő világmagyarázat valódi veszélye éppen az, hogy „minden stimmel benne”; mert hogy „nem azért stimmel benne minden, mert megfelel az igazi értékeknek és a való tényeknek, hanem azért, mert egy hamis helyzet követelményeit foglalja rendszerbe, és pontosan azt mondja, amit a helyzetben élő hallani akar”²²².

A szavak (és a szövegek és a frázisok): a mesékben, történetekben, közmondásokban és irodalmi alkotásokban megfogalmazott és örökített evidenciák buktak meg végleg Trianonban: ezekről bizonyosodott be, hogy nemhogy nem evidensek, hanem néha kifejezetten komolytalanok is; és ebben a helyzetben nem lehetett másként dönteni, mint elvetni mindent, amit ez a látszatvilág sugall, és a szavak-szövegek által még meg nem fertőzött és el nem torzított világtól elrugaszkodni. És így foglal állást Balázs Ferenc is, akinek pedig (egyszerre íróként és lelkészként) a szó kétszeresen is a munkaeszköze: „*a szavak ... megölik az életet, mielőtt megszülethetett volna*”, mert „*a magukba szívott örök valóságokból lefosztják azt, ami örök s valóság*”; és „*az ember bűnössé vált, mert ... már csak a szavakat tudja*”. A hamisnak bizonyult szavak elutasítása nála is egyben az élet törvényeinek elsőbbségét jelenti a kulturális normákkal szemben: hiszen „*milyen szentté igazult életben élnek a fák és a nem tudó állatok*”, akik „*nem ismerik a szavakat*”, mert „*maguk élnek: izmaik, idegeik és húsup-vérük-lelkük*”²²³.

Mindez ugyanakkor természetesen korántsem azt jelenti, hogy Balázs Ferenc eszményképe valamiféle *kultúra nélküli világ* lenne: ez nyilvánvalóan lehetetlen is. Sokkal inkább arról van szó, amit a Tizenegyek antológiájával azonos évben (!), 1923-ban Korunk feladata címmel megjelent híres könyvében Jose Ortega y Gasset megfogalmazott: „a kultúra értékei nem haltak meg, de rangváltozást szenvedtek”²²⁴. Egy nemzedéknek, amelyik egy trianoni mértékű kognitív anarchiát átél, nemcsak az emberi világlátás eredendő esendőségéről kell elgondolkodnia, hanem szükségszerűen arról is, hogy a következőkben miként tudja a maga új világnézetét úgy felépíteni, hogy az kiállja a későbbi, előre nem látható sorsfordulók próbáját is, és kritikus helyzetben ne bizonyuljon újra pusztá „valóságillúzióknak”.

Erre a kérdésre is van értelemszerű válasza Balázs Ferenc nemzedékének – ez azonban már egy másik történet.

(folytatása következik a lábjegyzetek feltüntetésével)

Élő nyelv – élő irodalom

(A Tokaji Íróttábor 2009. évi tanácskozásairól)

A Tokaji Íróttábor ezévi, 2009. augusztusi tanácskozásának kitüntetett témája (a magyar nyelv esztendejében természetszerűleg) a magyar irodalmi nyelv állapota, az élő anyanyelv és az élő irodalmiság viszonya, a hagyományhűség és a kihívásokkal való szembenézés feladata volt. A bevezető előadások (Jókai Anna, Görömbei András, Vasy Géza, Vetési László részéről) mind a nyelvi tudatosság, a nemzeti sorskérdésként aktualizálódó nyelvörzés szükségképpeniségét hangsúlyozták; azt, hogy a nemzeti lét alappillére az anyanyelvi identitás megtartása és a nemzeti azonosságérzetet megerősítő nyelvi önismeret folytonos bővítése. A művelt irodalmi nyelv – ahogyan a nyelvújítás korában a kétszázötven éve született Kazinczy Ferenc vagy a huszadik században a születésének centenáriuma alkalmával most megünnepelt Radnóti Miklós is vallotta (mindkettejükről megemlékezett – emléktábla-állítással is – az íróttábor) –, a magasrendű szépliteratúra tehát a kulturális nemzethez tartozás felemelő élményét minden időben összekötötte az emberi minőség, a humán kiteljesedés egyetemes eszméjével és esélyével. Emberi mivoltában csökevényesedik el az a közösség, amelyik nem ápolja legnemesebb nyelvi tradícióit és szellemi örökségét, vagy amelyiket mások akarják megfosztani alapvető anyanyelvhasználati jogától. A magyarság Trianon óta különösképpen ki van téve annak az erőszakos asszimilációs törekvésnek, amely az utódállamok politikájában nyilvánul meg s a magyar anyanyelvű Kárpát-medencei nemzetközösség jelentős részét taszítja szórványsorsba, az elszórványosodás, a nyelvvesztés, a nyelvi hontalanság kilátástalan helyzetébe. A magyar nyelv veszélyeztetettsége és fenyegetettsége következképpen mindennapos tapasztalat és tény, s ez ellen az írástudók mindenkori felelőssége, hogy szót emeljenek és tiltakozzanak. A Kazinczy és Radnóti kapcsán Széphalomban (A Magyar Nyelv Múzeumában, ebben az impozáns új létesítményben), illetve a Tokajban elhangzott további előadások (Fehér József, Kováts Dániel, Bíró Ferenc, Pomogáts Béla, Székelyhidi Ágoston, Cs. Varga István és mások közreműködésével), vagy a nagy közönséget vonzó irodalmi lapbemutatók (a *Szavak honvágya* címmel a 2009/2-es tematikus számát az anyanyelviség kérdéskörének szentelő budapesti *Hitel*, a kecskeméti *Forrás*, az egri *Agria*, a nyíregyházi *A Vörös Postakocsi* folyóirat-estje) valamiképpen mind ennek tudatában és felelősségével zajlottak. Nemzeti és nyelvi egységünk, s az egységben a sokféle jellegminőség megbecsülése a biztosítéka lehet fennmaradásunknak. Az *Agria* bemutatóján hangzott el, hogy ha évtizedekkel ezelőtt Illyés Gyula szerint a magyar irodalom „ötágú sípon” szólt, akkor manapság az ő nyomdokán haladva úgy is mondhatjuk, hogy a magyar irodalom olyan, mint egy sokágú síp. Ennek szellemében kötelességünk a magyar nemzeti irodalom sorskérdésekkel telített, de maradéktalanul nyitott művészi teljességére úgy tekinteni, hogy közben figyelemmel lehessünk a sajátosságok méltóságára – egyes tájak, régiók, nemzetrészek sajátos szellemi arculatára is; a mozaik-nemzet eszméjének jegyében a jellegzetes színek, árnyalatok bőségére, sokféleségére; a Kárpát-medence és a nagyvilág tágas dimenzióiban megjelenő magyar literatúra különfajta érték-

tartományaira. A magyar kultúra egészét gazdagító, színesítő határon túli irodalmakat természetesen az egészen belüli helyzetükben fogjuk tehát fel, a szerves anyanyelvi-kulturális közösségi egység alkotórészeiként, de bizonyos sajátos karakterminőségeiket, jelentésformáikat sem feledve vagy tagadva. Mert – hadd idézzük egyik neves kritikusunk (Elek Tibor) megvilágító paradoxonra kihegyezett remek bonmot-ját a doktriner elviség és a valóság ellentmondásosságáról, diszkrepanciájáról –: határon túli magyar irodalom természetesen nincs, miközben látjuk, hogy van. Ennek tudatában a határokon túl és kisebbségi sorshelyzetben élő szerzők nyilvánvaló egyenrangúsággal szerepelnek az összes többiek között, mindenki mással együtt a magyarországi lapok hasábjain – el nem szűrhetően sajátos színárnyalatokkal vagy akár többletszínezettel járulva hozzá egy-szersmind az összesség gazdagodásához, gyarapodásához. S például még magának a súlyos kisebbségi magyar létproblematikának az eleven sorsirodalmi megnyilatkozásai sem jelentik a hangnem komor egysíkúságát; a Trianon-szindróma traumatikus vagy katasztrofikus hangoltsága egyáltalán nem zárja ki az ironikus, groteszk, abszurd hanghordozás és nyelvjáték vérbeli maiságát, modernségét. Példa lehet erre egy nagyváradi, bihari költő (Pataki István) az *Agriában* most közölt egyik szellemes rövid verse is, amely így hangzik: „az üldözött / kéri az üzöt / ha már levágta lábát / adja vissza a cipőfűzöt” (*a nemzeti minimumról*). – A nemzeti felelősségtudat perspektívájáról egyébként a Tokaji Író-tábor díjával most kitüntetett fiatal irodalomkritikus, Papp Endre, a *Hitel* szerkesztője azt a kristálytiszt logikával előadott tézisét is megfogalmazta, miszerint ha a nemzettagadó vagy a nemzeti közösség értéktényezőivel szemben szkeptikus szélsőséges individualistáknak a jóslata válik be, s eltűnik maga az általuk szükségtelennek ítélt nemzet, akkor az ő emlékezetüket sem fogja senki fenntartani; ha viszont nem lesz igazuk, s a nemzeti folytonosság győzedelmeskedik, akkor pedig nem lesz érdemes rájuk emlékezni, mint olyanokra, akik még a létét is elutasították annak, ami másnak elemi, éltető nyelvi-szellemi-kulturális közege, kultúrantropológiai alapmeghatározottsága.

Elhangzottak egyébként szép új versek is a nyelvi önazonosság és önreflexió történelmi gyökereiről. Az Illyés Gyula *Koszorú* című klasszikus költeménye utáni egyik ilyen legkatartikusabb lírai mű Serfőző Simon tollán született (*Világfa*): „Magyar nyelv, / te ősgyökerű, / eget átütő erejű, / hetvenhét ágú, / tetejetlen tetejű, / jóízű szavakat termő (...) te nyelvek anyja, / világfája, / eltántorodjon / termetes erődtől, / gyökeredre ne vettessék / balta.” Barabás Zoltán pedig Kazinczyt szólítja: „Kazinczy / Ferenc, Te / jól becsaptál minket: // még hálni sem / jársz ki ide! / Nem tartod a rendet, // hiszen éjszakánként / magyarán szólni / tanítod a csendet.”

A tanácskozások azután három munkacsoportban is zajlottak. A nyelvörzés és a nyelvújítás témakörét napirendre tűző szekció (az író-tábor jelenlegi elnöke, Mezey Katalin vezetésével) egyrészt a magyar nyelvhasználat elidegeníthetlenségének a jogosultságát nyomatékosította, másfelől az idegenszerű új tudományos, technikai, civilizatorikus fogalmak megmagyarításának, magyar szavakkal történő meghonosításának a lehetőségeit fűrkészte. A Jenei László vezette másik szekció éles és aktuális társadalmi-politikai szóhasználati problémákat vetett fel, a nyelvi öncenzúra bizonyos megnyilvánulásainak a jelenségkörét boncolgatta, valamint a stiláris drasztikum esztétikumképző formáit is alaposan megvizsgálta.

A legnépesebb, a kortárs magyar szépirodalommal foglalkozó (Vásy Géza írószövetségi elnök meghirdette) munkacsoport előadói közül Kődöböcz Gábor két nemrégben megjelent tanulmánykötetet állított a középpontba (*Súlyok és hangsúlyok – Írások az utóbbi két évtized magyar irodalmáról /1989–2009/*, szerk. Szondi György és Vincze Fe-

renc, Bp., Napkút Kiadó, 2009; *Pályatükörök – Húsz portré fiatal alkotókról*, szerk. Ekler Andrea és Erős Kinga, Bp., Magyar Írószövetség Arany János Alapítványa, Kortárs Kiadó, 2009), s ezek alapján vázolta az újabb magyar irodalomban zajló esztétikai és ízlés-folyamatok természetét, a különféle irányzatok, tendenciák egymáshoz fűződő viszonyát, az eltérő szemlélet- és stílusformák párbeszédképességét, termékeny dialógusát – kiemelve néhány jellegadó fiatal író munkásságának jelentőségét. Pécsi Györgyi szintén a fiatal költők és prózaírók műveiben feltalálható nyelvi sokszínűség elemeire mutatott rá, elsősorban a posztmodern nyelvjáték hatástényezőire, amidőn a regiszterkeverés, az intertextualitás, a neoelektikus szenzibilitás sokféle régi és hagyományos, illetve újfajta és mai stiláris dimenziót mozgósít és vegyít. Az összjáték pedig olyan többszólamúságot eredményez, amely összetett módon ragadhatja meg az olvasó figyelmét, s heterogén hangnemi jelleget kölcsönöz a műnek – a tragikomikumot a groteszkkal, a frivol iróniát a frenetikus humorral elegyítve. Ilyenfajta plurális sokrétűséget teremt például legújabban a székely nyelvjárás élénkségét felhasználó Fekete Vince prózája, vagy Orbán János Dénes szintén a székely dialektus vitalitását és transzformatív elementaritását igazoló elbeszéléstechnikája. Kelemen Erzsébet úgyszintén hagyomány és modernség érintkezési szféráit szem előtt tartva értekezett főként Papp Tibor életművéről, amelyben a számítógépes versgenerálás módszertana, a nyelv materialitásának és technicitásának a felhasználása szervesen kapcsolódik az archaikus végtelenség- és teljességképzetek misztikumához, a nyers betűjáték az úgynevezett logo-mandalák ősi-mitikus univerzalitásához. Nemcsak hogy összefér, de össze is függ tehát az avantgardizmusnak a leginkább végletesnek tekinthető lingvisztikai és vizuális (összművészeti) experimentalizmusa a nyelv genuin misztériumával, eredendő transzcendentális és metafizikai abszolútum-vonatkozásaival, mindenségigényével. A technika egyfajta sajátos teológiával; a techné a telosszal, az ars a megszüntethetetlen és kiiktathatatlan szakralitással.

Más előadások inkább a nemzeti irodalom társadalmi presztízsét, nyilvánosságszerkezeti helyét vizsgálták. Barabás Zoltán az erdélyi magyar folyóiratok feladatvállalását taglalta, párhuzamot vonva Kazinczy kora és a mai helyzet között: amikor a magyar nyelv ügyéért megint és folyton harcolni kell, amikor elszakított magyar területeken korlátozzák a magyar beszéd elemi emberi jogait. Márpedig az egyetemes nyelvi jogegyenlőség elvi és gyakorlati szentesítése a demokratikus társadalmi emancipáció próbaköve és záloga. Azonban a nemzeti sorskérdések napirenden tartása az össznemzeti eszmélkedés számára sem jelent feltétlen evidenciát. Erre L. Simon László előadása úgy világított rá, hogy teoretikus pontossággal körvonalazta azokat az anomáliákat, aránytalanságokat, egyensúlybomlásokat, amelyek a társadalmi és médianyilvánosság, az irodalmi értékrendek, a kánonok egyoldalúságait jellemzik. A gazdasági, politikai erőfölényben lévő véleményalkotó csoportok szemléletmódja visszahat az önreflexív esztétikai értékelés területeire is, s így irodalmon kívüli tényezők uralma (nem az irodalomtörténeti, kritikai önértékelés, az irodalmi műhelymunka immanenciája) határozza meg mondjuk azt is, hogy ki lesz sikeres író és ki szorul háttérbe. Még a tabuizálás antidemokratikus mechanizmusa is igyekszik szerepet játszani abban, hogy miről lehet szabadon gondolkodni, beszélni, vitázni, s miről nem. A torzulások, a hatalmi pozíciókból fakadó kritikai, piaci, könyvterjesztési disszonanciák kettészakítják a természetes irodalmi közéletet, egészen a kirekesztettségig juttatva egyes nem hangadó irányzatokat, csoportokat. Továbbfűzve a gondolatmenetet kitűnő és így nagy tetszést kiváltó referátumában Oláh János egyenesen a nemzeti elkötelezettségű irodalomtípus mesterséges és erőszakos elfojtásáról beszélt, s arról, hogy mennyire nem tükröződnek a valóságos sorsgondok egyes dicsfénybe került

írók műveiben. A magyarság demográfiai zsugorodása, a vidék, a falu elnéptelenedése, a szociális katasztrófa, a szegénység totalizálódása, a pénzuralom gátlástalansága, az elnyomorodás, a gyarmati elnyomórítás és eleszménytelenítés ezerféle válfaja, az autentikus kultúra elsorvasztási kísérlete, az egészséges nemzettudat legyengítése, az összmagyar gondolat, az önrendelkezés, a kisebbségi autonómia, a függetlenségi és önállósági eszme ellehetetlenítése, a virulens korrupció, az általános anómia mind-mind olyan vészjósló tünete egy társadalmi-nemzeti kollektívum agóniájának, amelyhez hasonló jelenségekkel a nemzeti sorsirodalom évszázadokon keresztül mindig hitelesen nézett szembe és lélekbemarkolóan ábrázolta azokat. Ha ez még tematikusan is hiányzik a mai magyar irodalomból, akkor az nem igazán teljesíti morális hivatását, misszióját. Persze vannak erőfeszítések, amelyek hűségesek a hagyományos eszmékhez, csakhogy ezek nehezen lépnek kapcsolatba az olvasóközönsséggel (esetleg fércművek ellenben igen könnyen).

Mint ahogy ennyiből is tisztán kiviláglik: a Tokaji Írótábor ebben az évben is bebizonyította, hogy inkább szolidáris a nagy elődök és a felszabadító hagyományok értékvilágához, a magyar kultúra nemes tisztaságához és teljességéhez, a kihívások elfogadásához és a szellemi küzdelmek vállalásához – mintsem pillanatnyi földi hatalmakhoz és létrontó egyeduralmi törekvésekhez, politikákhoz, természetellenes dogmákhoz.

Tokaji Írótábor 2009
Széphalom – Kazinczy Emlékünnepség

Fotó: Sáray Ákos

A legőzhetően nyugodt erő

*Elhangzott Budapesten, a Farkasréti temetőben,
2009. augusztus 13-án, Püski Sándor temetésén.*

Gyászoló Gyülekezet!

Bennünk, a maradékban évek óta így zeng a fohász, a zsoltár kezdő sora: „*Segíts Uram, mert fogynak az Igazak!*”

Sándor Bátyám!

Lakitelek nevében szólok, és itt, a koporsód előtt köszönöm Ilus nénival teremtett életművedet.

Lakitelek nevében köszönöm a szárszói példázatot. Azt a megújítható, megújuló szellemi erőteret, amelyet a *némethlászlói* harmadik út, a saját nemzeti út minősége jegyében, a történelmi haza javára mozgósítani kötelességünk. A jelen és a közeli jövő követelménye, hogy a nemzetgyilkos disznófejű nagyurak tékozlása és tobzódása idején a magyarság érdekében dolgozzunk olyan megvalósítható programok és magatartásformák kialakításán, amelyek segítségével a nagyobb létbiztonságot, a magyar társadalom erkölcsi alapú békességét meg tudjuk teremteni, meg tudjuk védeni. Ehhez nagyobb bátorsággal kell szembeszállni azzal az agresszíven nyomuló hazai és nemzetközi gőzhengerrel, amely az önálló, a népben, nemzetben, a keresztény Magyarországon való programalkotó gondolkodásnak még a csiráit is igyekszik eltaposni. A sorsfordító küzdelemhez a népi írók mozgalma, könyvei hiteles erőforrásunk marad.

Lakitelek nevében köszönjük a könyveket. Azokat a könyveket, amelyek az ország boldogulását, lelki és fizikai nyomorúságának enyhítését szolgálják, azokat a könyveket, amelyek a magyarság sorskérdéseit ma is érvényesen fogalmazzák meg.

Te több voltál, mint „legendás könyvkiadó”, mert könyves sorsodat egy nagyobb ügynek, a magyar népi mozgalomnak, és ezáltal a magyarság egésze jövőjének rendelted alá.

Kiadói, szervezői munkáddal, a szociális problémák, gondok köztudatba emelésével, a megoldás lehetőségével közösséget formáltál, új politikai stílust is teremtettél.

Szervező munkád nélkül nem jött volna létre ama nevezetes 1943-as szárszói találkozó sem. Törekvésed volt akkor is, később is a népi mozgalom belső vitáinak rendezése, jobb- és baloldali nézetek felett megteremteni a magyar nép érdekeinek következetes képviselőjét. Ezt is szolgáltad többek között Szabó Dezső és Németh László műveinek csonkítatlan kiadásával. Az Ő szellemükben igyekeztél az újabb nemzedékek íróit, szellemi életünk népi elkötelezettségű képviselőit ösztönözni, terelgetni gondolataik továbbvitelére, a szárszói szellemiség folytatására, a népi mozgalom megújítására. E cél megvalósításának nagy lehetőségét láttad a Magyar Demokrata Fórum eredeti szándékaiban, a lakiteleki szerveződésben csakúgy, mint a Hítel c. folyóirat elindításában, amit 1987-ben, az első Lakiteleki Találkozón Te is szorgalmaztál felszólalásodból.

Hitted, és ez a rendíthetetlen hit nekünk is erőt ad, hogy a népi mozgalomban érlelődött eszmék nem váltak időszerütlenné. A csalódásnak, a kudarcnak nem az eszmék voltak kiváltó okai. Világot rengető, kényszerítő történelmi erők taszították a hazai zsoldosok, kollaboránsok segítségével Magyarországot újra meg újra tévútra, kiszolgáltatott helyzetbe, veszedelembe.

Sándor bátyám, nekem Te vagy a legyőzhetetlen nyugodt erő. Viseltél mellőzést, megáláztatást, kádári börtönt, száműzetést, de úgy tetted a dolgodat mindenkor, mint aki tudatában van, hogy életed társával, Ilus nénivel és felnőtt fiaiddal együtt munkával, hűséggel és kitartással lehet győzni a nagyobb történelmi erőkkel szemben is, mert a teremtő, áldozatos élet maga a győzelem.

Nekünk és a nyomunkban járó ifjabbaknak kell, hogy legyen erőnk, akaratunk és képességünk folytatni ezt az igaz életet, a magyarság szent ügyének szolgálatát, amit nemzedéked legjobbjával együtt Te hagytál ránk.

Lakitelek nevében, a nemzeti reneszánsz reményével búcsúzom Tőled.

Isten veled, Sándor bátyám!

Isten velünk, Barátaim!

A szeretet szivárványhídján

*Elhangzott Budapesten, 2009. július 30-án,
Rázmány Csaba püspök gyászistentisztelete alkalmából*

A szeretet szivárványhídján érkeztem ravatalod elé Püspök úr, kedves Barátom!

Köszönöm példázatosan jó harcodat, életpályád biblikus tanulságait, a hitet megtartó erőt. Tied immár az igaz élet koronája, melyet megadott néked az Úr, az igazságos bíró.

Katolikusként állok előtted kedves Püspök úr, kedves Barátom, katolikusként, akit Te tiszteletbeli unitáriusnak fogadtál.

Köszönöm Néked, közösségednek, egyházadnak a magyarság lelki egységét szolgáló felekezeti együttműködést. Nekem és Erdély emberi és történelmi kincseit föltáró társaimnak, a hetvenes évek nomád nemzedékének az ökumenikus gondolat és gyakorlat egészséges forrásvidékei voltak és maradtak az unitárius közösségek, családok, a lelkipásztorok magyarságvédő küzdelme, áldozatos munkája.

Mindez olyan erkölcsi tőke, ami tovább növelte bennem Balázs Ferenc népfőiskolát álmódó gondolatainak hitelét, súlyát, próbatételeit, közösséget szervező, tanító tapasztalatait.

Ezt az erkölcsi tőkét gazdagította nyolc esztendő főpásztori szolgálatod.

Folyamatos feladat, küldetés marad, hogy az unitárius egyház visszahódítsa méltó helyét, rangját a keresztény magyar történelmi egyházak közösségében. Az újjászülető keresztény Magyarország szolgálatába kell állítani a több évszázados unitárius egyházad lelki, szociális, közösséget szervező tapasztalatát, a családot, a keresztény értékrendet megtartó, erősítő hitet és gyakorlatot, a tehetséges fiatalot felfedező, nevelő, gyámolító erőt.

Ez is a Te hitvallásod öröksége, kedves Püspök úr, kedves Barátom!

Azért jöttem ravatalod elé a katolikusok, és a protestánsok közötti úton, Prohászka püspök szép metaforájával „a szeretet szivárványhídján”, hogy fogadalmamat megerősítem: társad maradtam, tiszteletbeli unitáriusként közösséged társa maradok annak szolgálatában is, hogy történelmi egyházad rangjához méltóan tovább erősödjön a keresztény magyar történelmi egyházak közösségében.

Isten Veled, kedves Püspök úr, kedves Csaba!

Isten velünk, kedves Püspök úr, kedves Barátom!

HÍREK

Májusban tartotta a Bajor János emlékünnepélyét a debreceni unitárius gyülekezet. Az emlékező istentiszteleten Pap Gy. László lelkész méltatta elődjét. Dr. Kozák Miklós és Felhős Szabolcs visszaemlékezése és Bakos Kiss Károly költő alkalmi szavalata zárta a műsort. Az ünnepség tiszteletére kiállítást rendeztek Kuti Zoltán gyülekezeti tag fafaragásaiból.

* * *

Május 15-én Szatmárhegyen Páskándi Gézáról szóló állandó kiállítás megnyitója volt az íróról való hagyományos évi megemlékezés keretében. A műsort az író szülőháza helyén álló emléktáblánál kezdődött, majd a falu központjában a Páskándi-szobornál folytatódott, ahol a helyi iskolások adtak műsort. A koszorúzás után került sor a könyvtár épületében lévő emlékkiállítás megnyitására.

* * *

Áldozcsütörtökön helyeztük örök nyugalomba a család és a barátok segítségével a Fiume úti temetőben Magyarosi Árpád Fiúka földi maradványát. A szertartást Kászoni József budapesti unitárius lelkész végezte. A Partium és az UART részéről Felhős Szabolcs és Rimóczi László vettek részt. Szeptemberben zenés műsorral emlékeznek a barátok a budapesti Nagy Ignác úti unitárius templomban.

* * *

A Magyar Írószövetség és a XIII. kerület önkormányzata június 10-én Sánta Ferenc (1927-2008) Kossuth-díjas író, a Magyar Írószövetség örökös tagja, a XIII. kerület díszpolgárának emléktáblát avattak a Völegény utca 3/A. épület falán. Az íróról Vasy Géza irodalomtörténész, a Magyar Írószövetség elnöke emlékezett meg.

* * *

A 80. könyvhét alkalmára megjelent Lengyel János: Lyukkal bélelt zsebem, avagy hogyan írjunk angolokat? című aforizma kötete.

* * *

Móricz Zsigmond emléknap az író születésének 130-ik évfordulója alkalmából június 27-28-án. „Móricz Zsigmond és a szülőföld” címmel tartottak irodalmi tanácskozást és terveztek kiállítást Szatmárnémetiben. A tanácskozást Muzsnay Árpád, az EMKE alelnöke nyitotta meg. A tanácsvezető Katona Tamás történész volt. **28-án Tiszacsécsén zárult az ünnepség**, ahol az „Életem regénye” című emlékkiállítást Hegyi Katalin irodalomtörténész, a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa nyitotta meg. Ünnepi beszédet tartott Jánosi Zoltán irodalomtörténész. Előadást tartottak: Cseke Péter kolozsvári irodalomtörténész, Pomogáts Béla irodalomtörténész, Takács Péter történész, Mezey Katalin költő, Láng Gusztáv egyetemi tanár, Hamar Péter irodalomtörténész. Az emlékműsort levezette: Muzsnay Árpád, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület alelnöke.

* * *

A Kárpát-medencei Irodalmi Társaságok Szövetsége (a KITÁSZ)) XVIII. Vándorgyűlésére idén nyáron, Kecskeméten a Katona József Emlékházban került sor „Határtalan hazában” címmel. A vándorgyűlést Medvigy Endre, a KITÁSZ elnöke nyitotta meg. Az előadáson szó volt Katona Józsefről, Kodály Zoltánról, Móricz Zsigmondról, Szabó Dezsőről, Németh Lászlóról, Kazinczy Ferencről, Körösi Csoma Sándorról, Orbán Balázsról, Benedek Elekről, Sütő Andrásról, Lászlóffy Aladáról. Bemutatták a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesülete új könyveit, a délvidéki magyar irodalom és a magyarkanizsai alkotótábor antológiáját, és a csángómagyarság kulturális életéről is szó volt a gyűlésen.

* * *

Idén volt kilencven éves Margócsy József irodalomtörténész, a Nyíregyházi Főiskola irodalom tanszékének vezetője, és a Bessenyei György Tanárképző Főiskola korábbi főigazgatója. A főiskolán barátok, pályatársak és egykori tanítványok is köszöntötték. Mi is köszöntjük a Partium szerkesztősége nevében.

* * *

A Partium Műhely a nyári ülésén a tavasszal elhunyt Lászlóffy Aladárra (Torda 1937. – 2009. április 20.) emlékezett.

Kossuth-díjas erdélyi magyar költő, író, műfordító, szerkesztő, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja, az Utunk (Helikon) című irodalmi hetilap szerkesztője, 1994 óta meghívott előadóként a kolozsvári egyetemen kultúrtörténetet adott elő.

1991-ben József Attila-díjat, 1997-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét, 1998-ban pedig Kossuth-díjat kapott. Szerzője volt lapunknak is. Mély megrendüléssel emlékezünk rá.

* * *

Szegedi Hírek

„A Tisza hangja”

A 80. *Ünnepi Könyvhét* programjai keretében Szegeden számos programmal, könyvbemutatóval várták az irodalomszerető olvasókat. Június 3-án a Bálint Sándor Művelődési Házban „Betűvetés Könyvaratás” címmel kiállítás nyílt a 15 éves Bába és Társai Kiadó eddig megjelentetett könyveiből. Június 4-én Kányádi Sándor Kossuth-díjas író volt Szeged vendége.

A könyvhét minden bizonnyal legrangosabb programja június 5-én a *Szegedtől Szegedig Antológia 2009* ünnepi bemutatója volt a szegedi Városháza dísztermében. Az évente megjelenő Antológia immár 12. alkalommal fogja össze a szegedi és a Szegedhez kötődő alkotókat. A két kötet 38 prózaíró, 22 költő, 21 tanulmány szerző és 13 fiatal tehetség munkáit foglalja magában. Az antológia szerzői bemutatóját június 11-én, Szegeden, a Bibliotéka Könyvtárban Dr. Árpás Károly, Bene Zoltán, Dr. Majzik István, Pákozdi Miklós, Pásty Júlia, Rusz Sándor, Dr. Szabó Pál részvételével tartották. Június 9-én pedig a hódmezővásárhelyi bemutatón, a Németh László Városi Könyvtárban Dr. Árpás Károly, Dr. Molnár János, Fehér József, Pákozdy Miklós, Pásty Júlia, Dr. Szabó Pál olvasott fel műveiből, illetve a Bába Kiadó vezetője, Dr. Majzik István mondta el tapasztalatait.

Az idén befejezéséhez érkezett Baka István életmű sorozatának teljes kiadása. Június 5-én műfordításai harmadik kötetét mutatták be Bombitz Attila, Szőke Katalin, Fabulya Andrea és Iliá Mihály részvételével.

Június 6-án a Dugonics téren, a Szegedi Írók Napján a vendégek: Békési Imre, Csontos Márta, Péter László, Podmaniczky Szilárd, Simai Mihály, Tandí Lajos voltak. A beszélgetést Veszelka Attila, a Szegedi Írók Társasága elnöke vezette.

Nagyszabású történelmi előadás sorozatot tartottak Hódmezővásárhelyen, július 11. és 19. között, az Emlékpont Múzeumban. A *Vásárhelyi Történelmi Kör* idén második alkalommal rendezte meg *II. Történettudományi Találkozóját*, amely nemcsak a városban, hanem a dél-alföldi régióban is egyedülálló. A konferencia célja a magyarság nemzeti szemléletű történelmének kutatása, oktatása. A főbb témakörök az évfordulóhoz kapcsolódtak. Így az 1000 éve megalapított pécsi püspökség, az 1209-es valamint az 1919-es események. A közel 80 előadó a régészeti, illetve a középkori és a jelenkori kutatásait mutatta be a közönségnek. A rendezvényt a város részéről Dr. Kovács László orvos, települési képviselő, kórházigazgató, címzetes egyetemi docens, a Szegedi Tudományegyetem részéről pedig Prof. Dr. Makk Ferenc történész, az MTA-SZTE-MOL Magyar Medievalisztikai Kutatócsoport vezetője nyitotta meg. A konferencián a szegedi egyetem oktatói, többek között Dr. Koszta László, Dr. Csernus Sándor, Dr. Marjanucz László, Dr. Szegfű László, Dr. Almási Tibor, Dr. Sebők Ferenc, Dr. Szántó Richárd, Dr. Sipos József és Miklós Péter tartottak előadást. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemet Dr. J.

Újváry Zsuzsanna, a nagyszombati egyetemet Dr. Csámpai Ottó, a miskolci magánegyetemet Dr. Czeglédi Katalin képviselte. A szegedi történettudományi PhD-hallgatók közül pedig Révész Éva, Halmágyi Miklós, Juhász Ágnes, Lénárt András, Rábai Krisztina, Makó Gergő, Arató Ildikó mutatkozott be. A régészek közül Dr. Révész László, Dr. Béres Mária, Dr. Vörös Gabriella, Sz. Wilhelm Gábor, Csányi Viktor tartott előadásokat. Nagy érdeklődés kísérte az 1956-os forradalmárok beszámolóit, Fekete Pál, Dénes János és Mihály Árpád korhű visszaemlékezéseit. A *Vásárhelyi Történelmi Kör* részéről pedig maguk a szervezők, Dani D. Pál, B. Nagy Katalin, Dr. Szabó Pál és Pintér István is tartottak előadást. Az előadásokat naponta történelmi témájú versek nyitották meg Fehér József, Szent Ferenc és Dr. Szabó Pál, a Szegedi Írók Társasága alelnöke közreműködésével. A konferencia tartama alatt pedig Tóthné Pálmai Katalin textiltervező történelmi témájú képeiből nyílt kiállítását tekinthették meg az érdeklődők.

Szabó Pál

* * *

500 éve született a nagy reformátor

„Soli Deo gloria”

Kálvin János 1509. július 10-én született Noyonban. Gyökeres reformációt akart. A bibliai tanítás szerinti megújulást és felépítést valósított meg a gyülekezeteiben. Vallotta, hogy a hitben való megmaradás feltétele mindannyiunk számára a bűnök bocsánata, amelyre folyamatosan szükségünk van. Elveit fő művében, az *Institutióban* foglalta össze.

„A világot teremtő Isten a Szentírásban tárja fel önmagát számunkra, és abból érthetjük meg, hogy mit gondoljunk felőle, nehogy az istenkeresés bizonytalan útvesztőjében bolyongjunk.”

A kálvini dogmatika művelődéstörténeti hatása kétarcú:

- egyik oldalon polgári erkölcsök kialakítása, a munka és a tudományok megbecsülése áll
- vele szemben viszont a fehérre meszelt, vagy levert gótikus freskók, a templomokból ki dobált festmények és egyházművészeti tárgyak jelzik a kálvini reformáció elveinek merevségét, szigorát.

– Viszont kétségkívül a 16. századi európai történelem egyik legfontosabb egyénisége. Tana sokféle színárnyalatot öltöttek, többféle törekvéshez kapcsolódtak. Nélküle nem bontakozott volna ki a reformáció legradikálisabb ágazata, az unitarizmus sem.

* * *

Tudósítás az ODFIE XIII. színjátszó találkozójáról

Idén tizenharmadik alkalommal került megrendezésre július 31. és augusztus 3. között az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egyesület szervezésében Erdélyben, a már több éves hagyományokat ápoló színjátszó fesztivál. Idén a Brassó melletti zömében magyar lakta kis falu, Ūrmös adott helyet e nagyszabású találkozóknak. A falu élete e pár napra nagyon mozgalmassá vált, mivel a rendezvényen tizennyolc különböző erdélyi helységről több mint négyszáz középiskolás tanuló és kísérőik érkeztek tizenkilenc előadással. A fesztiválon az UART is képviselte magát, és immáron negyedik ízben osztotta ki a Balázs Ferenc-díjat (oklevelet, emlékermet és könyvajándékokat), több kategóriában.

A rendezvény lebonyolítása a szervezőknek köszönhetően nagyon magas színvonalon történt. Remek helyi ételekkel, érdekes és vidám műsorszámokkal, rock-koncerttel szórakoztatták a jelenlévőket. Az ODFIE szervezői igazán kitettek magukért, hogy minden a lehető leggördülékenyebben működjön.

Az előadások is rendkívül színvonalasak voltak. A fellépő csoportok remek témaválasztásról tettek tanúbizonytságot, hiszen a klasszikusabb szerzők művei mellett jelen voltak erdélyi

lyi szerzők helyi szokásokat felelevenítő művei, láthattunk saját szerzeményeket, és a kortárs írókat is képviselték néhány darabbal. Emellett több műfaj is jelen volt, hiszen a zömében vidámabb hangvételű színművek mellett láthattunk szomorújátékot is, illetve mozgás-színházi előadást. Ez a sokféleség, és a darabok magas színvonala megnehezítette a zsűri dolgát a fesztivál díjazásában. Azonban hosszas várakozás, és átízgult napok után vasárnap délután a gálaműsort követően megtörtént a díjak átadása is.

A legjobb rendezésért járó Balázs Ferenc-díjat a homoródalmási színjátszók vehették át, Karinthy Frigyes *Az emberke tragédiája* című művének színrevitele nyomán.

A legjobb férfi főszereplő Balázs Ferenc-díját Csécs Sándor kapta Szabédból, a Nádaszi László *Bodriból férfi lesz* című művének előadásában nyújtott kiemelkedő címszerepéért.

A legjobb női főszereplőnek odaítélt Balázs Ferenc-díjat Varga Imola nyerte meg Vargyasról, Papp Attila *Ördögűzés* című színdarabjában, Malvin szerepében nyújtott alakításáért.

Kiosztották a Balázs Ferenc-különdíjakat is. Az elsőt Veres Lehel székelyudvarhelyi diák kapta az ördög alakításáért az *Ördögváltozás Csikban* című darabban, a másodikat pedig az ír táncparódia színreviteléért Tófalvi Tamás kapta Kolozsvárról. Joó Adriánt a zsűriben végzett odaadó munkájáért dicsérő oklevéllel jutalmazta az ODFIE vezetősége.

A díjátadó ünnepséget éjszakába nyúló táncos multság zárta. Majd hétfőn a színjátszó csoportok hazautazásával a falu életének folyása visszatérhetett csendes medrébe, mintha mi sem történt volna. Ám tagadhatatlan, hogy a szervezők, fellépők és a falu lakossága felejthetetlen élményekkel gazdagodott e pár nap alatt.

Joó Adrián

* * *

A Fiumei úti Nemzeti Sírkertben kísérték utolsó útjára Rázmány Csaba unitárius püspököt.

A Magyarországi Unitárius Egyház negyedik püspöke hosszan tartó, súlyos betegség után, életének 64. évében hunyt el. 1946-ban Kolozsvárott született. Brassóban volt segédlelkész, majd Alsóboldogfalván lelkész. 1995-ben költözött Budapestre gyógykezelés végett. 2001-ben pedig a Magyarországi Unitárius Egyház püspöke lett.

Sokat tett azért, hogy a magyarországi unitárius egyházat sorolják be újra a magyar történelmi egyházak közé. Azt vallotta, az erdélyi és a magyar unitárius közösség soha nem veszítette el lelki egységét.

* * *

Elhunyt életének 99. évében Püski Sándor könyvkiadó. Hozzá fűződik Magyarország talán legrégebben működő könyvkiadója, amelyet 1939-ben Magyar Élet néven alapított. Főként a népi írók műveit adta ki. A kommunista államosítás áldozata lett. 1962-ben hamis vádakkal bebörtönözték. 1970-ben feleségével együtt az Egyesült Államokba emigrált. Püski Kiadó néven újraindította vállalkozását. 1990 óta ismét itthon tevékenykedett. Budapesten a Krisztina körúton megnyitotta könyvesházát. Bekapcsolódott a hazai közéletbe. Sok kitüntetést kapott. (2001 februárjában a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével tüntették ki, 2002-ben a Magyar Művészeti Akadémia aranyérmét, 2003-ban az Év Könyve díjat, 2004-ben pedig a Magyar Művészetért elismerést kapta.)

A Partium folyóirat megvásárolható:

Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt Budapest, Alkotmány utca 12.

Írók Boltja – Parnasszus Kiadó Kft. Budapest, Andrásy út 45.

Litea Könyvesbolt és Teázó Budapest, Hess András tér 4.

Magyarok Háza Budapest, Semmelweis út 1-3.

Bereg Könyvesbolt Beregszász, Ivano Franko út 19.

Sziget Könyvesbolt, Debrecen, Egyetem tér 1.

Esze Tamás Gimnázium Mátészalka, Kazinczy utca 7.

Illyés Gyula Református Könyvesbolt Nagyvárad, Jan Calvin 2.

Szent István Könyvesbolt Nyíregyháza, Szent István út 4.

Városi Könyvtár Fehérgyarmat, Kossuth tér 38.

Városi Könyvtár Kisvárd, Flórián tér 19.

Balázs József Városi Könyvtár Vásárosnamény, Szabadság tér 5.

„Ibolya” Könyvesbolt Nagykálló, Szabadság tér 15.

Ratkó József Városi Könyvtár Nagykálló, Bátori út 1.

Ennek a számnak a megjelenését támogatták:
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat
Magyarországi Unitárius Egyház

